

BEGINPERIODE

BOTERFABRIEKEN

uit

DE GRAAFSCHAP BODE

1880- 1900

OPBOUW VERSIE

Korte verantwoording voor deze MAP

Als eerste echter: [dit is een eerste z.g. B versie](#)

Deze MAP is samengesteld uit de allereerste verslagen en artikelen uit *De Graafschap Bode* over het begin van de zuivelindustrie. Dit DGB. archief, samen met nog honderden andere krantentitels, is te vinden in het '*Nationaal krantenarchief*' sinds midden 2012 op de vernieuwde URL: <http://kranten.delpher.nl/>.

De 'knipsels' zijn dmv. *Screen-dump* als *bmp-foto* binnengehaald en indien nodig omgezet met behulp van het OCR programma *OmniPage SE* naar tekst. De vervolg tekst- en opmaakbewerking is gedaan met het vrije *OpenOffice* wat er als sluitstuk dit pdf-bestand van heeft gemaakt.

Van de gevonden gegevens is – in dit stadium – nog geen vloeiend verhaal gemaakt.....

Opmerking over de gebruikte spelling; deze is sterk wisselend, soms is 100% gekozen voor de oorspronkelijke schrijfwijze, en soms gedeeltelijk of volledig aangepast, de reden hiervan is hier van is betere vindbaarheid van zoekmachines als b.v. *Google*

Heruitgave van www.zuivelhistorienederland.nl

eerste versie geplaatst 2014-06--08

INHOUD-LIJST

DE GRAAFSCHAP BODE – 1875 t/m 1900

	Zoekwoorden / v. Weijdom Claterbos / xx / Runderhorzel /		
1880			
1880-05-22	Eerste maal Boterfabriek in DGB		
1880-10-30	Lezing Wouter Sluis in		
1886-05-31	Knipsels: Netterden Eerste Stoomzuivelboerderij van Th. Wessels en Zn.		
1890			
1890-06-21	Verslag verg. plan voor boterfabriek Doesburg – Drempt.		
1891-05-16	Vergadering GOMvL. Aanvraag voor cursus zuivelbereiding WC.		
1891-11-14	Vergadering n.a.v. plan voor boterfabriek te Etten		
▲			
1892			
1892-03-19	Verslag verg. oprichtingsplan boterfabriek Varsseveld.		
1892-05-21	Doetinchem: Over gestarte Cursus boterbereiding op boerderij		
1892-11-12	Een en ander over boterbereiding I		
1892-11-19	Een en ander over boterbereiding II		
1892-11-17	Verslag 'zuivelschool' GOMv.L – werkzaamheden J.J. v Weijdom Claterbos		
▲			
1893			
1893-04-01	Landbouwlezing 'wandelleraar' Swierstra te Silvolde.		
1893-04-24	Boterfabriek op het zand 1– bezoek Didamse fabriek.		
1893-05-04	INGEZONDER: Boterbereiding op het zand		
1893-05-08	Boterfabriek op het zand 2 – nogmaals Didamse fabriek.		
▲			
1894			
1894-03-31	GOMvL. over Coöperatieve Boterbereiding in N-Brabant en Limburg.		
1894-03-31	GOMvL. Bijeenkomst voor Coöperatieve boterfabriek in Doetinchem		
1894-04-14	Buurpraatje:		
1894-04-21	Bijeenkomst van tegenstanders 'grote' boterfabriek in Doetinchem		
1894-04-28	INGEZONDEN: tegen grote fabriek en voor Handkracht		
1894-05-12	Bezoek aan een Limburgs Boterfabriekje met handkracht.		
1894-05-19	De Coöperatieve Zuivelfabriek te Doetinchem.		
1894-08-25	Van Doesburg's correspondent – De boterfabriek Angerlo.		
1894-12-22	Hummelo: lezing A.F. Marlet „ <i>De veevoeding en verpleging van 't vee.</i> ”		
▲			

<u>1895</u>	knipsels		
<u>1895-08-10</u>	Arnhem: Tentoonstelling GOMvL – zuivelafdeling		
▲			
<u>1896</u>			
<u>1896-04-18</u>	Vergevorderde plannen voor Boterfabriek in Dinxperlo.		
<u>1896-05-23</u>	Over moeilijkheden bij Kaasbereiding.		
<u>1896-06-27</u>	Verg. G.O.M.v.L. over coöp. Boterfabriek Steenderen		
▲			
<u>1897</u>			
▲			
<u>1898</u>			
<u>1898-12-03</u>	Verslag: Lezing H. B. Hylkema ' <i>De veehouder en zijn bedrijf</i> '		
<u>1898-12-24</u>	Verslag: Lezing zuivelconsulent H. B. Hylkema over ' <i>Zuivelbereiding</i> '		
	Enkele tijdelijk teksten		
Bijlagen	Bijlage -1 Runderhorzel is naar afzonderlijke MAP		

Ontbrekende kranten DGB in dig. archief

[Eerste 9 maanden 1905](#)

[Nog opzoeken staat elders](#)

AANTEKENING**Zoekwoorden in digitaal Archief Graafschap Bode**

	19e eeuw	20e eeuw	Advert.	Alg. bericht	1e maal	Totaal *	Bekeken
Boter	5111	12930	2209	15718	-	18031	
Zuivelfabriek	64	5326	1141	5390	1888-01-21	6635	
Kaas	412	4679	2502	2579	1880-01-17	5091	
Stoomzuivelfabriek	76	3563	836	2762	1893-01-14	3639	t/m 1919
Boterfabriek	192	3000	822	2354	1880-05-22	3197	<u>Eind</u>
Margarine	213	2939	826	2322	1880-06-05	3152	
Melkritten	16	1263	483	794	1897-10-30	1279	T/m 1900
Zuivelfabrieken	21	1058	62	1024	1893-06-10	1078	
Zuivelbereiding	209	636	226	619	1880-01-24	845	
Melkinrichting	25	563	310	278	1879-10-25	588	
Hylkema (ir. A.)	-	355	4	343		355	1913-1950
Zuivelconsulent	31	337	19	347	1891-11-14	368	
Boterfabrieken	72	169	33	208	1882-01-21	241	<u>Eind</u>
Botermaker	4	214	29	186	1891-05-13	218	
Boterbereiding	107	105	25	187	1879-10-25	212	
Swierstra **	13	135	18	130	1891-11-28	148	<1900
Centrifuge	14	133	38	109	1880-08-07	147	
Kaasfabriek	-	48	8	40	1900-07-27	<u>48</u>	
Weijdom Claterbos	57	1	27	31	1889-03-09	58	
Hylkema (J. J.)	18	24	1	41	1898-04-14	42	1898-1904
Claterbosch	46	-	1	45	1889-08-28	46	t/m 1900
Kaasfabrieken	3	37	-	20	<u>1892-06-25</u>	20	
Stoomzuivelfabriek							
Vetgehalte	41	2867	663	2245	1887-01-15	2908	22 03 1927
Fokvereniging							t/m 1912
Controlevereniging							Tot 1910

*	incl. familieberichten en illustratieonderschrift
**	T. J. Swierstra werd ca. 1900 de 1e (?) veeteeltconsulent in Gelderland, overleed ca. 1920
	Ontbreekt: okt. 1916 t/m sept. 1918

Melkritten aanbestedingen

	start	1e gevonden
Didam	1891	
Wehl	1894	
Vorden	1894	
Beltrum	1894	
Angerlo	1894	1898
Winterswijk	1895	
Wijnbergen	1896	1898
Dinxperlo	1896	1900
Azewijn	1896	
Aalten	1896	
Ruurlo	1897	1897
Linde	1897	
Borculo	1897	
Varsseveld	1898	1899
Steenderen	1899	1899
Lichtenvoorde	1900	1900
Hengelo (G)	1901	
Zelhem	1903	1903
Silvolde	1905	
Bredevoort	1906	
Gendringen	1907	
Doetinchem	1911	1911
Zeddam	1912	
Lent (Nijmegen)	1915	
Hummelo-Keppel	1915	

1880

DGB. 1880-05-22

Knipsel met melding van een stoom-kunst-boterfabriek in Dinxperlo

Opmerking:

In deze periode werd er nog geen goed onderscheid tussen (room)boter en het 'surrogaat'. D.w.z. het product wat we tegenwoordig margarine noemen!

In mijn systeem – meer dan 25.000 knipsels – kom ik bij 3 augustus 1872 voor de eerste maal het woord margarine tegen

Er wordt in het knipsel bericht: 'dat de scheikundige F. Boudet melding doet aan de Parijse gezondheidsraad, over twee nieuwe voortbrengselen, welke als 'kunstmatige boter' in den handel gebracht en reeds veelvuldig gebruikt worden'

Het zou in ons land nog jaren duren dat er een goede wettelijke regeling kwam waarbij er onderscheid kwam tussen roomboter en 'kunst-boter'.....margarine. ¹

De Graafschap Bode 1880-05-22:

Dinxperlo. Het gebouw der tapijtfabriek van den heer Prins uit Deventer is haast voltooid en evenzoo het dozijn arbeiderswoningen, bestemd voor de werklieden, die met dien fabriekarbeid bekend zijn. De rest wordt hier gezocht, waartoe voorloopig 40 personen gevraagd en tweemaal zooveel zich aangemeld hebben.

Binnenkort verrijst ook bij deze plaats eene stoom-kunst-boterfabriek (lastig om uit te spreken, want het is me een mondje vol!) der ondernemende gebroeders Van Bergen, waarbij allicht een tiental geneverschuwendende lui werk vinden. Voeg daarbij eenen beduidenden en-groshandel in varkensvleesch als anderszins alhier, en te betreuren is het, dat deze kleine plaats, zoo vol ondernemings- en handelsgeest, niet hoort tot dezulken, die met spoorweg gezegend zijn.

¹ De site bevat twee MAPPEN die gaan over 'botervervalsing' en de diverse boterwetten
1e) [MAP Rinkes Borger](#) 2e) [Boek Geluk](#) zoeken op 'boterwet'

Over Nationale veeteelt en zuivelbereiding – 1e maal Boterfabriek

BERICHTEN UIT DE GRAAFSCHAP.

DOETINCHEM- Allen die belangstellen in onze Nationale veeteelt en zuivelbereiding, zal het welkom zijn, dat er van tijd tot tijd middelen worden aangewend, om deze gewichtige tak van volksbestaan meer en meer te doen bloeien. De ondervindingen, in de laatsten tijd opgedaan, hebben maar altezeer geleerd, dat Nederland niet mag blijven teren op zijn ouden roem, het eerste land te zijn op dit gebied van voortbrenging.

De vergelijking van onze producten op dit gebied met die van andere landen, kan ons leren, wat er nodig is om met vrucht de concurrentie op de grote markten te blijven volhouden, vooral nu het langzamerhand meer en meer te vrezen is, dat wij van daar met onze zuivel en met ons vee zullen verdrongen worden.

In October van dit jaar zal te Londen een internationale tentoonstelling van vee en zuivel gehouden worden. Diep doordrongen van het besef, dat de eer van ons vaderland waardig moet worden gehandhaafd, hebben zich enige belangstellen tot een voorlopig comité gevormd onder voorzitterschap van de heer C. J. M. Jongkindt Coninck, met het doel, een gezamenlijke inzending van de Nederlandse landbouwers tot stand te brengen. Dit comité heeft eens circulaire rondgezonden, waarin het opwekt, de handen krachtig ineem te slaan en te tonen dat onze zuivel niet bij die van andere landen behoeft achter te staan, nog ons melkvee voor dat van andere rassen behoeft onder te doen.

De Hollandsche Maatschappij van Landbouw gaf reeds een krachtig bewijs van belangstelling. Door Z. Exeell. de Minister van Waterstaat is een verzoek tot verkrijging van enige subsidie van f 10.000 gunstig ontvangen, maar Z. E. meende, onzes inziens terecht, dat het initiatief in deze zaak moest uitgaan van de belanghebbenden en dan eerst de hulp van de Staat te pas komt, wanneer het blijkt, dat door de direct belanghebbenden niet voldoende in het nodige kan worden voorzien.

Het *self help* moet dus hier in de eerste plaats worden toegepast en voorzeker zal niemand weigeren het comité in zijn loffelijk pogen te steunen, want het geldt hier niets minder dan een groot nationaal belang. Door een bijdrage, 't zij groot, 't zij klein, kan ieder meehelpen dit belang te bevorderen en daardoor medewerken aan een krachtige opleving van deze tak van volksbestaan, waardoor de toekomst van ons vaderland zeker zal gebaat worden.

**36^e Algemeene Vergadering
DER GELDERSCH. MAATSCH. V. LANDB.**

**TENTOONSTELLING DER AFD. DOESBORGH,
op 8, 9, 10 en 11 Augustus 1880.**

De Algemeene Vergadering der Geld. Maatsch. v. Landb. werd dit jaar te Doesborgh gehouden op eene wijze, die bij elken bezoeker zeker lang in herinnering zal blijven.

De grootste collectiën landbouw-werktuigen waren ingezonden door de hh. Louis Nagel van Arnhem, Boeke en Huidekoper van Groningen, G. Stout van Tiel, Zadelhoff en Siemens van Arnhem, en Grimmel te Haiger in Nassau. Door de firma Boeke en Huidekoper was eene **centrifuge** voor boterbereiding tentoongesteld. Dit

werktuig werd in beweging gebracht door een heete-luchtmaschine (Motor) Rennes en ontroomde in den tijd van een uur 120 tot 150 liter melk. Voor de zuivelbereiding was tevens de inzending van Louis Nagel zeer bezienswaardig, de verbeterde melkafkoeler trok algemeen de aandacht en de verzameling van kleinere instrumenten ter beoordeeling van melk enz. verdient om hare volledigheid vermelding. De heer H. J. van de Hoef te Keppel vertegenwoordigt deze firma in Keppel en omstreken, en de heer J. Kreeftenberg Wz. te Varsseveld is depôthouder van de firma Grimmel te Haiger in Nassau. Al deze inzenders verwierven verscheidene bekroningen.

Lezing Wouter Sluis over zuivelbereiding ²

BORCULO, 15 Oct. In de heden gehouden vergadering der afd. Zutphen van de *Geldersche Maatschappij van Landbouw* trad de heer W. Sluis van de Beemster als spreker op, voorzien ~ van de nodige werktuigen om practisch onderricht te geven niet alleen in de boterbereiding, maar ook in het kaasmaken.

Een vrij talrijke schare, merendeels landbouwers en landbouwersvrouwen en dienstboden, woonde de vergadering bij. Het boterkarnen met de Holstijnsche karn, uit room van melk van den vorigen dag, afgekoeld met water (ijs had men niet kunnen bekomen), gelukte uitstekend. Het gebruik van den thermometer, dat, dankzij vroegere voordrachten, hier niet vreemd meer is, zal, na hetgeen men thans gezien heeft, stellig toenemen; zoo ook het afroomen naar de Schwartsche methode.

Bezoek van de boerderij van H. J. Voortman in Haarlo, waar in het klein de eerste inrichting in deze streek voor het behandelen der melk naar die methode is, gaf den heer S. aanleiding tot menigen practischen wenk, onder anderen over de noodzakelijkheid om de boter tot het vriespunt af te koelen alvorens ze te kneden; over het kneden zelf, dat niet te sterk en liefst met een kneder moet gebeuren; over de voordeelen van zoet of nagenoeg zoet karnen voor de kalveren en varkens die de karnemelk krijgen; over de doelmatigste inrichting der koelbakken (houten met dubbele wanden, waar tusschen zaagsel en die van binnen met zink bekleed zijn, verdienen, omdat zij 25 pCt. besparing van ijs geven, de voorkeur boven steenen); over het eenvoudige om bewaarplaatsen van ijs te maken (houten loods, met dubbele wanden gevuld met turf of stroo en zolder evenzoo bedekt) enz. enz.

2 Van zuivelpionier Wouter Sluis uit De Beemster is een knipselmap geplaatst— zie [MAP-Wouter-Sluis](#)

Ook buiten zijn eigenlijk onderwerp gaf de heer S. verscheiden nuttige opmerkingen. B.v. dat het voor de gezondheid en den groei der varkens, jongen vooral, goed is, ieder varken 3 maal daags een eetlepel vol ongebluschte kalk over het eten te doen; dat besmetting van het weiland met beenderenmeel tot verdrijven van in deze streek veel voorkomende witte madeliefjes zeer nuttig is; dat het vervangen van de knollencultuur door kunstweiden, zaaien van klaver, saradella enz. aanbeveling verdient, omdat knollen zoo nadeelig werken op de boterkwaliteit enz.

De verklaring van de heer S., toen hij in tegenwoordigheid zijner hoorders gemaakte kaas vertoonde, dat de melk hier evenzeer geschikt is voor kaasmaken als in de Beemster, zal niet nalaten ook op dit deel der zuivelbereiding de aandacht der Graafschapsche landbouwers te vestigen. Jammer dat zulke leerzame vergaderingen niet menigvuldiger kunnen gehouden worden. De voorzitter van de afd. der G. M. v. L., de heer D. A. F. H. baron van Heeckeren, afwezig zijnde, werd door den voorzitter der onderafdeeling Borculo, Eibergen, Neede, Ruurlo, den heer H. P. Tjeenk Willink, bij het einde der voordracht den heer Sluis dank toegebracht voor den leerzamen en aangenamen middag den leden verschaft.

DGB 1886-05-31

Drietel knipsels over een Stoomzuivel-Boerderij van de Hr. Th. Wessels te Netterden (plaatsje aan de Duitse grens, paar km. ZO. onder Gendringen)

Het Nieuws vd Dag 1886-05-31

Te Netterden, onder Gendringen, wordt een **stoomzuivelfabriek** opgericht door de heeren Th. Wessels en Zn. aldaar.

Het nieuws van den dag 13-07-1886

4 Kilo Centrifuge-Boter, verzendt per postpakket Th. **WESSELS**, van zijne Stoom-Zuivelboerderij te Netterden (Gelderland), tegen toezending van Postwissel à f 5. (2331)

Het nieuws van den dag 12-03-1889

TH. WESSELS, Landbouwer en Roomboterfabrikant te **Netterden**, Gelderl., biedt ten verkoop aan **16 stuks vette Varkens**, Engelsch ras, oud 6 maanden, wegende ± 120 Kilo, franco te leveren Station Terborg.

De Graafschap Bode 1889-02-09

Knoeierijen der Boterhandelaars.

In de afdelingen der Tweede Kamer is gesproken over het wetsontwerp ter voorkoming van bedrog in den boterhandel.

Omtrent de noodzakelijkheid eener wet op dat bedrog, werd gezegd, dat de achteruitgang van onzen boterhandel niet was toe te schrijven aan den handel in kunstboter, maar aan de verouderde methode van **boterbereiding**, aan zorgeloosheid en onzindelijkheid bij die bereiding en aan de *knoeierijen der boterhandelaars*.

Van die knoeierijen der handelaren zouden we fraaie staaltjes kunnen mededeelen. Allerlei boter tot de minste kwaliteiten toe, werd voorzien van waagbriefjes uit onze beste steden en onder die bedriegelijke vlag naar Engeland gevoerd.

Aangaande de kunstboter was de meening niet ongunstig; het belemmeren van den handel daarin zou een tegenwerking zijn van een belangrijken tak van industrie, werd gezegd. De kunstboter was in de schatting van 't publiek opzettelijk verlaagd, meenden anderen, de minder bemiddelden genoten er veel van. In de *overeenkomst* met natuurboter zagen anderen een gevaarlijke concurrentie.

De behandeling dier wet belooft zeer interessant te zijn.

De Graafschap Bode 1889-03-09

BORKELOO.

— Donderdag 14 Maart zal de heer J. J. van Weijdom Claterbos uit Kampen alhier in de Landbouwaafdeeling eene rede houden over de verschillende wijzen van **boterbereiding** in ons land.

Deze lezing zal zeer zeker door een talrijk publiek worden bijgewoond, te meer daar de leden, naar men verneemt, vrouwen en dochters mogen meenemen. Daar de kwaliteit der boter hier zeer verschillend is, wenschen we, dat het gesproken woord van den heer Claterbos gezegende vruchten afwerpe.

Lezingen over zulke praktische onderwerpen moeten onwillekeurig den landbouwersstand ten goede komen, mits deze breekt met verouderde toestanden en begrippen en zich de wenken ten nutte maakt, die op theorie en praktijk beide gegrond zijn.

Twee onderwerpen die toen regelmatig in het nieuws kwamen: '*botervervalsing*' en hoe verbeteren we de *boterbereiding* – op de boerderij!
Betreft het laatste onderwerp zie: [MAP v Weijdom Claterbos](#) de eerste 'wandel'-zuivelleraar van de Gelderse Maatschappij v. Landbouw.

1890

De Graafschap Bode 1890-06-21

Verslag verg. plan voor boterfabriek Doesburg – Drempt.

19 Juni 1890: In de laatste jaren zijn herhaalde-lijk pogingen aangewend, om in deze gemeente een boterfabriek op te richten, tot heden echter zonder resultaat. **De heer Simonsz van Harlingen** wil nu voor eigen rekening een fabriek oprichten, als de landbouwers zich waar willen verbinden, de nodige melk te leveren. Ten einde dit onderwerp nader te bespreken, waren de leden van de onderafdeling „Olden-Keppel" der *G. O. M. van landbouw* heden ter vergadering opgeroepen ten huize van de kastelein Hendriks alhier.

De heer Simonsz, ter vergadering aanwezig, zette het nut en de inrichting van een boterfabriek uiteen en noemde de voordelen, op, die de landbouwers daarvan zouden genieten. De prijzen van de melk wilde hij afhankelijk stellen van de boterprijzen der Arnhemse markt. Op de fabriek zou van de melk alleen de vetbestanddelen worden genomen, terwijl het overige gedeelte werd teruggegeven voor 1 cent de liter.

De heer Meijerink merkte hierbij op, dat de boterprijzen van de Arnhemse markt te veel varieerden, doch dat te Deventer en Zwolle de prijzen standvastiger waren. Het was dus z.i. beter de prijzen daarnaar te regelen.

Het grootste deel der aanwezige leden was echter de prijsnotering van de heer Simonsz te laag. Zij gingen van het idee uit, dat ze veel hogere prijzen voor de melk moesten krijgen, anders konden zo even goed zelf de boter bereiden en daarmee ter markt gaan. Ook maakten ze groot bezwaar om voor het overblijvende deel van de melk, als de vetbestanddelen er waren afgenomen, 1 cent per Liter te geven. De heer Simonsz merkte hierbij op, dat ze dan niet in rekening brachten de onkosten, gepaard aan het bereiden en ter markt brengen der boter. Trokken ze die van de opbrengst der boter af, dan zouden ze zien, dat de prijsnotering niet laag te noemen was.

Na veel discussiëren over en weer, die niet tot de gewenste uitkomst leidden, stelde de heer Meijerink voor, daar men op zulk een wijze toch niet verder kwam, de zaak, die nu van alle zijden goed bekeken was, nog eens goed te overwegen en dan in een volgende vergadering er op terug te komen. De voorzitter meende, dat er melk in overvloed zou worden aangevoerd, zo maar eerst de fabriek klaar was.

De Graafschap-bode 12-07-1890

HOOG-KEPPEL.

— 9 Juli. Heden werd aan „De Zwaan" de vergadering gehouden, waarin nader besproken werd het voorstel van den heer Simonsz uit Harlingen, reeds eerder behandeld in eene vergadering te Drempt; n.l. oprichting eener **Roomboterfabriek** door dien heer en levering van melk door de landbouwers.

De opkomst was niet zeer talrijk.

Wat de bespreking betreft, kan er weinig nieuws vermeld worden. Eenige opmerkingen en bedenkingen of vragen werden door den heer S. beantwoord en ten slotte verbonden zich eenige landbouwers tot levering van melk tot den gemiddelden prijs van f 3.80 per 100 K.G. geleverde volle melk, d. i. bijna f 3,00 na terugontvangst der ondermelk. Daar evenwel de deelneming nog niet voldoende was, zal de heer S. de gelegenheid daartoe nog vooreerst openlaten.

De Graafschap Bode 1891- 07-18

DOESBURG.

— De boeren schijnen nog niet veel op te hebben met de nieuw opgerichte **boterfabriek**. Eenige landbouwers te Drempt hadden zich verbonden, bij wijze van proef, gedurende eene maand, melk aan de fabriek te leveren. Nu die maand verstreken is hebben allen de levering gestaakt, zij beweren de melk zelf voordeeliger te kunnen verwerken.

Hij stelde de heer Simonsz voor, teneinde onnodige kosten te voorkomen, nog eens over de prijsnotering na te denken en die dan schriftelijk op te geven. Er kun dan weer een vergadering worden belegd, waar die opgaven konden besproken worden; terwijl hij de landbouwers in overweging gaf, eens na te gaan, hoe groot de zuivere opbrengst was (dat is na aftrek van alle kosten en arbeid) van 100 Liter melk, waaruit men de boter zelf had bereid. Dan eerst kon men zien, wat het voordeligst was. Ook hoopte hij, dat de leden bij een volgende vergadering meer belangstelling in de zaak zouden tonen en dit bewijzen, door getrouwer opkomst.

De Graafschap Bode 1890-07-26

VARSSEVELD.

— 20 Juli. Aan den cursus in de **boterbereiding**, alhier op de boerderij van de Wed. Duits-hof op „Groot-Bavink” te houden, zullen 37 meisjes deelnemen.

De cursus zal aanvangen op den 15den September en waarschijnlijk zes weken duren.

De Graafschap Bode 1890-11-15

WISCH.

— 5 Nov. Vanwege de Afdeling „Oude IJsel” der G. O. M. van Landbouw hield de heer J. J. van Weijdom Claterbosch heden eene lezing over „zuivelbereiding,” ten huize van den heer Pothoff te Silvolde. Dat de landbouwers zelve in dezen tak van hun bedrijf meer en meer belang gaan stellen, bleek ook heden avond uit de talrijke opkomst: de lezing toch werd bijgewoond door omstreeks 210 personen, waaronder een zestigtal vrouwen.

Op zijne gewone duidelijke manier behandelde de heer Claterbosch achtereenvolgens: de melk, het melken, de **boterbereiding** en de verschillende opmerkingen, die hij in onderscheidene streken te dezen opzichte gemaakt had.

Na afloop vroeg de president of er ook animo zou bestaan om te trachten in den loop van het volgend jaar te Silvolde een cursus in zuivelbereiding te krijgen. Staande de vergadering meldden zich reeds een twintigtal liefhebsters aan.

De Graafschap-bode 21-03-1891

**„Didamsche Coöperatieve
Roomboterfabriek.”**

AANBESTEDING.

Op Donderdag 2 April 1891,
des middags **2 uur**, zal in het
Koffiehuis „de Harmonie”
te Didam,

publiek worden aanbesteed :

Het bouwen van een
Roomboterfabriek met
Directeurswoning enz.
met bijlevering van al de
daartoe benodigde Mate-
rialen,

waarvan het Bestek en Teekening
vanaf den 26 Maart in gemeld
Koffiehuis ter inzage liggen en tegen
betaling van **f 1.50** verkrijgbaar
zijn bij H. JANSEN te Didam.

Aanwijzing op den dag der be-
steding 's morgens 11 uur.

De Graafschap Bode 1891-04-25

ANHOLT.

— De **boterfabriek** van de heeren Gijlsbeek
Molenaar en Co. scheen in den beginne goed
op hare plaats daar er dagelijks circa 4000 liter
melk werd verwerkt. In den laatsten tijd echter
heeft de fabriek de prijzen der melk verlaagd,
waardoor vele landbouwers hunne dagelijksche
levering staakten. De landbouwers en grondbe-
zitters in deze en aangrenzende gemeenten zien
wederom met angst en zorgen den aanstaanden
zomer tegemoet. Het winterzaad staat algemeen
slecht en zeer veel moet opnieuw worden ge-
zaaid. Ook het water geeft geen bemoedigend
voorzicht. Het is thans reeds de derde keer
in deze maand dat de weidegronden onder
water staan. Het is daarom zeer te wenschen,
dat met de verbetering van den Ouden IJssel
wat spoed gemaakt wordt.

De Graafschap Bode 1891-05-02

Geachte Redacteur!

Tot mijn spijt las ik j. l. Zaterdag in uw
veelgelezen blad, een ongegronde reclame,
aangaande de **boterfabriek**, Gendringen-Anholt.
Ik acht 't mijn plicht om daarop terug te
komen.

Wanneer eene nieuwe zaak beoordeeld wordt,
laat dat oordeel dan grondig zijn, maar stel
een nieuwe zaak niet in een verkeerd licht voor
het publiek; vooral omdat ik een ieder het
tegendeel met de gegronde overtuiging en be-
wijzen onder het oog brengen kan.

Een onwetend persoon heeft hier geoordeeld;
en zou ik diegenen, die over de **boterfabriek** in
couranten wenscht te schrijven, vriendelijk
verzoeken niet zulke ongegronde reclames te
vermelden; te meer daar eene nieuw opgerich-
te **boterfabriek** moeite genoeg heeft, om de
verkeerde idee's en ziekelijke beginselen bij enke-
len weg te nemen, hetgeen hun de ondervinding
wel leeren en ontnemen zal.

Met alle achting

UEd. dw. Dn.

H. R. ROVERS.

Directeur der Roomboterfabriek Gendringen—Anholt.

De Graafschap Bode 1891-05-09

Mijnheer de Redacteur!

De heer Directeur der **boterfabriek** alhier
schijnt beleedigd te zijn over mijn bericht in
uw blad van 25 April l.l. en wordt dit door ZEd.
„eene ongegronde reclame”, of met andere woorden
„een onwaarheid” genoemd. Het ligt volstrekt
niet in mijne bedoeling, die fabriek in een
verkeerd licht bij het publiek te plaatsen, zoo-
als ZEd. daaruit wil nemen; integendeel, ik
wensch van harte de ondernemers goed succes
met hunne zaak, en de landbouwers goede voor-
deelen van hunne levering. ZEd. zal toch wel
niet willen en kunnen ontkennen, dat mijn be-
richt, dat zij de prijzen der melk hebben ver-
laagd en velen daardoor hunne levering hebben
gestaakt, hier algemeen bekend, niets anders
dan de zuivere waarheid is, hetwelk ik desge-
vorderd met namen der personen kan bewijzen.

Of de leveranciers van melk aan verkeerde
idee's lijden, wil ik niet beoordeelen, maar ben
in de meening, dat elk goed landbouwer zelve
het best zal weten, in hoeverre de levering van
melk, voor die prijzen en onder die voorwaar-
den, hem tot voordeel strekt.

Uw berichtgever.

Anholt, 5 Mei 1891.

Deel verslag verg. GOMvL. aanvraag voor een cursus Zuivelbereiding door J.J. v. Weijdom Claterbos

DOETIMCHEM. - De vergadering der afd. Stad- en Ambt-Doetinchem der G.O.M.v. Landb. op Donderdagavond 14 Mei werd bijgewoond door 16 later 17 leden en den secretaris der afdeling Oude-IJssel. [.....]

Het tweede punt der agenda, oprichting van een cursus voor zuivelbereiding, waarbij de heer Strick v. Linschoten vele en belangrijke inlichtingen verschafte, werd met algemenen bijval ontvangen. De heer Landry had aan het bestuur der onder-afdeling daarvoor aangeboden de boerderij op de Kemnade (Wanlink). Het lid Wentink zelf ter vergadering aanwezig, was daarmee zeer ingenomen.

Het oordeel der vergadering werd echter gevraagd, of er soms een geschikter punt was te vinden, b.v. in den Slangenborg, omdat de Kemnade feitelijk buiten de onder-afdeeling lag. De heer Strick v. Linschoten gaf in overweging, om, met het oog op de bezette tijden van de heer Claterbos, zo spoedig mogelijk bij de commissie voor de zuivelbereiding voor een cursus aan te vragen. Er hebben elk jaar 7 cursussen plaats en er zijn 23 onder-afdelingen, niet elke onder-afdeling kan dus in één jaar een cursus verkrijgen. Het opgeven van een groot aantal deelnemers zou echter van zeer veel invloed kunnen zijn.

Na enige discussie omtrent andere geschikte boerderijen word algemeen de boerderij van Wentink op de Kemnade als plaats voor het houden van den cursus aangewezen. Het kwam er nu op aan, deelnemers te vinden.

De voorz. nodigde daarom staande de vergadering de heren van Onna (Wijnbergen), Anderson (Slangenborg), Weenink (Oosseld), Steverink (Gaanderen), L. Wantink (Langarak), en Th. Averkamp (Dichteren) uit, om ieder in zijn buurtschap zoveel mogelijk tot deelneming aan te sporen. Door een advertentie in de courant zou men de aandacht op de cursus vestigen. Binnen acht dagen zouden deze heren het resultaat aan de voorz. van de onder-afd. opgeven. Op zijn vraag werd de heer van Onna geantwoord, dat het onderwijs kosteloos wordt gegeven.

De Graafschap Bode 1891-11-18

ROOMBOTER-FABRIEK

te **ETTEN.**

VERGADERING op **Woensdag 18 November a.s.**, des avonds **6 ure** precies, op de bovenzaal van den heer **J. LAMERS** te Etten.

Punt van behandeling:

„Het nut der boterfabrieken als Coöperatieve Vereenigingen.”

Inleider de heer **T. J. SWIERSTRA**, particulier zuivel-consulent te Wageningen.

Vergadering n.a.v. plan voor boterfabriek te Etten

Mogelijk Klein Azewijn (1892-1897) ook Doesburg (part. 1892-1914) mogelijk!

Op de op 29 Oct. j.l. gehouden vergadering, die zeer druk bezocht was en geopend werd door de heer W. van Raaij, in zake de boterfabriek werden tot bestuursleden voor een voorlopige commissie gekozen de heren: W. van Raaij, A. Francken Jr. en W. Kiister en tot commissarissen de heren P. Lamers, op de Heuven, Th. Kaak te Warm, Th. Guring te Rafelder. A. van Raaij te Ulft, J. Lamers te Etten, J. Semmelink te IJsselhunten en J. den Daas te Ziek. Van deze bedankten de heren Kaak en Francken, van welke laatstgenoemde ongeveer al de stemmen der aanwezigen op zich had verenigd. Zijn voorstel om zijn plaats te laten vervullen door den heer G. Leijzer vond dan ook een geopend oor.

Nu hield een der aanwezigen een korte toespraak die warm werd toegejuicht, en zei o. a.: In de coöperatie wordt een leerschool gezien, waarin het eigenbelang wordt gelouterd, het besef van eigenwaarde versterkt, de spaarzaamheid bevorderd en de kennis ook van het vak aangekweekt. Terecht is eens opgemerkt dat het coöperatieve verenigingsleven strekt, om de lagere standen te voorzien van alle wapenen, die zij nodig hebben om met goed gevolg mee te strijden op het veld der vrije concurrentie n.l. met de wapenen van kennis, zedelijkheid en kapitaal.

De Graafschap Bode 1891-11-28 *

ETTEN.

— Op 18 Nov. j.l. had hier op de bovenzaal van het Café Lamers de aangekondigde vergadering in zake de **Boterfabriek** plaats.

Als spreker trad op de heer Swierstra uit Wageningen met een korte doch krachtige rede over het Nut der Boterfabrieken als Coöperatieve vereenigingen. Met aandacht werden zijne boeiende woorden gevolgd en vooral was men een oor, toen spreker opkwam voor de boerin, die nu een slavine voor haar werk is en bij het totstandkomen der fabriek zeker een vroolijker echtgenoot en liefderijker moeder zijn zal.

Het donderend applaus dat losbarste was de tolk der gevoelens der aanwezigen, die in groote getale, omstreeks 150, waren opgekomen.

Moge er in de toekomst nog menig genoegelijke en leerrijke avond aanbreken, zooals wij genoten hebben en dat dan de boeren niet zoo als nu hunne vrouwen thuis laten maar ook hen laten hooren wat zeker ook hunne belangstelling zou hebben opgewekt.

* datering niet juist!

De Graafschap Bode 1898-08-03

NOTARIS

KALSHOVEN

te 's Heerenberg,

bericht dat de **Boterfabriek** en het **Bouwland** van den heer DEHNEN te Klein-Azewijn, zijn ingezet als volgt:

Koop I: De **Boterfabriek**, met 20 h. op f 1000.

Koop: II: Het **Bouwland**, met 20 h. op f 1000.

De toeslag blijft bepaald op **Woensdag 10 Augustus e.k.** om **1 uur**, bij SLIEPENBEEK te 's Heerenberg, en zullen alsdan ook de machinerieën verkocht worden.

Twee knipsels waar uit blijkt dat er in Klein-Azewijn – plaatsje vlak bij Etten een boterfabriekje kwam en.....in 1898 weer verdween!

Nog werd voorlezing gedaan van een brief van de heer Bellaard, burgemeester, waarin hij zijn spijt uitdrukte niet op de vergadering tegenwoordig te kunnen zijn, maar waarin hij tevens zijn sympathie betuigde met het plan en verklaarde zijn hulp te zullen geven, daar waar zulks mogelijk is. De vergadering werd daarna gesloten.

Dat het voorlopig bestuur een moeilijke taak te vervullen heeft, behoeven wij zeker niet te zeggen, maar, lof verdient de spoed en zekerheid hunner handelingen en vóór ons, in onze verbeelding, zien wij daar een gebouw opdoemen in Etten's vruchtbare dreven, door de landbouwers opgetrokken, tot hun blijvend geluk en welvaart.

- Op Woensdagavond 18 Nov. a.s. zal de heer Swierstra, particulier zuivel-consulent uit Wageningen in het café van de heer Lamers alhier een lezing houden over „Het Nut der Boterfabrieken als Coöperatieve verenigingen.”

1892

De Graafschap bode 1892-01-02

Notaris VERBEEK
te **Neede**,

zal Maandagen 11 en 25 Januari 1892, telkens voorm. 11 uur, in het Hôtel Wijers te Borculo,

VEILEN en VERKOOPEN:
De Borculosche
BOTERFABRIEK,

voor eenige jaren nieuw gebouwd, zeer gunstig gelegen in BORCULO aan de Berkel, in eene veertijke streek en aan spoor en tram; met Machine, Kotel, Karn, Smeltkuip, Wals, Filter en verdere aanwezige gereedschappen, een en ander uit de fabriek van Gebr. Stork & Co. te Hengelo (O.)

Te veilen in perceelen en massa.

De Graafschap bode 1892-01-20

Notaris VERBEEK
te **NEEDE**,

zal Maandag 25 Januari a.s. voorm. 11 uur, in het Hôtel Wijers te Borculo, bij toeslag **verkoopen:**
De Borculosche
BOTERFABRIEK,

in vorige couranten breeder omschreven, ingezet als volgt:

1. Het Gebouw met Ondergrond en Erf, op f 1051.
2. De Ondergrond met Erf, groot 631 M² op f 305.
3. Het Gebouw voor afbraak met de Pomp, op f 560.

De Generale massa, bestaande in Gebouw met Ondergrond en Erf, de Machinerieën, het Drijfwerk en verdere inventaris, op f 1551.

N.B. De Machinerieën, het Drijfwerk en verdere inventaris zullen ook afzonderlijk worden geveild.

30-01-1892, Dag

BORKELOO.

— Maandag is bij finalen verkoop de Borculosche boterfabriek voor f 2136 toegewezen aan B. Mellink. Zeer waarschijnlijk zal er nu eene andere bestemming aan worden gegeven, maar welke kan nog niet met zekerheid gezegd worden.

De Graafschap bode 1892-03-19

Verslag verg. oprichtingsplan boterfabriek Varsseveld.

VARSEVELD. 12 Maart 1892. De hoofdschotel van het convocatiebiljet, waarbij de leden der Onderafdeling „Varsseveld” van de *Geld. Ov. Maatsch. van Landbouw* ter vergadering waren opgeroepen, was zeker wel punt 1: Oprichting ener boterfabriek te Varsseveld: Nadat dit punt door den Secretaris, de heer J. Hof, was ingeleid, kreeg de heer A. Huender van Terborg het woord.

Nadat heer Huender de voordelen ener fabrieksmatige bereiding der boter boven de gewone wijze van botermaken had aangegeve., en wel 1e. besparing van arbeid, 2e, betere kwaliteit der boter en 3e. hogere prijzen, behandelde hij, aan de hand ener door hem opgemaakte conceptbegroting de inrichting ener fabriek, zoals zij voor deze streek moest zijn.

Als eerste voorwaarde voor de levensvatbaarheid van een dergelijke fabriek stelde spr. dat er elke dag \pm 3000 L. melk te verwerken moest zijn. Kon hieraan voldaan worden, dan zou de financiële zijde geen groot gewicht in de schaal leggen, maar altijd moest men uitgaan van het beginsel: coöperatie. Zoveel mogelijk moesten de gelden bijeengebracht worden door belanghebbenden. Hierna ontspon zich een levendige, zeer geanimeerde discussie en nadat alle voor- en nadelen de revue gepasseerd waren, werd met algemene stemmen in beginsel besloten een boterfabriek op te richten op coöperatieven grondslag. Het bestuur werd uitgenodigd andere dergelijke fabrieken te gaan bezien, de nodige inlichtingen in te winnen en dan een algemene vergadering uit te schrijven tot welke alle landbouwers en belanghebbenden zullen worden opgeroepen. (Zie advertentie in dit nummer)

Het tweede punt der agenda: „Botertentoonstelling” in te leiden door den heer Strick van Linschoten, werd niet meer in behandeling genomen, maar tot nader order uitgesteld.

- 17 Maart. Op de botermarkt besteedde men heden *f*1.05 - *f*1,15 per K. G. Eieren deden *f*2.25 à *f*3. -, de 100 stuks en kippen *f*0.40 à *f*0.60 per stuk.

De Graafschap bode 1892-03-19

*Onderafdeeling Varsseveld der
Geld. Over. Maatsch.
van Landbouw.*

Alle Landbouwers en belangstellers (ook niet-leden der Maatsch.) worden dringend uitgenoodigd tot het bijwonen eener **Vergadering** op **Zaterdag 26 Maart**, des avonds om **6 uur**, ten huize van den Heer D. W. GRUTTERINK.

Punt van bespreking:
Oprichting eener **Boterfabriek** te Varsseveld.

Het Bestuur der Onderafd. Varsseveld.

Berichten uit de Graafschap.

Cursus in de boterbereiding op boerderij gestart

DOETINCHEM. - De aanhouder wint ! Dit kan ook met recht gezegd worden van deze cursus. Voor 2 jaar zowel als verleden jaar gingen er al stemmen op om deze hier te krijgen; toen lukte het niet, nu wel. J.l. Maandag zijn de lessen in de boterbereiding, op de boerderij Groenendaal, van de heer Landry, begonnen; 32 vrouwen en meisjes nemen er aan deel en worden die lessen even als op andere plaatsen gegeven, practisch en theoretisch.

Elke morgen om 7 uur komen 5 meisjes eigenhandig alle werkzaamheden verrichten, die nodig zijn bij het botermaken. Maandag, Woensdag en Vrijdag na afloop hiervan heeft de theorie plaats, dat wil zeggen, wordt dan aan alle leerlingen medegedeeld en uitgelegd, het hoe en waarom zo gehandeld wordt.

Het is zeker een verblijvend verschijnsel, dat ook hier zulk een groot aantal toekomstige botermaaksters lust tonen, om, niettegenstaande soms nog al aanzienlijken afstand, te komen leren. Verder is besloten Dinsdag en Donderdag namiddag van half drie tot donker, de boerderij open te stellen voor ieder, die belang stelt in en belang heeft bij de boterbereiding; dan wordt een bezoek in de kelder gebracht en van alles uitlegging gegeven.

Op bijna alle plaatsen wordt van deze gelegenheid een ruim gebruik gemaakt, wat er dan te zien is, vertellen we niet, maar kunnen wel de verzekering geven, dat nimmer iemand onvoldaan de boerderij verliet, en wensden we dan ook op deze gelegenheid de aandacht te vestigen. In de eerste plaats worden hiertoe uitgenodigd de moeders der leerlingen, dan kunnen deze zien en horen wat aan haar dochters geleerd en verteld wordt, en kunnen ze dan te huis over het gehoorde met elkander spreken. In de tweede plaats is zulk een bezoek zeer leerzaam voor hen, die wel een voordracht over dit onderwerp in de winter hoorden, maar toen niet alles konden begrijpen of onthouden ; maar ten laatste worden vooral de H. H. boterhandelaren beleeft uitgenodigd, er ook eens heen te gaan, dan kan met de leraar van gedachten worden gewisseld, het voor- en tegen worden besproken.

Wordt er nu van deze kosteloze gelegenheid een ruim gebruik gemaakt, (en er wordt niet gevraagd of men al of niet lid is der Maatschappij van Landbouw) dan is dit voor het bestuur dezer afdeling, en allen, die er toe hebben medegewerkt om deze cursus hier te krijgen, een kleine vergoeding voor hun moeite, en een prikkel te meer om voort te gaan op de weg, om een volgend jaar weer op een ander gebied te trachten verbetering en vooruitgang aan te brengen.

Zegt het voort!

BUURPRAATJES.

GART JAN. — Niet alleen dit maar ook de aanvoer van verschillende artikelen zou goedkoper worden. Reken alleen maar de meststoffen, die in onze streken zoo zeer noodig zijn, de prijs daarvan zou dan ook evenredig minder worden.

BEREND. — Ik heb met genoegen gezien, dat men in onze streek ook langzamerhand in toepassing gaat brengen wat men al zoo lang op andere plaatsen gedaan heeft nl. in coöperatie grondstoffen aankopen.

GART JAN. — De Geld. Maatsch. van Landbouw heeft daar een grooten stoot aan gegeven. Het voordeel aan dien maatregel verbonden is dubbel, ten eerste kan men wat men noodig heeft uit de eerste hand krijgen en ten andere is de prijs bij groote hoeveelheid veel lager dan bij kleinere partijen het geval zou zijn.

BEREND. — En dan de proeven, die in de laatste jaren genomen zijn, hebben den landbouw een heelen stap vooruitgebracht.

GART JAN. — Het groote gebrek was vroeger vooral daarin te zoeken, dat men een manier van werken volgde zonder zich reken-

schap te geven waarom men aldus te werk ging. Door het landbouwonderwijs is daar al veel verbetering in gekomen. Ga maar eens na hoeveel meer men zich tegenwoordig rekening geeft wat er bij de **boterbereiding** plaats heeft. Ook hiervan komt de eer toe aan de Geld.- Over. Maatschappij van Landbouw, die bekwame mannen als de heer v. Weijdom Claterbos uitzendt om op verschillende plaatsen cursussen in de **boterbereiding** te houden.

BEREND. — 't Was ook wel noodig want de goede naam, dien onze boter vroeger terecht in het buitenland had, was langzamerhand verloren gegaan.

GART JAN. — We spreken straks van coöperatie op landbouw-gebied, maar juist in de **boterbereiding** kan die met het beste gevolgd worden toegepast. Niet alleen zou elke boer dan geen inrichting voor **boterbereiding** noodig hebben maar door de fabriekmatige behandeling wordt een beter product verkregen dan wanneer dit op elke boerderij wordt gemaakt.

BEREND. — Dat is ook weer een stapje nader tot het socialisme.

GART JAN. — Zeker, maar tot het goede socialisme; samenwerking heeft ten allen tijde veel goeds tot stand kunnen brengen; ga maar eens na wat in de groote gemeenten niet al gebeurt tot nut en uitspanning van de minder bedeelden; voor een kleine jaarlijksche bijdrage van elk lid worden daar instellingen in het leven geroepen en onderhouden, waarvan duizenden gebruik maken; volkskoffiehuizen, leesinrichtingen en wat al niet meer.

BUURPRAATJES.

BEREND. — Als je den toestand van tegenwoordig vergelijkt met dien van een vijftig jaar geleden, dan zul je toch moeten erkennen dat we vooruit zijn gegaan.

GART JAN. — Zeker zijn we dat, hoewel niet zooveel als mogelijk was. In één opzicht hebben we reden tot tevredenheid en wel ten opzichte van het landbouwonderwijs, daarvoor is in den laatsten tijd heel wat gedaan.

BEREND. — En laat ons de landbouwmaatschappijen en de tentoonstellingen en congressen niet vergeten, die hebben ook een heelen stoot gegeven aan den vooruitgang. Dat is waar ook, is er dezer dagen niet zoo'n vergadering te Wageningen gehouden?

GART JAN. — Zeker, Berend, het 45ste Nederlandsche Landhuishoudkundig Congres heeft daar plaats gehad.

BEREND. — Is daar nog veel belangrijks behandeld?

GART JAN. — Een zeer gewichtig punt was: „de leerplicht”, ingeleid door den heer G. J. Bieleman, onderwijzer te Vorden.

BEREND. — Zeer zeker zou het in het belang der kinderen op het platteland zijn, wanneer de ouders verplicht werden hunne kinderen naar school te zenden; zooals de toestanden thans zijn, zijn ze dikwijls heel treurig.

GART JAN. — Een ander punt werd op het congres behandeld, namelijk over coöperatie in zake zuivelbereiding. De heer van Weijdom Claterbos leidde dat punt in.

BEREND. — Dan zal hij ook zeker daar wel in het licht hebben gesteld dat het vrij wat voordeliger is als de boeren hun melk naar een boterfabriek zenden, dan dat zij die zelf op hun boerderij verwerken.

GART JAN. — De bedoeling van de bespreking was anders. De inleider stelde in het licht hoe de boterfabrieken die in Friesland en Groningen en ook de kaasfabrieken in Zuid-Holland, geschoeid zijn op coöperatie, d. w. z. dat de landbouwers die hun melk in die fabrieken doen verwerken ook eigenaren dier fabriek zijn. In Gelderland is dat geheel anders. In Gendringen, Doesburg en Elst zijn de boterfabrieken niet-coöperatief. Beide stelsels hebben hun voor- en nadeelen en daarom is het zeer wenschelijk dat deze nauwkeurig worden nagegaan.

BEREND. — En wat was het resultaat van de besprekingen?

GART JAN. — Dat met groote meerderheid als het gevoelen van het congres werd uitgesproken, „dat in die streken van Gelderland waar boterfabrieken worden opgericht, deze voortaan meer op coöperatieve leest zullen worden geschoeid.”

BEREND. — Als ik mij niet vergis dan bestaat het plan ook te Varsseveld een boterfabriek op te richten.

GART JAN. — Juist, Berend, ik ben overtuigd dat men daar ter harte zal nemen wat door menschen van kennis en ervaring te Wageningen gesproken is.

BEREND. — Maar kan ieder dan deelhebber worden in zoo'n boterfabriek, zelfs landbouwers, die geen kapitaal bezitten.

GART JAN. — Zeer zeker wel, Berend, en als de onderneming winst oplevert, krijgen zij zelfs hun evenredig aandeel in de winst, berekend naar de door hen geleverde hoeveelheid melk.

Berichten uit de Lijmers.

ZEVENAAR.

— Naar wij vernemen bestaat het plan in onze gemeente eene **boterfabriek** op te richten.

Dit voornemen gaat uit van Jhr. O. van Nispen tot Pannerden alhier.

Een en ander over boterbereiding dl-I.

Staat de zuivelbereiding in ons land op een trap van tamelijk hoge ontwikkeling, toch laten wij het openlijk erkennen, blijft er op dat gebied nog zeer veel te wensen over. De boterfabrieken hebben veel ten goede gekeerd, maar op talrijke plaatsen is de oprichting van zulk een fabriek iets ondenkbaars. Alleen in die streken waar de boeren tamelijk veel melkkoeien bezitten kan een fabriek nuttig en voordelig zijn, maar dergelijke streken zijn in onze provincie niet zeer talrijk.

Ook de Swartz'sche methode heeft hier en daar opgang gemaakt om goede boter te verkrijgen, toch bleek ook dit systeem - hoe aanbevelenswaardig overigens - niet voor ieder geschikt. Zo blijven er talloos velen over, die volgens de wijze, welke van grootmoeder op dochter en kleinkind overging, nog altijd zoveel mogelijk de oude bereidingsmethode volgen. Het zijn grotendeels de kleinere boeren, die twee tot acht melkkoeien bezitten. Van hen hebben wij dikwijls opgemerkt, dat zij gaarne enige, liefst kosteloze verbetering willen aanbrengen en deze verbetering bestaat dan grotendeels hierin, dat zij de metalen emmers met melk in koudwaterbakken plaatsen om de melk af te koelen. Zij bevinden zich daar - volgens hun verklaringen - uitstekend bij en geloven dan de meest praktisch weg te bewandelen om veel en goede boter te verkrijgen.

Wij voor ons keuren dat niet af, want het is beter dan de melk in 't geheel niet af te koelen, maar men bereikt geenszins wat men bereiken kan en moet. De boter, op dergelijke wijze verkregen is voldoende, maar meer ook niet.

Hiertegenover staan echter zo velen, die - 't is hard om te horen, maar 't is de waarheid - feitelijk geen begrip hebben van de boterbereiding. Men ga eens een kijkje op de botermarkt nemen en ieder kan zich met eigen ogen er van overtuigen.

Men zal ons waarschijnlijk de opmerking maken, dat vele boeren het niet in hun macht hebben om een kelder naar de eisen des tijds in te richten en om de benodigde zuivelbereidingswerktuigen te kopen. Ongetwijfeld is daarin iets waars, maar feitelijk ligt er geen waarheid aan ten grondslag. Spaart b.v. een fabrikant niets in zijne fabriek bij het bouwen er van, wetende, dat hij haar zo goed mogelijk dient in te richten, omdat hem zulks het meeste voordeel geeft en komt het woonhuis in de tweede plaats eerst in aanmerking, daar de woning hem geen winsten afwerpt, de boer - feitelijk niets anders dan een fabrikant - doet dikwijls, helaas, het tegengestelde. Zeer vaak worden in het woonhuis geen kosten ontzien, terwijl aan schuur en kelder veel blijft ontbreken.

Wilt ge een paar voorbeelden, welke voor 't grijpen zijn ?

Bij hoe weinige boerderijen vindt men onder de daken een goot aangebracht? Het water stroomt altijd van de daken in de grond, terwijl men niet bedenkt, dat dit niet alleen veel last, maar wegens het verwateren der muren tevens veel schade veroorzaakt. In hoe weinige boerderijen ziet men de hooivakken van een harden bodem (leem of steen) voorzien! Dergelijke zaken vereisen geen grote uitgaven, maar bewijst alleen de slordigheid van de boer, die dikwijls in het woonhuis alle praal en pronk heeft. Wilden wij zaken, die grotere sommen verei-

sen, noemen, dan wezen wij op een ierput, een harde bevloering der moldevormige mestvaalt enz.

Zo ook gaat het met de kelder. De kosten voor een goeden kelder zijn inderdaad niet groot, maar men neemt het daarmee zo nauw niet. In de regel zijn de karnhuizen (plaatsen waar gekarnd wordt) veel beter ingericht dan de kelders. Gebeurt dit soms ook, omdat iedereen het karnhuis ziet, terwijl de kelder voor een anders oog verborgen blijft? Men kent het verhaal van de vrouw van de Deen Nornjson. Zijn landeigenaar schreef hem, dat hij met zijn vrouw en kinderen hem een bezoek wilde brengen en verzocht hem aan zijne vrouw te willen zeggen om haar mooiste kamer daarvoor in orde te willen hebben. De vrouw voldeed hieraan en ontving den landheer met zijn huisgenoten in de kelder. Toen de heer hierover een bitse aanmerking maakte, antwoordde zij: „de kelder is mijn schoonste kamer. Daar is alles even zindelijk en daar mankeert niets !”

Hoeveel Nederlandse boerinnen kunnen haar dat nazeggen?

De Graafschap Bode 1892-11-12

't Ligt echter voor de hand, dat niet elke boerderij terstond volgens de nieuwste eisen kan worden ingericht en nu is het de vraag: wat te doen om in onze boterbereiding met weinig kosten verbetering aan te brengen? Om daartoe te komen zouden wij de *écrémeuse* of afkoelende roomafscheiders ten sterkste durven aanbevelen. In het buitenland (Duitsland, België, Engeland, Frankrijk enz.) zijn ze sinds vier à vijfjaren reeds in gebruik en we durven zeggen, dat zij daar algemeen reeds in gebruik zijn. In ons land zijn ze thans verkrijgbaar bij de firma *Boeke en Huidekoper* te Groningen.

Het werktuig, welks afbeelding hierboven staat, is zo eenvoudig en praktisch mogelijk ingericht. Op een schraag staan, door scharnieren daaraan gehecht, drie of twee melkvaten (vierkante molden) welke ieder 8 tot 50 liter melk kunnen bevatten.

Vóór dit werktuig wordt een waterbak of ton met kraan zodanig geplaatst, dat het water uit de kraan vloeien kan in de waterleidingsgoot. Door de openingen in dit gootje stroomt het water tussen de dubbele wanden der molden, waar voor ongeveer 10 à 15 liter ruimte is. Het koude water koelt op die wijze de melk van onderen en aan vier zijden af. De dampen der warme melk kunnen van boven door het daksgewijs geplaatst deksel, die op deze afbeelding niet voorkomt, ontvliegen.

Wat de verdere inrichting betreft delen wij alleen nog mee, dat de ondermelk op de gemakkelijkste wijze wordt afgetapt en de room volledig behouden blijft. Het laten wegstromen van 't

gebruikte water enz. zullen wij hier niet verklaren, maar er alleen van opmerken, dat alles zo praktisch en eenvoudig mogelijk is ingericht.

Het werktuig kan bijna overal, waar enige ruimte is, geplaatst worden, maar het behoeft er zeker niet bij gezegd te worden, dat zulks moet geschieden op een plaats, waar de lucht zo zuiver mogelijk is, dat is in vele gevallen in het karnhuis. Hoe kouder het koelwater is, des te beter. Is het niet koud genoeg, dan is vernieuwing van het water wenselijk, wat ook al weinig moeite veroorzaakt. In 12 à 14 uur is de room geheel door de melk afgescheiden.

(Slot volgt.)

De Graafschap Bode 1892-11-19

Een en ander over boterbereiding - dl-2 (Slot.)

Is de ecrémeuse het enigst en meest praktisch werktuig om de roomafscheiding spoedig te bewerkstelligen, zij heeft ook nog dit groot voordeel, dat er room van uitmuntende kwaliteit verkregen wordt. Zoals men weet bevat melk ongeveer 3½ pct. botervet, 4½ pct. melksuiker en ongeveer 3 pct. stikstofhoudende stoffen. Bij deze wijze van ontroming is de verandering in melkzuur zo kort, om terstond in de room over te gaan, zodat de melksuiker in de ondermelk achterblijft. De ondermelk blijft daarbij volkomen zoet, zodat zij voor de huishouding uitmuntend gebruikt kan worden.

Men kan naar believen van de ondermelk, ook gedurende de roomtijd, zoveel aftappen, als men verkiest, zonder dat het ontromen daardoor gestoord wordt. Tevens kan de ondermelk zeer goed voor kaasbereiding gebruikt worden.

Maar een andere zaak betreft het karnen zelf. Meer en meer zal men inzien, dat het roomkarnen dient te geschieden om de puikste, de lekkerste boter te verkrijgen. In ons land, ten minste, in onze provincie, zijn kleine karnen nog onbekend. In Amerika daarentegen heeft men er van 5, 10, 15 liter en niet zelden gebeurt het dat des morgens even enige melk gekarnd wordt om boter voor de huishouding te hebben. In Europa heeft men echter de Holsteinsche karnen, die wel is waar nog enigszins groot zijn voor het room karnen, maar toch betrekkelijk klein.

De afbeelding hiernaast is die ener Holsteinsche karn, die geleverd kunnen worden van 6-50 liter karnvermogen.

Een ongeluk voor de meeste boterboerinnen is het, dat de karnen veel te groot zijn. Wij hebben zelfs karnen van 80 – 100 liter gezien bij boeren, die twee á drie koeien bezitten. Het spreekt van zelf, dat de melk, die daar des winters hoogstens éénmaal in de veertien dagen,

De Graafschap Bode 1892- 11-19

des zomers hoogstens tweemaal in de week gekarnd wordt, vrij wel bedorven is. Een Holsteinsche karn, als hierboven is afgebeeld is voor kleine boerderijen groot genoeg. Men moet zo vaak mogelijk karnen om goede boter te fabriceren. Heeft men nu zulk een kleine Holsteinsche karn, dan kan op grote boerderijen de room gekarnd worden en de ondermelk desnoods nog in de gewone karn. Op kleine boerderijen, kan men uit de aldus ontroomde melk op de gewone wijze in de Holsteinsche karn boter fabriceren.

Werd aldus de melk behandeld, dan zou het een grote verbetering in de zuivelbereiding tengevolge hebben. De prijs der werktuigen behoeft niemand af te schrikken. Weliswaar zullen velen er groot bezwaar in zien, overtuigd als zij voor zich zelf zijn, „uitmuntende” boter te hebben, terwijl velen tegen een dergelijke opoffering voor de zuivelbereiding opzien, maar buiten hen staan talloze anderen, die wanneer het iets anders betreft, geen geld ontzien. Niemand moest echter waar het geldt om zijn bedrijf zo goed mogelijk te maken voor kosten terugdeinzen.

Op elk gebied ondervindt men dat iets boven dat van een ander moet uitmunten om het grootste voordeel te behalen. Bij onze zuivelbereiding echter blijven de meesten nog altijd slapen en lieten zich door anderen overvleugelen, zodat onze boter op de buitenlandse markt een ondergeschikte rol vervult. Om die reden kan er niet genoeg op aangedrongen worden bij onze boeren om de ogen voor die tak van nijverheid te openen.

Wij zouden, wat de prijzen der ecrémeuses betreft, onze lezers naar de firma Boeke en Huidekoper kunnen verwijzen, maar zullen toch enige cijfers noemen. Een toestel van 20 liter inhoud kost *f*20,75, van 40 liter *f*32,50, 60 liter *f*38, van 100 liter *f*54,50, van 200 liter *f*109, van 300 liter *f*145, van 400 liter *f*186, - buiten de bak met de kraan, waarin het water gedaan wordt.

Een Holsteinsche karn, als die welke hier boven is afgebeeld kost van *f* 20 tot *f*60.

Wij voor ons vertrouwen, dat de ecrémeuse veel opgang in ons land zal maken. Het is een werktuig, dat voor een goede melkerij bijna onmisbaar is.

Nieuwsch vd Dag 1892-11-17

Verslag over de 'zuivelschool' GOMv.L

O.a. De werkzaamheden J.J. v Weijdom Claterbos aflopen winter

Door een commissie - bestaande uit de hoeren G. J. Dommer van Poldersveldt, te Ubbergen, B. M. Hartog, te Barneveld, en M. Holtland Jr., te 's-Heerenbroek, - wordt verslag uitgebracht over de zuivelschool, waaruit blijkt, dat de Heer J. J. van Weijdom Claterbos verleden winter een inspectiereis heeft gemaakt naar de plaatsen, waar vroeger cursussen zijn gegeven, als: te Diepenveen, Nunspeet; Nijkerk, Terwolde, Welsum, Broekland, Apeldoorn, Nijbroek, Varseveld, Silvolde, Winterswijk en Beusichem.

In 1892 werden cursussen gegeven to Steenderen, Groenlo, Doetinchem, Ingen, Bemmelen, Eten, Voorst, Angeren en Heelsum. Na afloop hiervan geeft de Heer Claterbos er nog een te Aalten in deze maand. •

Te Ingen, waar zich 42 leerlingen hadden aangemeld, werd de tijdelijke hulpleraar, de Heer F. J. Swierstra, particulier zuivelconsulent te Wageningen, aangesteld; de geldelijke bezwaren

werden welwillend door de Regering gedragen. De heer Swierstra begaf zich naar Ek-en-Wiel, waar hij een cursus in kaasbereiding gaf, welke nu door verschillende leerlingen wordt voortgezet.

Het verslag vermeldt de toenemende bloei der zuivelschool. In 11 cursussen werd aan 245 leerlingen onderwijs gegeven, hetwelk met veel belangstelling werd bijgewoond. De invloed der zuivelschool begint op de algemene botermarkt zich reeds op verscheidene plaatsen te doen gevoelen. Ook op de tentoonstellingen worden veelal de prijzen door de leerlingen der zuivelschool behaald; nergens kwam dit sterker uit, dan op de boterkeuring, de 18en Juli te Eibergen gehouden, waar van de 60 inzenders de 5 hoogste prijzen door leerlingen der zuivel_school van vorige jaren werden behaald, terwijl de keuring geschiedde door vreemde, kundige boterkopers.

De Graafschap Bode 1893-03-25

SILVOLDE.

— 24 Maart. Naar we vernemen, zal de Heer Swierstra, leeraar in de Zuivelbereiding, alhier op Woensdag a.s. eene lezing houden over een Coöperatieve **boterfabriek**, tot wier oprichting ernstige pogingen worden aangewend.

Zullen de landbouwers uit den omtrek nu eens in grooten getale opkomen, om de voordelen en de bezwaren aan zulk eene inrichting verbonden, te hooren blootleggen? Wij hopen het.

De Graafschap bode 1893-03-25

LEZING

door den heer

SWIERSTRA,

Wandelleeraar in de Zuivelbereiding,

over

Onderlinge **Boterfabriek,**

op Woensdag 29 Maart a. s.,

des avonds te 7 ure,

op de zaal van den heer POTHOFF

te Silvolde.

TOEGANG VRIJ.

De Graafschap Bode 1893-03-25

Berichten uit de Lijmers.**ZEVENAAR.**

— De Staatscourant bevat de statuten der **zuivelfabriek** „de Lijmers” alhier.

De Graafschap Bode 1893-04-01

Landbouwlezing 'wandelleraar' Swierstra te Silvolde.

SILVOLDE, Wanneer men mag afgaan op het weinige publiek, hetwelk Woensdagavond op de bovenzaal van de heer Pothoff was samengekomen, om te luisteren naar de voordracht van de heer Swierstra, wandelleraar in zuivelbereiding, over de oprichting ener coöperatieve boterfabriek, dan heerst er in onze streek nog weinig belangstelling voor deze, toch zo nuttige inrichting. Nauwelijks 25 personen, waaronder slechts 15 landbouwers, hadden het nodig geoordeeld, deze lezing met hun tegenwoordigheid te vereren. Een zodanige lauwheid hadden wij bij onze boeren niet verwacht.

Stemt men niet in met de oprichting ener fabriek, goed, maar men komt dan toch op de vergadering, en legt daar zijne bezwaren ten aanhoren van een ieder bloot, opdat de Spr. ze, zo mogelijk, kan weerleggen. Dat is niet alleen voor de landbouwer zelf goed, maar ook voor de Spreker, die dan tenminste de voldoening heeft niet voor stoelen en tafels te spreken, en vooral voor het Landbouwbestuur, hetwelk dan kan bemerken, dat haar streven door de leden gewaardeerd wordt.

De voorzitter van de afdeling „Oude IJsel”, Mr. W. D. Bosch, kon in zijn openingswoord dan ook een gevoel van spijt niet onderdrukken over deze zo slechte opkomst. Hij hoopte intussen, dat de aanweze landbouwers het gesprokene van dezen avond in hun kring zouden verspreiden en vooral riep bij hiertoe de medewerking der pers in.

Hierna bekwam de heer Swierstra het woord, en zei ongeveer het volgende:

Wij beleven ernstige tijden. De toestand van de landbouw is niet gunstig. Het verbouw van granen is door de buitenlandse concurrentie zeer verminderd, terwijl ook de vetweiderij in de laatste jaren zeer is achteruitgegaan.

Nu is men begonnen de vetweiderij meer door de melkerij te vervangen. Men zei, dat men boter en kaas gemakkelijk van de hand kan doen. Maar ook op dit gebied worden wij door de buitenlandse concurrentie bedreigd, zoniet overvleugeld. Denemarken, en nu ook Australië, bestrijden ons de voorrang in Engeland. Wel is waar is voor deze streek de concurrentie op de Londense markt niet gevaarlijk, maar wanneer de grote fabrikanten hun waar in Engeland niet meer kunnen verkopen, dan trachten ze dat door middel van postpakketten enz. in streken als deze te doen.

Er is slechts één middel om aan deze concurrentie het hoofd te bieden. Men moet nl. hier de bereiding van de boter verbeteren, zodat ze een vergelijk met andere waar kan doorstaan.

Spr. gelooft dan ook, dat het bestuur er goed aan heeft gedaan de oprichting ener boterfabriek te bevorderen, want het is toch maar zeker waar, dat men op een fabriek betere boter kan fabriceren, dan dat ieder afzonderlijk dat kan.

Spr. wil hier de fabrieksmatige wijze van boterbereiding meedelen en daar deze in Denemarken het eerst en het snelst is tot stand gekomen, verzoekt Spr. de aanwezigen een ogenblik in gedachten in dat land te verwijlen.

Denemarken is een bouwland en fabriceerde vroeger juist zoveel boter als men voor het land zelf nodig had. Toen de vetweiderij echter achteruit ging, nam men de melkerij ter hand, zodat dit thans de hoofdproductie van Denemarken is geworden.

Het daar bestaande Landbouwcomité meende echter, dat de boeren, wilden zij met goed gevolg op de buitenlandse markten concurreren, meer kennis nodig hadden, en daarom begon het met het aanstellen van zogenaamde zuivelleraars. Dezen bevalen verschillende verbeteringen aan, doch het waren alleen de grote boeren, die over een behoorlijk bedrijfskapitaal hadden te beschikken, die ze konden in toepassing brengen.

Voor de kleine boeren was de toestand dus lastig. Maar weldra kwam er een stroming, die ook voor hen gunstig was, n.l. de oprichting van boterfabrieken. Het waren geen coöperatieve, want die kende men nog niet, maar zogenaamde inkoopfabrieken.

Zo kwamen de eerste boterfabrieken tot stand, maar zij breidden zich niet uit, integendeel, vele gingen failliet. De oorzaak hiervan was: gebrek aan bedrijfskapitaal, gebrek aan persoonlijk inzicht bij de leiders, en gebrek aan middelen om den room af te scheiden van koud geworden melk. De inkoopfabrieken werden dus vervangen door coöperatieve. Het denkbeeld hiertoe kwam het eerst in Jutland op, doch vond spoedig over geheel Denemarken ingang.

Was de toestand dus eerst ongunstig voor de kleine boeren, de coöperatie verspreidde zich als een weldoende fee over het land.

Hierdoor is de Deense boter in kwaliteit en kwantiteit vooruitgegaan. Denemarken levert nu niet alleen veel boter, maar ook éénsoortige boter.

Met dit voorbeeld voor ogen staan wij voor de vraag, wat moeten wij doen om de productie zo voordelig mogelijk te doen zijn?

Er bestaan 4 middelen n.l. : 1. de melk zelf bewerken, 2. de melk laten bewerken, 3. de melk verkopen, 4. de melk in een coöperatieve fabriek laten bewerken.

Om het 1e of 2e middel in toepassing te kunnen brengen, moet men over een grote hoeveelheid melk kunnen beschikken en bovendien alle verbeterde werktuigen in zijn bezit hebben. Dit nu kan op kleine boerderijen niet.

Wat het 3de middel betreft, hieraan zijn voordelen, maar ook belangrijke schaduwzijden verbonden. Wij leveren dan de melk en de fabrikant betaalt. De boer heeft er dan niets verder mee te maken. Daar komt bij, dat de boer, als zijnde niet geïnteresseerd bij de bloei der fabriek, zich er niet op toelegt beste melk te leveren. Bovendien is de boer er na enigen tijd zelf niet meer op ingericht om boter te kunnen bereiden, zodat hij dan in de macht van den fabrikant is. Want deze richt niet een fabriek op, om daarmee in het voordeel van de boer werkzaam te zijn, maar in zijn eigen belang.

Heel andere is het met den landbouwer gesteld, die deel neemt in een coöperatieve fabriek en hierdoor zijn eigen bedrijfsproductie verbetert.

Hij krijgt de karnemelk terug, welke hij voor de fokkerij kan gebruiken en in huis houdt hij meer werkkraft beschikbaar. Dan zeggen de landbouwers niet: wij brengen de melk naar *de* fabriek, maar naar *onze* fabriek. Zij gaan er geheel in op, zij interesseren er zich ten zeerste voor en zorgen dus voor *beste* melk.

En juist dit is een van de gewichtigste zaken, want is de melk, de grondstof, niet goed, dan zijn er geen machines, die de boter goed kunnen maken. Spr. toont een en ander met voorbeelden aan.

Bovendien is men alleenstaande lang niet zo sterk, als wanneer men gemeenschappelijk werkt.

Dan komt men dikwijls bij elkander, bespreekt de belangen van de landbouw en gaat langzamerhand ook verder tot coöperatie van alle andere landbouwbenodigdheden over.

Er is nog een ander voornaam motief vóór een fabriek, n.l. de boerin. Deze is in een grote boerderij van 's morgens vroeg tot 's avonds laat in de weer om boter te bereiden. Zij heeft echter ook vaak plichten als moeder te vervullen. En wie kan beide tegelijk naar behoren waarnemen? Werd zij van de eerste ontheven, dan zou zij beter voor de opvoeding harer kinderen kunnen zorgen.

Tot nu heeft spr. enige motieven op maatschappelijk gebied opgenoemd, en wil hij hieruit een conclusie trekken, dan is het deze:

„Het oprichten ener coöperatieve boterfabriek verdient uiteen maatschappelijk oogpunt onze aanbeveling.”

Er is echter ook nog een ander ding, waar wij rekening mede moeten houden, n.l. de financiële zijde.

Nauwkeurig gaat Spr. met cijfers na, dat ook wat dit punt betreft, een coöperatieve fabriek voordeliger is dan eigenbewerking.

Vervolgens zet Spr. het onberekenbare nut der roomafscheiders uiteen en besluit hiermee zijn even nuttige als gezellige voordracht.

De Voorz. gelooft wel uit naam der gehele vergadering te spreken, wanneer hij de heer Swierstra hartelijk dank zegt voor het gesprokene. Hij hoopt dat de slechte opkomst niet ten gevolge zal hebben, dat de zaak, die wij hier hebben op touw gezet, zal mislukken, en daarom verzoekt hij nogmaals allen, aan deze voordracht zoveel mogelijk publiciteit te geven.

De Graafschap Bode 1893-06-03

VORDEN.

— In de vergadering van belanghebbenden en belangstellenden in eene alhier op te richten **Boterfabriek** werd het reglement der **Boterfabriek** te **Didam** gelezen en besproken en naar aanleiding daarvan eene commissie benoemd, bestaande uit de heeren P. G. Gal-lée, G. J. Bieleman, A. J. Tjoonk, B. Koning en B. Sens, om een voorloopig reglement te ontwerpen, hetwelk in een weldra te houden vergadering definitief zal worden vastgesteld.

De Graafschap bode 1893-06-10

ANGERLOO.

— Het voornemen bestaat alhier een coöperatieve **boterfabriek** op te richten. Er is reeds eene commissie benoemd, welke de zaak nader zal regelen en onderzoeken.

De Graafschap bode 1893-09-02

VORDEN.

— De statuten der Vereeniging: „Vordensche Coöperatieve Roomboterfabriek” zijn door de regering goedgekeurd en in het Staatsblad opgenomen.

In de deze week alhier gehouden vergadering dezer vereeniging werd de voorloopige commissie definitief benoemd, en werd tevens besloten om in de nabijheid van het station een stuk grond te koopen, benodigd voor het oprichten der **boterfabriek** met bijgebouwen.

De Graafschap bode 1893-11-04

TERBORG.

— Naar wij vernemen zal door onze onderafdeeling van de G. O. M. v. L. een coöperatieve **boterfabriek** worden opgericht.

De Graafschap Bode 1893-08-02

De **COMMISSIE** tot oprichting der Stoomzuivelfabriek Angerlo—Eldrik, zal **Vrijdag 11 Augustus 1893** ten huize van **TH. BERNSEN**

aanbesteden:

*Het bouwen van een **Stoomzuivelfabriek** met **Directeurswoning**, **Kolenloods** enz.*

BESTEK en **TEEKENING** liggen vanaf **Donderdag 3 Augustus** in voornoemde herberg ter inzage.

Locale aanwijzing 2 uur voor de besteding.

Inlichtingen worden verstrekt door den Voorzitter, den heer **H. J. TIEMENS** en door **G. W. WILLEMSSEN** te Angerlo.

Het betreft hier dus de start van Coöp. Stoomzuivelfabriek 'Angerlo-Eldrik' te Angerlo. Deze fabriek heeft bestaan van 1894 – 1974

De Graafschap bode 1893-12-30

DOESBURG.

De **boterfabriek** in die gemeente nadert hare voltooiing, zoodat men over een tiental dagen met de werkzaamheden een aanvang denkt te maken. 't Is een keurige en nette fabriek en doet den bouwmeester alle eer aan. Door een 70tal boeren is reeds de melkleverantie toegezegd, zoodat men met vertrouwen de toekomst tegemoet ziet.

ONZE LANDBOUW.

Een Boterfabriek op het zand – bezoek Didamse boterfabriek.

Als iets in de laatste tijd op landbouwgebied opgang maakt, dan is het voorzeker de oprichting van de zogenaamde *boterfabrieken*. Als paddestoelen verrijzen zij uit de grond, en naar onze mening gaan zij vooral in streken, waar de bodem schraal en zandig is, een schone toekomst tegemoet. Het is genoeg bekend, dat de Nederlanchsche boter op de Engelse markt op verre na niet concurreren kan met de Deensche. Dat verschijnsel is niet nieuw, maar toch nog niet algemeen genoeg bekend, zouden wij zeggen, anders zou er wel eer uitgezien zijn naar mid-delen om tot verbetering te geraken.

De reden zit niet juist daarin, dat de kwaliteit der Deense boter zoveel beter is dan de Holland-sche of Friese, maar de gelijkmatigheid in kleur en smaak, die de eerstgenoemde kenmerkt, wijl zij op zuivelfabrieken volgens een vast systeem bereid wordt, mist laatstgenoemde te ene male.

De boterkopers toch, die op het buitenland handel drijven, kopen honderden verschillende soorten boter op, sorteren ze goed en zo kwaad dat kan, vullen er de vaten mee, vervalsen het product wellicht van tijd tot tijd op de koop toe, en zijn alzo middellijk of onmiddellijk oor-zaak van de slechte naam, die de Nederlandse boter op 't ogenblik heeft. Verandering en verbetering zijn echter in aantocht.

Het stelsel van coöperatie heeft de langzame, wikkende en wegende en bovendien vaak zelf-genoegzame Nederlandse landbouwer eindelijk de Denen afgezien. Op sommige plaatsen werden door een consortium van kapitalisten zuivelfabrieken opgericht, terwijl op andere plaatsen de landbouwers zelf zo'n inrichting tot stand brachten en met gunstige resultaten voortdurend werkten.

In de eerste tijden meende men, dat de boterfabrieken uitsluitend in stand te houden waren op de vruchtbare gronden, waar overvloed van melkvee en nog wel best melkvee voorhanden is. Later is men van die mening teruggekomen, toen de ervaring dat ook op minder vruchtbare bodem een boterfabriek met goede kans van slagen kon opgericht worden. Teneinde ons persoonlijk daarvan te overtuigen, besloten wij eens een kijkje te gaan nemen in de Didamse roomboterfabriek.

Wie wel eens een reisje heeft gemaakt in de Gelderse achterhoek, of er des zomers enige rus-tige dagen heeft gesleten te midden der schone, frisse landelijke natuur, weet, dat de bodem in dat gedeelte van ons land niet tot de beste kan gerekend worden. De boer, die zich dag in, dag uit hard wil plagen, kan er een schraal stukje brood uithalen en zelfs een zekere welvaart ge-nieten; ook voor een deel een gevolg van de eenvoud, die er nog in zeden, gewoonte en leef-wijze heerst.

Een ander gevolg echter, ook daaraan verbonden, is de ingeboren afkeer, die hem bezielt van alles wat nieuw is. Staring's welbekende „hoofdige Almensche boer” mag misschien als type wel wat al te scherp belijnd zijn, geheel uit de lucht gegrepen is het beeld in geen geval.

het baarde ons dan ook geen verwondering, toen de voorzitter van de raad van commissarissen der boven genoemde fabriek, de heer Jansen, ons verzekerde, dat men voor een paar jaar bij de oprichting met vrij wat moeilijkheden had te kampen gehad. „Men brak ons af tot op den grond toe,” verklaarde de welwillende handelaar, „en nu, twee jaar later, wenst bijna ieder ons de melk te leveren, terwijl zelfs velen een of twee koeien er op hebben aangeschaft. Zo gaat het op het platteland wel meer.

Zelden komt er wat nieuws tot stand zonder hevig verzet van een groot deel der bevolking. Blijkt in de praktijk, dat het nieuwe werkelijk beter is, dan eindigt men, echter al heel spoedig met de uitgeoefende kritiek te vergeten.

Kent men Didam, dan weet men ook, dat het een net, welvarend dorp is, gelegen tussen de stadjes Doetinchem en Zevenaar aan den Geld.-Overijs.-Lokaalspoorweg. De bodem bestaat eensdeels uit goeden, anderdeels uit minder goeden en slechten zandgrond. Voor de oprichting van een boterfabriek was echter de gemeente te klein, dat wil zeggen: er woonden te weinig grote boeren, die te samen een voldoende hoeveelheid melk zouden kunnen en willen leveren, om de fabriek met voordeel te kunnen drijven.

Derhalve moesten ook in naburige gemeenten melkleveranciers gevonden worden en terwijl men nu liefst geen enkele uit de vruchtbare kleistreek ten Zuidwesten van de plaats, de Lijmers, wenste, waren deelnemers uit Zeddam, Wehl enz., hoge zandstreken, dubbel welkom. Ruim anderhalf uur en nog verder in de omtrek wordt thans dagelijks de melk voor rekening der fabriek opgehaald, en ondanks de grote onkosten, daaraan verbonden, verkeert de inrichting in een bloeiende toestand. Veertien procent trekt in onzen tijd lang niet iedereen van zijn kapitaal, en dat de aandelen van vijftig gulden thans 94 en 95 gulden kunnen opbrengen, is ook een verschijnsel, dat niet bij elke onderneming voorkomt.

Ja, die Didamse boeren wisten wel wat ze deden, toen ze zich ten getale van honderd verenigden, om de zaak op touw te zetten. Een kapitaal van vijftien á twintigduizend gulden is in ieder Gelders dorp gemakkelijk bijeen te krijgen, zonder dat men daarbij geldschietters uit den vreemde behoeft lastig te vallen. Komt echter vooroordeel wantrouwen en lijdelijke tegenstand in 't spel, dan gaat het niet zo vlug van stapel, vooral als men daarbij van het beginsel uitgaat de deelneming zo algemeen mogelijk te maken.

En dat diende hier toch te geschieden. Wat zou een fabriek beginnen, als men niet te voren zich verzekerd had van de medewerking van een bepaald aantal leveranciers, die zich wilden verbinden al hun beschikbare melk te leveren, en daarbij als aandeelhouders belang hadden bij de goeden gang van zaken?

De oprichters overwonnen echter elke moeilijkheid, en gewapend met de beste gegevens van verschillende boterfabrieken in andere provinciën, togen zij aan 't werk.

En thans mogen zij met rechtmatige trots op hun arbeid nederzien. Een net gebouw op een terrein ter grootte van $\frac{1}{8}$ HA. ongeveer, in de nabijheid van het station, is al zeer vroeg in de morgen het uitgangspunt van een tiental karren, die in verschillende richtingen zich in de omtrek verspreiden. Overal langs de wegen zijn door de landlieden kleinere of grote bussen neergezet, die ter voorkoming van vergissingen en ter bevordering van de eerlijkheid bij 't meten en keuren van de melk duidelijk zichtbaar genummerd zijn. De zöeven genoemde karren nemen ze allen achter elkander mee, terwijl een andere bus met de afgeroomde melk van de vorigen dag de plaats van haar voorgangster inneemt en door de respectieve eigenaren spoedig

wordt opgehaald.

Die „ondennelk”, waarin hoogstens nog 0.5 pct. vet aanwezig is, doet natuurlijk op de boerderij dienst als voeder voor varkens, jonge kalveren enz. Van kaasmakerij is in Didam en omstreken geen sprake.

Door een zeer praktische regeling in de aanvoer kan de fabriek geregeld van des morgens zeven uur tot ongeveer elf uur of langer doorwerken. Aanhoudend rijden de melkkarren, waarvan de bespanning is aanbesteed, af en aan en zonder ophouden zijn twee centrifuges, door stoomkracht bewogen, in beweging, om van de aangebrachte melk de room af te scheiden, die in koelbakken bewaard wordt tot de volgenden morgen, om alsdan gekarnd te worden. Men karnt hier echter de room niet zoet. Zij wordt door middel van rein-cultuur kunstmatig gezuurd, tot welk doel geregeld om de veertien dagen de grondstof uit Denemarken wordt overgezonden.

De smaak van de boter liet niets te wensen over: het eigenaardig boter-aroma was uitstekend bewaard, en hoewel wij ons verwonderden, dat uit zoveel verschillende soorten en kwaliteiten melk zulke voortreffelijke boter bereid kon worden begrepen wij ten volle, hoe het mogelijk is geweest, dat juist de hoge vlucht, die de oprichting van boterfabrieken in Denemarken heeft genomen, in verband met een meer rationele voeding met het oog op de zuivelbereiding, onze Nederlandse boter op de buitenlandse markt in waarde heeft doen achteruitgaan. Dat ook deze fabriek zowel in het binnen- als in het buitenland voor haar product een beduidend hoger prijs maakt dan de landbouwers, die nog op de ouden voet voortwerken, ligt dan ook in de rede.

Uit meer dan één mond hoorden wij de verzekering, dat de boterfabriek een zegen mocht genoemd worden voor Didam en omstreken. Ruim 370 grotere en kleinere boeren, daghuurders of ambachtslieden, die, zoals in 't Oosten van ons land de gewoonte is, er tevens een klein boerderijtje op na houden, leveren dagelijks een hoeveelheid melk, die afwisselt naar de tijd van 1 jaar, van 4500 tot circa 10000 liter. Wordt de verwachting van de directeur niet beschaamd, dan zal het aantal liters deze zomer zodanig stijgen, dat spoedig een (3e) centrifuge moet worden aangeschaft.

Die hoeveelheid nu wordt natuurlijk met behulp van een stoommachine door vier mensen verwerkt. 't Spreekt vanzelf dat de directeur bij zijn werkzaamheden als boekhouder enz. tevens zijn oog over 't geheel laat gaan. Op de reuk keurt hij de aangevoerde melk, en slechts een enkele maal komt het voor, dat een bus achteruitgezet moet worden, omdat haar inhoud ongeschikt is voor de boterbereiding.

Ook de bepaling van het vetgehalte of roomprocent, waarnaar de prijs der geleverde melk geregeld wordt, heeft onder zijn toezicht plaats door middel van het zogenaamde *Tjörd's toestel*, dat zonder enige scheikundige of wetenschappelijke proeven vrij nauwkeurig het vetgehalte aanwijst en ook op de werking der centrifugaal-kracht berust. Iedere dag wordt de melk van een bepaald aantal bussen onderzocht en naar de uitkomsten de prijs voor een gehele week berekend.

Om een denkbeeld te geven van de prijsberekening enz., laten wij hier een lijstje volgen, geput uit de boeken van de fabrek, waaruit kan blijken, hoe verschillend voor één zelfde boerderij in de loop van een jaar de kwaliteit der melk kan zijn. Men houdt bij deze cijfers in 't oog, dat zij betrekking hebben op een melkleverantie van goede kwaliteit, altijd in een zandstreek. In de maand Mei betaalde men per 100 L. *f*3,20, Juni *f*3,31, Juli *f*3,-, Augustus, *f*3,40, Sep-

tember *f*4,10, October, *f*4,50, November, *f*4,30, November *f*4,20, Januari *f*4,30, Februari *f*3,90, Maart *f*3,60, (vermoedelijk) April *f*3,40. Alzo kon de leverancier rekenen per 100 L. over een geheel jaar ongeveer *f*3,85 te ontvangen.

Voegt men nu hierbij de prijs, die de ondermelk op de boerderij waard is, dan komt men tot de slotsom, dat per Liter zes cent gemaakt is, ongerekend de winst, die de aandeelhouders nog bovendien ten goede komt.

Volgens de gewone berekening zou dezelfde boer, als hij zelf zijn melk gekarnd en geen enkel karnsel hem was tegengevallen, in dat jaar van de 100 Liter hoogstens *f*3,15 aan boter hebben kunnen maken. Behalve dat hem of liever de boerin een aanzienlijke hoeveelheid arbeid bespaard werd, leverde hem de fabriek per jaar een voordeel op, dat veilig tegen *dertig gulden per koe* mag berekend worden. Het is dus geen wonder, dat menigeen verklaarde, de boterfabriek als een zegen voor de Didamse bevolking te beschouwen.

Terwijl wij onzen dank brengen aan de directeur en vooral aan de voorzitter, die ons de gewenste inlichtingen verschaften, sluiten wij deze schets met de opmerking dat, waar men ook een boterfabriek zal willen oprichten op coöperatieven grondslag, men in de eerste plaats voor twee zaken heeft te zorgen: 1°. dat men een flinke directeur aan de inrichting verbindt en dus niet te karig zij in 't vaststellen van de beloning en 2°. dat de commissarissen mensen zijn die zich met hart en ziel aan de zaak wijden, op alles goede contrôle uitoefenen en vooral er op gedacht zijn flinke en soliede afnemers van het product op te sporen.

Een handelsman mag in zo'n commissie niet ontbreken.

Op dien voet zouden wij onzen boeren wel willen aanraden: verenigt u, slaat de handen in elkaar want in de boterfabrieken ligt voor een groot deel de toekomstige herleving van onze nationale boterhandel. Het ruilhandel-systeem, dat nu nog menigeen er onder houdt, zal en moet verdwijnen. De boer uit de zandstreken moet voor zijn waren geregeld geld ontvangen, opdat hij zijn behoefte zo voordelig mogelijk kan inkopen, waar en hoe hij verkiest.

De tussenkomst van boterkopers, die nu alle soorten door elkaar moeten mengen, om met grote hoeveelheden op de buitenlandse markten te kunnen verschijnen, en daar de Nederlandse boter in discrediet hebben gebracht en nog brengen, moet overbodig gemaakt worden. En dat alles is mogelijk door het oprichten van fabrieken als de door ons beschrevene.

De Graafschap Bode 1893-05-06

Landbouwlezing te Doetinchem.

Daartoe uitgenoodigd door de onderafdeeling „Stad- en Ambt- Doetinchem” van de Geldersch Overijselsche Maatschappij van Landbouw, trad Zaterdagavond op de bovenzaal van den heer Wolsink alhier, als spreker op de heer Swierstra met het onderwerp „Voeding, in verband met de Zuivelbereiding.”

Gaat voornamelijk over samenstelling melk en veevoeding.....

De Telegraaf 1893-05-04

INGEZONDER: Boterbereiding op het zand

Aan de Redactie!

In uw nimmer van 24 April j.l. komt een uitvoerige beschouwing voor onder de titel „*Een boterfabriek op het zand*”. Kenmerkend is het standpunt door de schrijver daarbij ingenomen. Reeds die titel en voorts, dat men geen melkleveranciers van de vruchtbare kleistreek ten zuidwesten van Didam – de Lijmers – aan die fabriek wenst, duidt aan, dat de schrijver boterfabrieken speciaal voor de zandgronden op zijn plaat acht.

Op welke grond dit wordt beweerd, wordt men niet wijs. Dat die zienswijze trouwens in strijd is met de feitelijke toestand in de noordelijke provinciën, behoeft nauwelijks te worden aangehaald. Daar toch zijn de zuivelfabrieken zowel op de kleigrond als de zandgronden te vinden, zonder dat van eerstgenoemde kan getuigd worden, dat ze niet aan de verwachting beantwoorden.

Overigens blijkt ook te Didam, evenals op vele andere plaatsen, dat een zuivere coöperatie, welke naam als middel wordt gebruikt om een zaak te doen slagen, in de practijk niet uitvoerbaar is, immers men heeft te Didam 100 oprichters en 370 grotere en kleinere leveranciers. Er wordt getuigd, dat de oprichters 14 pCt. van hun geld trekken, en als gevolg daarvan de aandelen, groot f 50,-, thans f 95 waard zijn. En dat wil men nu laten doorgaan voor een coöpera-

tie! Niet, dat ik wil beweren, dat die 14 pCt. inkomsten van aandelen te grof zouden zijn.

Men maakt het publiek zo gemakkelijk het hoofd warm met zodanige voorstelling van procenten, doch vergeet, dat om zover te rekenen, bij fabrieken sterk moet worden geamortiseerd; want enkele jaren na de oprichting komen de onderhouds- en vernieuwingskosten, welke dikwijls de bruto winsten ongedachtgevoelig doen inkrimpen.

Mijn bewering is daarom niet, dat de aandeelhouders te Didam te veel profiteren, docht de Didamse fabriek, ze moge de titel dragen, ze is feitelijk geen coöperatieve fabriek. Deze bestaan in de meeste gevallen slechts op 't papier. Ze staat geheel in werking gelijk met een naamloze vennootschap, welke onder de aandeelhouders tevens een deel melkleveranciers telt.

Wanneer de schrijver van het hierbovenbedoelde artikel ten slotte aanraadt tot het oprichten van fabrieken en wel op de voet als te Didam, dan meent hij daarbij een zuivere coöperatieve fabriek voor zich te hebben en geeft op die wijze voet aan het denkbeeld, dat wanneer een particulier ergens een zuivelfabriek wenste te vestigen, die poging geen steun zou moeten verdienen van de omwonende melkleveranciers, maar wel een organisatie zoals te Didam.

Toch is er geen zakelijk onderscheid in deze; te Didam meerderen, doch slechts een deel der melkleveranciers de ondernemers, in 't andere geval één ondernemer en alle leveranciers onafhankelijk.

Weliswaar gelukt de zaak gemakkelijker, wanneer een deel der leveranciers in de zaak wordt betrokken, en de raad verdient als zodanig geen afkeuring, doch men schermt met het woord „coöperatie”, tegenover een meestal onbevoegd publiek, om te beoordelen welke organisatie de beste is. En zonder nu zulks te bedoelen, wordt agitatie verwekt voor het stichten van een zogenaamde coöperatieve fabriek, ook daar, waar een particuliere onderneming of een maatschappij reeds is gevestigd en aan alle bestaanbare eisen van de melkleveranciers voldoet, waar deze niet direct bij de zaak zijn betrokken.

Nota nemende van de cijfers, welke omtrent de uitbetalingen te Didam worden gepubliceerd in het verslag van uw berichtgever, leiden deze tot een nadere beschouwing. Over 12 maanden worden de uitbetalingen per 100 liter vermeld.

Mei	<i>f</i>	3,20	De hoofdsom van <i>f</i> 45,20, gedeeld door 12 wordt dan ruim <i>f</i> 3,76 en niet <i>f</i> 3,85, welk laatste cijfer uw berichtgever als het gemiddeld cijfer van uitbetaling te Didam wil doen voorkomen. Doch behalve deze kleine onjuistheid wordt op deze wijze een verkeerde basis genomen. Er is een te grote factor verzuimd, nl. de hoeveelheid van de liters geleverd in de verschillende maanden. Het is toch een bekende zaak bij ieder die enigermate met veehouderij bekend is, dat in de maanden Mei, Juni en Juli de aanroer van melk veel groter is dan in de andere maanden, zoveel groter zelfs, dat die meer dan het dubbele kan bedragen van in de wintermaanden. Het is daarom duidelijk, dat bij de prijs van <i>f</i> 3,20, 3,30 en <i>f</i> 3,- per 100 Lt. in Mei, Juni en Juli, met een ongeveer dubbele aanvoer, vergeleken bij de maanden Dec., Januari en Februari, bij prijzen van <i>f</i> 4,20, 4,30 en 3,90, een doorslag van 12 cijfers in de verte niet de prijs aangeeft voor een zeker aantal liters melk door een leverancier
Juni	„	3,30	
Juli	„	3,00	
Aug.	„	3,40	
Sept.	„	4,10	
Uct.	„	4,50	
Nov.	„	4,30	
Dec.	„	4,20	
Jae.	„	4,30	
Febr.	„	3,90	
Maart.	„	3,60	
April.	„	3,40	
	<i>f</i>	45,20	

in een vol jaar aan de fabriek geleverd. Dat cijfer moet in elk geval veel lager uitvallen.

Voor een ogenblik echter aangenomen, dat *f* 3,85 werkelijk voor de boterwaarde van 100 liter melk werd uitbetaald, is het een raadsel, hoe dat cijfer door Uw berichtgever kan opgevoerd worden tot 6 cent per liter, alleen op grond, dat de ondermelk die waarde (*f* 2,15 per 100 liter) zoude hebben aan de boerderij. Die bewering is onzin. Om zulks te staven dient het volgende: Bij de zuivelfabrieken in de noordelijke provinciën, is 't bijzonder in Friesland, wordt veelal van die ondermelk kaas gemaakt, en mag men de kaas uit 100 L. melk verkregen niet hoger dan 7 kilo stellen, welke voor 12 tot 20 ct. per kilo, naar kwaliteit en jaargetijde aan de markten wordt verkocht. Gemiddeld zou dit 16 ct. per kilo maal 7, of *f* 1,12 vertegenwoordigen. De wei, bij het kaasmaken als nevenproduct ontstaan, wordt algemeen op 35 ct. geschat, n.l. de hoeveelheid van 100 liter verkaasde melk: te samen wordt dit dan *f* 1,47.

Deze gegevens zijn slechts globaal. Men moet hierbij rekening houden met de zeer beduidende kosten aan 't kaasmaken verbonden, gewichtsverlies en uitschot.

Voor zover nu de veehouders dit nodig hebben wordt echter de ondermelk door hen terug ontvangen. Aangezien die regeling meebrengt, dat de melk in zijn geheel aan de fabriek wordt geleverd, en de wei in, vaste verhouding zonder betaling aan veehouders terug gaat, moet de ondermelk naar ieders behoefte terug gekocht worden. Wel is er enig verschil in de prijs voor de ondermelk, doch doorgaans komt bij de meeste fabrieken de ondermelk niet boven *f* 1,20 per 100 liter. Sommigen stellen de ondermelk $\frac{1}{4}$ van de prijs welke voor de volle melk wordt betaald.

„En welke is dan prijs voor de volle melk (de wei uitgezonderd)?” zal men vragen. Natuurlijk is deze bij de ene fabriek hoger dan bij een andere, en vooral daarom, wijl een hoofdvoordeel bij alle zuivelfabrieken is, welke aan de melkleveranciers een goed resultaat zullen geven, dat de aanroer van melk zeer ruim zij. Door ondoordachte stichtingen staan reeds fabrieken te dicht in elkaars nabijheid.

Om te controleren welke de prijs der ondermelk zal zijn op $\frac{1}{4}$ van de waarde der volle melk, neem ik de resultaten van een bijzonder gunstig werkende coöperatieve fabriek, welke veel meer liters melk verwerkt dan te Didam. Deze fabriek leverde over 1892 een zuiver rendement van *f* 4,50 voor de volle melk, de wei uitgezonderd. De prijs per ondermelk zou dan *f* 1,22 $\frac{1}{2}$ per 100 liter bedragen.

Zowel dus resulterend uit de kaasmakerij, alsmede uit het feit, dat het $\frac{1}{4}$ van de volle-melk-prijs een normaal cijfer kan genoemd worden voor de prijs van ondermelk, blijkt, dat uw berichtgever een onzinnige waarde toekent aan de ondermelk. Wanneer deze als voederwaarde zo hoog gesteld kon worden als door deze aangegeven, dan voorzeker zou men nergens ooit aan kaasmaken denken.

Eerstens is dus de fout begaan, behalve de kleine misrekening, om een gemiddelde melkprijs te trekken uit de uitbetalingen per 100 liter in verschillende maanden, zonder in aanmerking te nemen de grote melkaanvoer hij lager prijzen in den zomer.

Ten tweede wordt de ondermelk opgevoerd tot een waarde ver boven de werkelijkheid.

Hoezeer de bedoeling van uw berichtgever waarderend om tot fabrieksmatige zuivelbereiding aan te sporen, dienen toch, waar cijfers gebruikt worden, deze zoveel mogelijk met de feiten overeen te stemmen.

Nogmaals: Een boterfabriek op het zand.

ONZE LANDBOUW

Naar aanleiding van een ingezonden artikel in 't nummer van 4 Mei ben ik verplicht op bovengenoemd onderwerp even terug te komen.

De schrijver begint met te zeggen, dat èn de titel èn de omstandigheid, door mij vermeld, dat men te Didam geen melk uit de vruchtbare Lijmers, die in de nabijheid ligt, wenst, aanduiden dat ik de boterfabrieken alleen op zandgronden op haar plaats acht. Maar heeft de inzender dan niet gelezen, wat ik reeds in 't begin van mijn stukje schreef? Ten overvloede zal ik het nog eens herhalen:

„In de eerste tijden meende men, dat de boterfabrieken *uitsluitend* in stand te houden waren op de vruchtbare gronden, waar overvloed van melkvee, en nog wel best melkvee, voorhanden is. Later is men van die mening teruggekomen, toen de ervaring leerde, dat *ook* op minder vruchtbare bodem een boterfabriek met goede kans van slagen kan opgericht worden.”

Mij dunkt, dat hieruit een geheel andere mening spreekt, dan die, welke mij door de inzender wordt toegedicht. Waarom men dan te D. geen melk uit de Lijmers wenst? *Omdat in sommige daar gelegen weilanden planten voorkomen, die op zekere tijden van het jaar de melk ongeschikt doen zijn voor de boterbereiding.*³ Waarom dan dat feit niet genoemd? Omdat ik het voor mijn doel voldoende achtte, met een enkel woord er op te wijzen, dat de door mij besproken fabriek zo goed als uitsluitend haar melk van de zandstreken ontving; hetgeen menigeen tot voor een jaar of drie voor geheel onmogelijk verklaarde.

In de tweede plaats komt de inzender op tegen het door mij misbruikte woord „coöperatie”, ja, hij wil mij zelfs doen zeggen, dat de fabriek te Didam een zuiver coöperatieve onderneming is. Maar dat heb ik niet gezegd. Wel raad ik aan 't slot van mijn stuk de landbouwers aan, zich te verenigen en boterfabrieken op coöperatieve grondslag op te richten. Maar dat is naar mijn wijze van zien nog geheel iets anders dan een zuiver coöperatieve fabriek. De grondslag van de fabriek te Didam is coöperatief: de aandeelhouders leverden ook de grondstof. Waar zij na verloop van enigen tijd haar coöperatief karakter enigszins verliest, door ook anderen als melkleveranciers toe te laten, blijft toch de grondslag ongewijzigd. Met opzet koos ik daarom bovengenoemde uitdrukking en vermeed ik juist het door de inzender zo gewraakte woord.

Weet deze voor zo'n inrichting van enigszins tweeslachtige aard een betere benaming, ik tot heden niet, want met zijn bewering dat in zo'n geval zulk een fabriek geheel gelijk staat in werking met een naamloze vennootschap, ben ik het voorlopig nog volstrekt niet eens.

Voor de fout, door mij in de berekening der gemiddelde melkprijzen gemaakt, doe ik *amende honorable*. Tot mijn leedwezen heb ik mijne aantekeningen niet bij de hand en kan dus niet nagaan, waar de oorzaak der vergissing schuilt. Aangenomen echter, evenals ook de inzender doet, dat ik mij *verschreven* en niet *verrekend* heb, 't geen mij wel waarschijnlijk voorkomt dan geloof ik, dat op de waarde der door mij medegedeelde cijfers niet zoveel valt af te dingen, als de schrijver wel wil doen geloven. Voor de streken, waar veehouderij wegens over-

3 *Cursief* en onderstreping door ZHN.

vloed van best weiland hoofdzaak is moge het waar zijn, dat Mei, Juni en Juli de beste maanden zijn voor de melkopbrengst, voor de zandgronden gaat die regel niet geheel op. De laatste helft van Juni en de maanden Juli en Augustus staan dan meestal verre achter bij 't laatst van September en de maand October, wanneer het groenvoeder de zandboer een vergoeding schenkt voor hetgeen hij in de zomer aan gras en dus ook aan melk moet missen. Bovendien vergete men niet, dat de boer op 't zand juist door zijn mindere afhankelijkheid van het weiland, dat hem meestal half Juni al in den steek laat, door gergelde stalvoeding en niet het minst door de groenvoederbouw op grote schaal zeer gemakkelijk de tijden van het afkalven der koeien kan verzetten.

Dat alles tezamen genomen maakt, dat de door mij gegeven cijfers nog niet zo geheel onbetrouwbaar zijn als de inzender doet voorkomen en dat de gemiddelde melkprijs uit die opgaven getrokken, niet veel van de werkelijkheid zal verschillen.

En thans ten slotte het punt, waarover mij de inzender de woorden „onzin” en „onzinnig” naar 't hoofd werpt. Natuurlijk moet de waarde van een product, dat niet in de handel voorkomt, geschat worden en dat schatten is niet door mij geschied, maar door de boeren zelf, die de ondermelk voor geen twee centen de L. kunnen of willen missen.

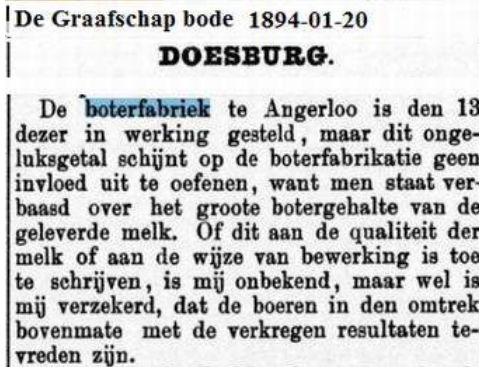
Ik zou de geachten inzender een fabriek kunnen noemen, waar volgens door mij ingewonnen inlichtingen 2 cents per L. wordt berekend; en in aanmerking nemende de grote behoeften, die de zandboer, door gebrek aan krachtig gras en niet minder aan krachtige klaver, heeft aan de ondermelk bij de voeding van zijn vee en zijn jonge kalveren, meen ik, ondanks het woord „onzinnig”, toch mijn bewering te kunnen volhouden. Te meer kan ik dat, wanneer ik daarbij lees, wat een zeer bevoegde commissie uit de Boven-Betuwe daarover zegt in een rapport, dat o. a. voorkomt in de *Wekelijksche Landbouwkroniek* No. 796, en tot heden door geen enkel deskundige weersproken is.

„Voor de melk is betaald in een rond jaar gemiddeld *f*3,75 per 100 liter. Daarvan kreeg de leverancier 95 liter terug, en *ieder, die het weet, zegt, dat men deze ondermelk met f 2.- per 100 liter niet te hoog schat*”

Wij willen op de som, door de inzender genoemd, ziet het minst afdingen, en geloven gaarne, dat daar, waar vruchtbaar weiland in overvloed wordt gevonden de ondermelk niet hoger mag getaxeerd worden, dan door hem is aangegeven. Waar hij zegt, dat men nooit aan kaasmaken zou gaan denken, als de ondermelk een waarde van *f*2,15 de 100 L had, geven wij hem volkomen gehijk, en de ondervinding leert dat ook voldoende, *want waar vindt man op het zand kaasmakerijen !*

Maar ik wil eindigen. De inzender heeft in zijn kritiek m.i. te veel de titel uit het oog verloren, die ik boven mijn opstel heb geplaatst. Niet omdat ik de zandgrond bij voorkeur als plaats voor de oprichting van een boterfabriek wil aanwijzen, maar om de eigenaardige en verkeerde meningen, die daaromtrent nog algemeen heersen, achtte ik het van groot belang een boterfabriek op het zand en haar werking in wat ruimer kring bekend te maken.

g.

De Graafschap Bode 1894-03-31

Coöperatieve Boterbereiding in N-Brabant en Limburg.

In de provinciën Limburg en Noord-Brabant is sedert enige jaren, met het beste gevolg, de gezamenlijke boterbereiding, door enige nabij elkander wonende landbouwers, die ieder op zich zelf er weinig vee op na houden, toegepast.

De goede en voordelige uitkomsten dezer handelwijze, hebben ook in andere provinciën tot navolging aangespoord, zodat er van dag tot dag overal dergelijke verenigingen coöperatieven genaamd, verrijzen.

De voordelen daaraan verbonden zijn de volgende :

- 1) wordt er zeer veel arbeid op de boerderijen uitgespaard.
- 2) door de nieuwere doelmatige werktuigen (vooral roomafscheiders) wordt er meer boter verkregen.
- 3) Er wordt boter van beter kwaliteit gekarnd uit de grotere hoeveelheid melk, dan die verkregen kan worden op afzonderlijke boerderijen, waar slechts weinig vee gehouden wordt en men niet zelden slechte kelders aantreft.

Op grotere boerderijen waar veel melkvee gehouden wordt, waar men zelf de verbeterde werktuigen in gebruik kan nemen en men gewoonlijk een goed betaald produkt verkrijgt levert de coöperatie weinig directe geldelijke voordelen, doch alleen besparing van arbeid. Voor de landbouwer is de oprichting van dergelijke coöperatieven veel voordeliger, dan de levering van melk aan grote boterfabrieken, daar hij vooreerst de eigen afgeroomde melk dadelijk terug ontvangt. Vervolgens geniet hij zelf de winsten, die anders de fabriek ontvangt, hetgeen dubbel klemt in droge jaren, als b.v. in 1893 toen de koeien weinig melk gaven en hij dus weinig centen van de boterfabriek ontving, terwijl in dat jaar de boter duur was, waarvan de melkleverancier echter geen voordeel had. De fabriek scheert dus de schapen en de boer de varkens.

In dergelijke gevallen wordt bij de Coöperatieven, evenals bij de eigen boterbereiding de kleinere hoeveelheid melk vergoed door hoger opbrengst der boter.

Geen hoog bezoldigde directeuren, machinist, dure stoommachine, kostbare gebouwen enz. komen bij de coöperatieven te pas.

Op de boerderij van een der deelhebbers, die gunstig in het midden der andere gelegen is en een goede kelder bezit, wordt iedere morgen de ochtendmelk en de afgekoelde avondmelk van

de vorigen dag gebracht, deze wordt gemeten of gewogen en dadelijk met de roomafscheider (handcentrifuge) bewerkt, waarbij ieder de eigen afgeroomde melk terugkrijgt. Een man en vrouw worden bezoldigd, om alles te bewerken en de boter te verkopen, waarbij dan iedere week of iedere maand naar goedvinden het geld, dat de boter opbrengt tussen de deelhebbers verdeeld wordt in verhouding tot de hoeveelheid melk, die ieder heeft aangebracht en die direct bij de levering wordt ingeschreven, zowel op de grote lijst, als in de boekjes van ieder deelhebber.

Daar de melk dikwerf zeer in vetgehalte verschilt, wordt in veel dergelijke coöperatieven, van ieder leverancier een monster melk genomen, dat op gemakkelijke wijze onderzocht wordt naar vetgehalte en alsdan bij de verdeling van het geld niet alleen naar de hoeveelheid, maar ook naar het vetgehalte gerekend. De berekening wordt er wel iets, - maar niet veel moeilijker door, waarbij in de beginne gewoonlijk door een onderwijzer hulp verleent, om uit te rekenen hoe veel ieder toekomt.

Van iedere liter geleverde melk, wordt bij de uitbetaling van het botergeld $\frac{1}{2}$ cent cent afgehouden, welk bedrag dient om

- 1) een vergoeding te geven aan de landbouwer, die zijn gebouw ten gebruike geeft,
- 2) de arbeidskosten, brandstoffen enz. te betalen
- 3) voor rente en aflossing van het kapitaal tot de oprichting benodigd.

Soms huurt men wel een ledig staand gebouw, als dit in de omtrek te vinden is.

Al die uitgaven kunnen bij voldoende medewerking, gemakkelijk uit $\frac{1}{2}$ cent per liter melk, bestreden worden en schiet dan gewoonlijk nog iets over ter verdeling onder de deelhebbers. Men rekent bij het verwerken van 1000 à 1500 liters melk per dag, - een kapitaal van 600 à 1000 guldens nodig te hebben, voor de aanschaffing der werktuigen, welke som bij aandelen wordt bijeengebracht, of wel geleend en meestal binnen weinige jaren kan terug betaald of afgelost worden.

In het verslag van de heer Corten, zuivelconsulent van Limburg, die in 1893 al de coöperatieven in die provincie heeft bezocht, lezen wij dat bij de wintervoeding $4\frac{1}{2}$ cent per liter geleverde melk door de deelgenoten is gemaakt, waarbij zij bovendien nog de ondermelk terug ontvingen. Verschillende kleine landbouwers vertelden hem, dat zij met de nieuwe wijze de derde gulden winst d.i. van hun melk 33 percent meer maakten, dan bij de vroegere wijze van eigen boterbereiding, geen wonder zegt hij „dat zij en hun vrouwen er in de wolken mede zijn.”

Omtrent het dagelijks bezorgen der melk, wordt gewoonlijk de overeenkomst getroffen, dat ieder op zijn beurt rijdt en de melk der burens meeneemt; ook wordt dit soms aanbesteed.

De vele dergelijke inrichtingen, die in Noord-Brabant bestaan, hebben een gehele omkeer in de plaatselijke boterhandel teweeg gebracht.

Al die goede boter vindt grif aftrek naar België, waardoor er in Noord-Brabant markten zijn, waar haast geen boter meer aangevoerd wordt. Op plaatsen zoals er in Gelderland gevonden worden, waar de boterhandel bestaat in een ruilhandel tegen winkelwaren en waar hoger of lager prijs der boter niet geregeld wordt naar kwaliteit, maar naar de hoeveelheid, vaak te dure winkelwaren, die men inkoopt, zouden de coöperatieven dergelijke misbruiken kunnen opheffen. - De grotere hoeveelheden beste boter die men verkrijgt, zouden elders in de handel kunnen gebracht worden.

Onze leraar der zuivelschool van de Geld. Overijss. Maatschappij van Landbouw, die zich in Limburg vertrouwd heeft gemaakt met de werking van dergelijke coöperatieven, is in de maand April voor zover er tijd beschikbaar is, bereid, kosteloos behulpzaam te zijn, bij het in werking brengen van coöperatieven, binnen het gebied van genoemde Maatschappij. Alleen voor verblijf (geen reiskosten) moet gezorgd worden.

De aanvragen daartoe te richten aan de tweede ondergetekende te Barneveld.

De Commissarissen der zuivelschool van de Geld. Ov. Maatsch. v. Landbouw.

Ubbergen

G. J. Dommer v. Poldersveldt.

Barneveld

H. M. Hartog.

's Heerenbroek

M. Holtland, Jr.

De Graafschap Bode 1894-03-31

GOMvL Coöperatieve boterfabriek te Doetinchem ?

Niet minder dan 70 landbouwers uit alle omliggende dorpen en buurtschappen, waren Dinsdagavond op de bovenzaal van het café Meeuwsen alhier samen gekomen, om daar het nut en de wenselijkheid te horen betogen van de oprichting ener boterfabriek op coöperatieve grondslag.

De voorzitter der onderafdeling „Stad en Ambt Doetinchem” van de *Geld. Overij. Maatschappij van Landbouw*, de heer H. J. van Zadelhoff, riep de aanwezigen een hartelijk woord van welkom toe en hoopte, dat de besprekingen van dien avond zouden strekken tot welzijn van onze landbouwers. Ten slotte deelde hij mee, dat de voorzitter der Angerloosche boterfabriek, de heer Tiemes, zich bereid had verklaard dit punt alhier in te leiden en gaf hij daarom hem thans het woord.

Nadat de heer T. zich met een kort woord had voorgesteld, zei hij, dat toen hij bij de eerste steenlegging van de Angerloosche fabriek op 4 September van het vorige jaar, een enkel woord sprak, hij dit deed naar aanleiding van het Oud-Hollandsche spreekwoord: Wanneer de ene hand de andere wast, dan worden de beiden schoon. Dat wil zeggen, werkt men samen tot eenzelfde goed doel, dan kan men het ver brengen in de wereld.

De strijd om het bestaan is er in de laatste jaren voor de landbouwer niet beter op geworden. Een der wegen om die strijd gemakkelijker te maken is samenwerking. Dit is onder de boeren van lieverlede verkregen, van daar thans de gezamenlijke aankoop van koeken en andere landbouwbenodigdheden.

Door samenwerking is ook juist op het gebied der zuivelbereiding veel te verkrijgen. In de noordelijke provinciën heeft men dat reeds sedert lang begrepen, en in Friesland, het zuivel-land bij uitnemendheid, vindt men thans zelfs in het kleinste dorp een fabriek.

De boeren zouden dat niet doen, wanneer ze er geen voordeel in zagen en dat heeft men ook in Angerloo begrepen.

Tot voor korte tijd leverden onze boeren hun melk aan de boterfabriek te Doesburg. Het is mijn roeping niet en ook in het geheel niet mijn plan, om hier iets in het nadeel te zeggen van de eigenaar dier fabriek, maar het ligt in de aard der zaak, dat deze niet ruim een 1 ton voor het oprichten dier fabriek zou besteed hebben, wanneer bij er zijn voordeel niet in zag.

Een eigenaar richt geen boterfabriek op ten bate der boeren, maar ten eigen bate en nu is het

de vraag of die voordelen niet even goed kunnen vloeien in de zak der boeren. In Angerlo hebben ze gezegd ja! en dat met recht. Wij hadden immers een voorbeeld voor ogen. In Didam bestaat een zogenaamde coöperatieve boterfabriek. Ik zeg „zogenaamde” want naar mijn idee is het geen coöperatieve. Zij bestaat uit aandelen die in handen zijn van verschillende personen, te Didam toevallig 99. Deze aandelen brengen hoge rente op; dit jaar een dividend van 27% .

Wat is nu het gevolg? Dat de fabriek niet één, maar 99 eigenaren heeft. Wij staan dus daar voor hetzelfde geval. In Angerlo is die klip vermeden, doordat men daar een fabriek heeft opgericht op Deenschen grondslag.

Niemand heeft daar geld gegeven, maar men heeft het gehele kapitaal opgenomen, onder hypothecair verband van de fabriek en onder solidaire borgstelling van alle leden. De winst bij ons gemaakt komt ten goede aan al de leveranciers. Dit is de meest zuivere grondslag, waarop een coöperatieve fabriek rusten kan.

Deze borgstelling is misschien voor sommigen afschrikwekkend Ook bij ons was dit in de beginne het geval. Toen ik echter duidelijk gemaakt had, hoe de vork in de steel zat, had niemand meer bezwaar. Zonder enige uitzondering namen ze deel.

De spreker zet alsnu de financiële zijde nader uiteen, wijst er op dat men op deze wijze tegen lage rente geld kan krijgen en wijst vervolgens op de voordelen voor de boer.

Van belang is het verder, zegt spr., dat er geen drop melk verkocht wordt. Want verlangt een lid b.v. de ondermelk terug en is deze toevallig verkocht, dan wordt gewoonlijk de waterleiding ter hand genomen, en in plaats van melk krijgt de landbouwer voor het grootste deel water. Dit geeft aanleiding tot veel onaangenaamheden. En al heeft men er nu ook geen water bij gedaan, een boer is nu eenmaal een wantrouwend wezen, dan denkt hij toch, en hij spreekt het ook uit: „Zij zullen er wel weer water bij gedaan hebben.” (Hilariteit.)

Het vet is uit de ondermelk totaal verdwenen. Van daar dan ook dat een kalf beter groeit bij gebruik van karnmelk van de boer, want daar zitten nog altijd boterdelen in, dan van ondermelk van de fabriek.

De boterdelen zijn echter te kostbaar om er op deze wijze mee rond te springen. Het kalf kan men op andere wijze het benodigde vet toedienen, b.v. door lijnkoeken.

Spr. wijst er hierna op, hoe in Didam en andere plaatsen de boterfabrieken flinke verdiensten opleveren. En wanneer hij dan nagaat, dat in Angerlo ieder er mee tevreden is, dat het fokvee er goed bij vaart, dat de werkzaamheden op de boerderij er aanmerkelijk door verminderen, dan vraagt hij: is het niet de moeite waard om ook hier in de streek een fabriek op te richten?

Spr. heeft er zelf geen belang bij, maar hij meent toch die vraag bevestigend te mogen beantwoorden.

Hij wil thans eindigen, doch verklaart zich bereid alle vragen te beantwoorden, en zou zelfs gaarne zien dat hem veel gevraagd werd. (applaus.)

Op een vraag van een der aanwezigen, hoe men in Angerlo begonnen is, antwoordt de heer T., dat nadat in een vergadering der onderafdeling de wenschelijkheid was besproken tot oprichting ener fabriek, een commissie was benoemd om te onderzoeken in hoeverre de landbouwers er het mee eens waren, en voor hoeveel koeien zij zich wilden verbinden. Bij de eersten rondgang verkreeg men reeds 376 koeien, welk aantal echter direct op 500 kon worden gebracht.

Men kwam echter bij één boer, die van de zaak niets wilde weten. Hij bracht nog altijd de bo-

ter naar dezelfde winkelier, die ze ook reeds van zijn vader had ontvangen. Die winkelier was tevens manufacturier. Toen een der leden hem schamper opmerkte, dat hij dan zeker wel eens 35 cent per pond kon bedingen, antwoordde de man vol vuur, dat dit waarlijk soms wel het geval is. De man had 14 koeien, ééns per jaar rekenden zij af en dat altijd met ... toebeurzen. De man had 14 koeien, de winkelier handelde in kruidenierswaren en manufacturen, en wanneer die twee afrekenen met toebeurzen, dan vraag ik u wie de winst opstrijkt: de boer of de winkelier?

De man levert nog altijd aan de winkelier! (Luid gelach.)

De heer Ladénias meent dat de landbouwers thans te veel gehoord hebben, om daaruit nu reeds enige vragen te distilleren.

Het gesprokene eist overleg en bestudering en een gunstig teken vindt spr. het, dat nadat de heer Tiemes gesproken had, de landbouwers de hoofden bij elkaar staken en de zaak bespraken.

Spr. is zelf geen veehouder, alleen een vriend van de landbouwer, maar had hij vee, dan zou hij naar de inleider toegaan, en zeggen: Mijnheer Tiemes, ik sluit me bij u aan; dat doen ze geloof ik in Dinxperlo ook. (Gelach.)

Spr. meent dat het bestuur geen beteren inleider had kunnen kiezen en hij gelooft te spreken uit naam der gehele vergadering wanneer hij de heer Tiemes hartelijk dank zegt. (applaus.)

De heer Hofs, secretaris der afdeling, vraagt in het belang der aanwezigen enige inlichtingen, welke door de inleider worden verstrekt

De heer Semmelink zegt, dat de inleider gezegd heeft, dat de boer een wantrouwend wezen is. Dit stemt hij toe, maar de boer is zo vaak misleid, dat hij alle reden tot wantrouwen heeft. Daarom vraagt spr, de inleider of hem ook fabrieken bekend zijn, waar de toestand niet zo rooskleurig is als de door hem genoemde voorbeelden.

De heer Tiemen antwoordt, dat hem maar één zodanige fabriek bekend was, doch dat lag aan de oneerlijkheid van de directeur, zodat deze fabriek is opgedoekt. Overigens zijn, voor zover spreker weet, alle coöperatieve boterfabrieken in gunstige toestand.

Hierna wordt met algemene stemmen in beginsel tot oprichting besloten.

Het bestuur benoemde hierna een commissie bestaande uit landbouwers uit de verschillende omliggende dorpen en buurtschappen, om ieder in zijn omgeving de landbouwers tot deelneming aan te sporen en na te gaan voor hoeveel koeien zij zich willen verbinden .

Nadat de voorzitter een woord van welverdiende dank aan de geachten inleider had gebracht, werd deze belangrijke vergadering gesloten.

Op 10 April a.s. komt men weer bijeen, ten einde het rapport der bovenbedoelde commissie te vernemen en nadere plannen te bespreken.

De namen der commissieleden zijn de volgende: voor Hummelo en Keppel, Lb. Wentink, M. Besselink, J. B. Oosterink; voor Ambt-Doetinchem, Slangenburg en IJzevoorde, J. R. Heijink, J. Semmelink, B. J. van Zadelhoft; voor Oosselt, D. J. Seinhorst, J. Beijer, G. J. Vriese; voor Dichteren en Langerak, Th. Averkamp, Gebrs. Pelgrim, J. Bluimer; voor Wijnbergen, G. van Onna, W. van Zadelhoft; J. Winters.

BUURPRAATJES.⁴

GART JAN. - Het is een gelukkig Verschijnsel, Berend, dat men tegenwoordig een weinig begint te breken met de ouden sleur in de landbouw en langzamerhand ook hier te lande methodes aanneemt, die in andere landen bewezen goed te werken. 't Is evenwel moeilijk bij ons iets wat vreemd is, ingang te doen vinden. Daardoor zal o.a. de methode Bertela. om groenvoeder in te kuilen, ook nog zo grif niet worden nagevolgd.

Maar waar ik het oog op heb, is de verwerking van melk in boterfabrieken.

BEREND. - Je wilt zeggen, dat in een boterfabriek betere boter gefabriceerd kan worden dan de boerin met mogelijkheid zelf zou kunnen doen. Dat wil ik niet tegenspreken, maar een groot bezwaar noem ik het, dat een boer zich geheel en al over moet geven in de handen van de boterfabrikant, die de schapen zal scheren en de varkens aan de boeren overlaat, of met andere woorden, die een hoog inkomen zal verkrijgen door de voordelige verkoop van de boter, terwijl de boer een heel lagen prijs voor de melk krijgt.

GART JAN. - Nu geloof ik datje wel wat overdrijft, want ik ben overtuigd dat de boterfabrikant een ruime verdienste kan maken niet door de boer met een lage prijs af te schepen maar door die melk te verwerken tot grotere kwantiteit en hogere kwaliteit boter, die dus ook meer geld zal opbrengen dan wanneer de boer zijn artikel zelf verwerkt. Maar ik geef toe dat er bezwaren zich kunnen voordoen en dat het veel beter zou zijn wanneer de winst van de fabriekmatige boterbereiding in de zakken van de boeren terecht kwam.

BEREND. - Je gelooft toch niet dat zo'n boterfabrikant alleen uit liefhebberij zijn fabriek zal drijven, alleen om de boeren wat meer opbrengst van hun vee te verzekeren. De mensen zijn tegenwoordig erg filantropisch maar zulke dingen doen ze toch nog niet. Neen ik geloof dat bij elke boterfabriek die opgericht wordt de verdiensten hoofdzakelijk aan de directeur ten goede komen, misschien ook dat de aandeelhouders een percent extra trekken, maar daar tegenover staat de risico.

GART JAN. - Er is een andere manier, Berend, om volgens de wetenschappelijke methode boter te bereiden en tegelijkertijd te profiteren van de voordelen die deze betere methode oplevert, en dat is de *Coöperatieve Boterbereiding*.

BEREND. - Dus een inrichting waarbij de melkleveranciers tegelijkertijd aandeelhouders en fabrikanten zijn. Ik geef toe dat op die manier het doel bereikt zou worden, dat de boeren zelf de voordelen genieten, maar 't is me niet recht duidelijk hoe men dat zou moeten inrichten; want de meeste kleine boertjes met een paar koeien hebben geen geld om bij te dragen voor de oprichting van zulk een fabriek met dure machines en werktuigen, want dat hangt er nog al in naar ik hoor. En wie moet dan de fabriek drijven? Toch niet elk van de melkleveranciers om de beurt; ik zou vrezen dat er dan niet heel veel van terecht kwam.

GART JAN. - Je hebt zeker de circulaire niet gelezen van de *Commissarissen der Zuivelschool van de Geld. Ov. Maatsch. v. Landbouw*?

BEREND. - Wat stond daar dan in?

GART JAN. - Die heren wezen erop hoe in de provincies Limburg en Noord-Brabant sedert enige jaren met uitstekend goed gevolg door enige nabij elkander wonende landbouwers, die

4 Hoe het – naar ik vermoed – veel gelezen 'Buurpraatje' gebruikt werd om een standpunt over een onderwerp (in dit geval een *grote* of *kleine fabriek* boterfabriek in Doetinchem) te beïnvloeden! (ZHN.)

er ieder een paar beesten op na houden, de boterbereiding voor gezamenlijke rekening wordt toegepast.

BEREND. - Verder, Gart Jan, vertel nu maar eens hoe ze dat daar doen.

GART JAN. - Op de boerderij van een der deelhebbers, liefst van hem die gunstig in het midden van de andere gelegen is en een goeden kelder bezit, wordt lederen morgen de ochtendmelk en de afgekoelde avondmelk van de vorigen dag gebracht. Die melk wordt gemeten of gewogen en dadelijk met de roomafscheider bewerkt, waarbij ieder de eigen afgeroomde melk terug krijgt.

BEREND. - Maar wie bewerkt de boter dan?

GART JAN. - Men kan daartoe een man en een vrouw aanstellen, die de boter maken en verkopen, en eenmaal per maand wordt de opbrengst van de boter verdeeld onder de deelhebbers in verhouding van de hoeveelheid melk, die ieder aangebracht heeft.

BEREND. - Dus onverschillig of de melk vet of schraal was.

GAAT JAN. - Welneen, Berend, wel degelijk wordt er rekening gehouden met het vetgehalte en neemt men dat in aanmerking bij de verdeling van de winst.

BEREND. - Me dunkt dat dit nog al zo heel eenvoudig niet is.

GART JAN. - Dat is ook weer iets, wat men al doende leert en in het begin kan men immers een raadsman nemen, die de berekening maakt.

BEREND. - Maar wat krijgt men bij zulk een gemeenschappelijke bewerking dan wel voor de melk?

GART JAN. - In Limburg werd in 1893 4½ cent per liter melk door de deelhebbers verkregen, terwijl zij bovendien nog de afgeroomde melk kregen. De boeren verklaarden zelf dat zij op die manier 33 percent meer van hun melk maken dan vroeger, terwijl zij er nu niets verder mee te doen hadden.

BEREND. - Vertel me nu nog eens hoeveel kapitaal daarvoor wel nodig is.

GART JAN. - Voor 1000 á 1500 liters melk per dag is een kapitaal van 600 á 1000 gulden nodig voor de aanschaffing van werktuigen. Voor de dekking der verschillende onkosten als: vergoeding aan de landbouwer, die zijn gebouw ten gebruike geeft, arbeidslonen, brandstoffen, rente en aflossing van het kapitaal wordt bij uitbetaling van het botergeld ½ cent per liter melk afgehouden.

BEREND. - Me dunkt, dat er veel goeds in zulk een coöperatie gelegen is; het zou niet kwaad zijn dat men ook hier in de streek eens ernstig naging of zo iets hier ook reden van bestaan had. Volgens mijn idee zou het nog wel zo goed zijn als de oprichting van een dure fabriek.

De Graafschap bode 1894-04-21

Nogmaals vergadering plan 'boterfabriek' in Doetinchem. Tegenstand van 'grote' fabriek!

- Dinsdagmorgen had ten huize van de heer Willeminck alhier, wederom een vergadering plaats ter verdere bespreking over de oprichting ener coöperatieve boterfabriek. Niet minder dan 125 landbouwers waren daar verenigd, wel een bewijs dat de belangstelling in deze zaak wel verre van verflauwd is.

Nadat de voorz. had medegedeeld dat men reeds op de melk van 454 runderen kon rekenen, stelde de voorz. de gelegenheid open voor hen, die nog enige inlichtingen hadden te vragen.

De heer Landry had enige ernstige bedenkingen van financiële aard, en had hij gaarne hieromtrent enige inlichtingen. Na dat de heer Tiemens van Angerloo, die wederom was overgekomen, ontvouwd had op welke wijze men aan de nodige gelden dacht te komen (zie ons uitvoerig verslag van de vorige vergadering) bleef de heer Landry zijn bezwaren handhaven en meende hij dat aan een en ander vele lasten verbonden waren.

De heer Tiemens bestreed de beschouwing van de vorigen spreker en deed vooral uitkomen, dat terwijl de heer Landry de boterfabriek beschouwde als een lastpost, hij en met hem vele anderen er een boom in zagen, die vele goede vruchten zou afwerpen. Met de zo pessimistische gedachten van den heer L. kon hij niet meegaan.

De heer Landry repliceerde nog, waarna tot oprichting werd besloten. De aanwezige landbouwers verbonden zich hierna voorlopig voor een groot aantal koeien.

Tot leden der commissie, welke belast word met het ontwerpen der statuten, werden hierna benoemd de heren v. Lawick van Pabst en Ladénius te Doetinchem, G. v. Onna te Wijnbergen, J. R. Heijink te Slangenburg, A. C. Mulder, M. Besselink en L. Wentink te Hummeloo.

De voorz. deelde hierna mee dat de volgende vergaderingen alleen toegankelijk zouden zijn voor die landbouwers, welke zich nu reeds verbonden hadden.

De Graafschap bode 1894-04-21

WEHL.

— In een Donderdagavond gehouden drukbezochte vergadering werd definitief tot de oprichting eener coöperatieve boterfabriek besloten. Een groot aantal landbouwers hebben zich gedurende 29 jaren voor levering van de melk van 560 koeien verbonden.

De Graafschap Bode 1894-10-17

Coöperatieve Boterfabriek
„DE NIJVERHEID”
te Wijnbergen.
VERKRIJGBAAR:
Zuivere gepastoriseerde
ROOMBOTER.
De Heer W. J. RAADGEEP
neemt dagelijks bestellingen aan.
HET BESTUUR.

De Graafschap bode 1894-04-28

WINTERSWIJK.

— Met de oprichting eener boterfabriek in onze gemeente wilde het tot nog toe, wegens verschil van gevoelen, niet al te best vlotten. Thans heeft het bestuur der afdeling „Winterswijk” van de G. O. M. v. L. de zaak ter hand genomen en een commissie van niet minder dan 50 leden benoemd om te trachten tot overeenstemming te komen.

INGEZONDEN

Die een toren wil bouwen moet eerst de kosten berekenen.

Dit bekende gezegde wordt wel altijd in den letterlijke zin toegepast, want als een kerk of toren gebouwd zal worden, wordt er door deskundigen een bestek en tekening en begroting van kosten opgemaakt; maar ook in wijdere zin heeft dit spreekwoord een grote betekenis; als men niet een gebouw gaat stichten maar een zaak onderneemt, dan dient men wel alles van alle kanten te beschouwen en moet dit ook door deskundigen worden onderzocht.

Voor enige dagen kon men in de dagbladen lezen: 'Te Doetinchem komt eene boterfabriek, eene commissie is reeds benoemd om de statuten te ontwerpen'. En juist daar in de buurt zijnde, hoorde ik allerlei gevoelens uiten, werden mij allerlei vragen gedaan, moest ik op enkele vragen het antwoord schuldig blijven en daar het plan van de oprichters zeker is om iets te stichten ten algemene nutte, meende ik goed te doen enkele vragen hier openlijk ter sprake te brengen, mogelijk komt er dan licht opdagen.

Het schijnt wel in de lucht te zitten, zei er een, overal horen en lezen we van die fabriekjes. Neen, in de lucht zit het hem niet, maar twee oorzaken weet ik wel op te sporen. Ziet men op een plaats iets gebeuren dat goed is, dan is het prijzenswaardig als dat goede voorbeeld gevolgd wordt, maar verkeerd is het als dit alleen geschiedt uit lust dit na te apen of uit lust om niet minder te willen zijn dan op een af andere plaats.

Het is mij al eens voorgekomen dat iemand van een dorp in een stad een concert of uitvoering bijwoonde en na afloop zeer opgetogen uitriep: dat moeten we bij ons ook hebben, maar niet genoeg bedacht dat de schone muziek niet alleen voortgebracht wordt door de goede muziekinstrumenten maar door de goeden aanleg der spelers; en al koopt men nu ook die instrumenten, als men deze door dove mensen laat bespelen zullen we nooit een goed geheel krijgen.

Al zijn er nu verscheidene plaatsen waar boterfabrieken een zegen zijn voor de omtrek en financieel goed werken, daaruit volgt nog niet als men dit op een andere plaats in toepassing gaat brengen, men tot dezelfde uitkomst geraakt.

Daarom ligt al in de eerste plaats de vraag voor de hand: welke is de drijfveer of de beweegreden waardoor men gebracht is tot het denkbeeld te Doetinchem een grote boterfabriek op te richten?

Het ligt toch voor de hand dat bij die oprichting een der eerste vragen is: hoe staat het met de grondstof, is er wel melk te krijgen, is die vlak bij huis te krijgen en in dit opzicht dunkt me, munt Doetinchem juist niet uit. Zeer zeker hebben we daar aan de IJssel uitstekende weilanden met een zeker aantal melkkoeien, maar vergeten moeten we niet, dat veel van die melk nu en ook later gebruikt wordt door de burgers in de Stad en men op deze wijze een veel hogere prijs voor de melk krijgt dan ze als boter waard is. Wat er meer verkregen dan verkocht wordt, zou aan de fabriek geleverd kunnen worden; maar dat weiland vinden we maar aan een zijde der stad; gaan we de andere kanten uit naar Hummelo, Zelhem, Slangenburg, Wijnbergen, Zeddum, Dichteren, en Terborg, te vergeefs zoeken we daar uitgestrekte weidevelden.

Wel vinden we daar veehouders, die mogelijk wel genegen zijn de melk te leveren, daar het de vrouw des huizes ontheft, van dat lastige en tijdrovende botermaken, maar hoe die melk daarheen te krijgen? Per kar en paard, hoor ik zeggen; wel zeker, maar als wij dan eens zien hoe verspreid die kleine boerderijen liggen, hoe vele niet aan een harde weg wonen, dat zulk een

kar of wagen zomer en winter door mulle en soms onbegaanbare wegen rijden moet, heeft men dan wel genoeg berekend hoeveel de onkosten alleen aan het vervoer der melk zullen bedragen?

In de zomermaanden dan moge men al binnen een betrekkelijk kleinen kring enige duizenden liters melk kunnen krijgen; laat ons maar aannemen 5 of 6000 lit. per dag. Maar eenmaal komt er op elke boerderij een tijd dat er weinig melk is en als dan de voerlui, die hun vaste geld ontvangen (laat ons maar aannemen *f* 10 per week) niet met 1000 liter maar met 100 of 200 komen aanzetten, dan ziet men te laat in, dat men te overhaast geweest is, dat de fabriek niet op een goeden grondslag gebouwd is, dat de kosten niet berekend zijn toen men de toren is gaan bouwen.

Geen goede melk, geen goed product. Zonder nu te willen bewijzen dat de melk in en om Doetinchem slecht is, weet toch ieder deskundige wel dat een geuriger, deugdzamer boter gemaakt kan worden uit melk, afkomstig van koeien die 's zomers volop groen voer en 's winters hooi en lijnkoeken kunnen krijgen dan van koeien, die hetzij met knollen, koolrapen, aardappelen en dergelijk voedsel gevoerd worden en kan dus dit niet de reden geweest zijn dat te Doetinchem zoveel en uitstekende melk te krijgen is dat den doorslag tot de oprichting gegeven heeft.

Wij zouden ook nog kunnen stilstaan bij de vraag of de melk bij een langdurig vervoer op een kar of wagen zonder voeren niet veel te lijden heeft, vele fokkers uit naburige plaatsen waar boterfabrieken zijn, roemen er niet erg op als in de zomermaanden de afgeroomde melk wordt thuis gebracht.

En nu het geldelijke. Mij is verteld dat het plan bestond, het geld op te nemen, men sprak zo van 20 duizend gulden en dat dan alle deelnemers zich hoofdelijk en zakelijk voor ruim 20 jaren zouden verbinden en borg stollen.

Deze wijze van oprichten kan wel in een streek b.v. Friesland, als daar goedgezeten landbouwers-veehouders hun brede ruggen er onder zetten; maar als men nu bij Doetinchem te doen heeft met luidjes die 1, 2 of 3 koetjes hebben, wel zeker zij kunnen zich gemakkelijk verbinden, want kwam de nood eens aan den man: waar niets is te halen, daar verliest de keizer zijn recht.

Zeër zeker hebben grote fabrieken levensvatbaarheid, in die streken waar grote voorraad melk vlak bij te krijgen is; maar waar men die bijeen moet scharrelen (om 't zo eens uit te drukken) uit hoekjes en gaatjes onder gunstige, maar dikwijls ook ongunstige omstandigheden, waar de grondslag zo uiteenloopt, waar velen geen goede gelegenheid hebben de melk te bewaren als des winters deze eenmaal per dag geleverd wordt; waar rijp en groen door elkander gedaan wordt, neen daar geloof ik, al mocht het later ook blijken dat men met het geldelijke nog rond kon komen, dan is het mijn vaste overtuiging dat men op allerlei kleine onoverkomelijke bezwaren zal stuiten, afgescheiden nog van de grote moeilijkheid om geregeld de melk te onderzoeken van die honderden melkleveranciers.

Neen, in die streek waar de veehouderij op een kleine schaal gehouden wordt, daar kan de toestand wel verbeterd worden als ook de handen ineen geslagen worden; als daar niet in ieder boerderijtje of keuterijtje boter gemaakt wordt; als daar evenals in Limburg en N. Brabant ook coöperatieve gebouwtjes worden opgericht en daar voor gezamenlijke rekening van de bijeengebrachte melk boter gemaakt wordt, dan heb ik het gezien dat met handkracht wel 120 pnd. boter per dag gemaakt kan worden. Zulke zaakjes die men dan kan overzien hadden het ver-

trouwen der boeren, de een controleert den ander - heeft A. een zieke koe, hij durft de melk niet te leveren, want zijn burens weten het; maar aan een grote fabriek, och geen haan kraait er naar!

Aan die kleine fabriekjes krijgt ieder de afgeroomde melk van zijn eigen koeien terug en al wordt er dan aan zulke inrichting zonder stoomkracht, mogelijk niet ten alle tijde boter gemaakt, die op de wereldmarkt kan mededingen, die naar Oost- of West-Indië gezonden kan worden, ontegenzeggelijk is het waar, dat, als men in zulke omstandigheden in de buurt van Doetinchem kleine inrichtingen gaat daarstellen, men daar dan een veel beter product kan maken dan thans.

Voor dezen keer durf ik niet meer plaatsruimte vragen - een volgenden keer iets naders over die Limburgse fabriekjes.

De Graafschap bode 1894-05-12

INGEZONDEN.

Bezoek aan een Limburgs Boterfabriekje met handkracht.

Meegaande met de stroming, die zich tegenwoordig in Twente en de Graafschap Zutphen doet gevoelen, tot het oprichten van boterfabrieken, besloot de **dorpsvereniging Eibergen** een commissie af te vaardigen om te onderzoeken, welk soort fabriek voor deze gemeente het meeste aanbeveling zou verdienen.

Tot dat doel werd door de commissie de Didamse roomboterfabriek bezocht en een fabriekje te Tungelroy in Limburg, beiden, naar het ons bleek, uitstekende typen ter beoordeling van het stelsel stoomkracht en handkracht, in verband met coöperatie.

Het is mijn doel niet met dit schrijven deze beide stelsels tegenover elkaar te plaatsen en laat ik de stoomfabrieken, als genoegzaam bekend, verder onbesproken. Ik wil alleen trachten de indruk weer te geven, dien het bezoek aan het Limburgse fabriekje op de commissie heeft gemaakt.

Gaat het toch velen als mij, dat men wel in 't algemeen iets weet van die kleine dorpsfabriekjes met handkracht-centrifuges of petroleummotor, maar niet hoe men er werkt, dan zal men daaromtrent wel iets nadere willen vernemen.

Het noordelijk deel van Limburg in de buurt van de Peel is een armoedig land, veel heide en zand, moeras, licht, schraal bouwland en wat broekachtig wei- en hooiland. De huizen zijn, als de gehele omgeving, armoedig en mijn reisgezel verklaarde dat hij geen enkel huis zag, waar zijn woners in zouden willen huizen, die het in waarheid ook nog niet te royaal hebben. Wanneer hier een boterfabriek kan bestaan was ons oordeel, dan kan het bij ons wel tienmaal. Te Tungelroy aangekomen, 1 uur afstand van Weert, konden we ons spoedig overtuigen, dat hier niet alleen een fabriek kan bestaan, doch zelfs goede zaken maken. De leider van de zaak, de onderwijzer **Ament** tevens de secretaris van *de bond van Zuid Nederlandsche zuivelfabrieken*, gaf ons volledige inlichtingen over een en ander, die in 't kort hierop neerkomen:

Met 85 personen was de zaak op touw gezet en had men besloten voor gemeenschappelijke rekening boter te gaan maken. Een der leden had een gebouwtje gezet, met woning voor de baas en kreeg voor het fabriekgedeelte, zijnde werkvertrek, kelder en kantoor, *f*50 huur; voor machinerie was uitgegeven *f*600 en had men daarvoor: een ontroomcentrifuge voor handkracht van 300 liter per uur, een ijzeren kooktoestel, karn, roombussen, melkkannen en wat er verder alzo nodig bleek te zijn. De werkbaas genoot 15 ct per 100 K.G. melk en moest deze voor dat geld verwerken tot leverbare boter, met zoveel en zowenig hulp, als als hij dat wilde doen. Een stevige jongen van 20 jaar draaide bij ons bezoek de centrifuge en kan dit volhouden van 6 tot 12 uur. Van 8 tot 12 uur hebben wij onophoudelijk en de centrifuge zien en horen werken. Er waren nu 85 deelnemers, die 1800 kilo melk aanbrachten. Ieder boer kwam met zijn eigen kan, sommigen op een kruiwagen met die van de buurlui er bij; een enkele kar bracht ze uit een gehele buurtschap aan.

Op de beurt werd elke kan uitgegoten in de bus op de bascule, genoteerd, de bus in de kookpot met warm water voorgewarmd, in de centrifuge gestort en de ontroomde melk opgevangen in dezelfde kan, waarmee de brenger naar huis kon gaan. 1 liter op de 10 liter melk werd als karnemelk teruggeven.

Was zo al de melk ontroomd, dan werd de room in de kelder gebracht en die van de vorigen dag gekarnd en de boter met een kneedbord verwerkt. De boter werd door de opkopers van Brussel, Antwerpen en Parijs gaarne gekocht tegen vasten prijs o.a. te Tungelroy voor 80 ct per pond.

De melk werd naar vetgehalte ontvangen en de nieuwste toestellen tot het nemen van de proeven waren in gebruik. Wij zagen proefnemingen doen met 4 monsters, die respectievelijk 2.9, 3.1, 3.4, 4.1 pCt. vet aanwezen, wat de leveranciers voor de 100 K.G. melk een opbrengst gaf van *f*3.60 tot *f*5.25. na aftrek van de 15 ct werkloon.

In de eersten tijd had men ½ ct. per kilo ingehouden, tot de inventaris vrij was en nu had men door het inleggeld van *f*3 per koe voor nieuwe deelnemers een reservefondsje. Meer dan 40 personen hadden op dit fabriekje reeds als leerling gewerkt en was hun alles zo goed mogelijk geleerd, om op hun plaats als werkbaas te kunnen optreden. Ontegenzeggelijk helpen deze fabriekjes de welvaart der streek in grote mate bevorderen en is het niet te verwonderen, dat er nog bij tientallen in wording en aanbouw zijn. Met kracht wordt er op melkproduceren gewerkt en, zoals de baas ons vertelde, was er niet één deelnemer, die niet wist hoeveel melk elk zijner koeien gaf en met welk vetgehalte.

Al te fitterig was men er niet op de melk, dat moest zo langzamerhand beter worden. Was er soms een enkele, die niet zuiver of zuur was, dan werd de kan eenvoudig buiten de deur gezet. De indruk van deze eenvoudige fabriekjes moet bepaald gunstig zijn voor ieder, die ze ziet werken; of ze voor elke omgeving passen, dat is een vraag, die voor elke plaats afzonderlijk dient onderzocht te worden.

Eibergen.

A. A. HUENDER.

De Graafschap Bode 1894-05-19

DOETINCHEM.

— Heden (Vrijdagmiddag) vergaderden in café Meeuwsen een aantal landbouwers, ter bespreking van de statuten der alhier op te richten **boterfabriek**. Deze werden, na eenige wijziging, goedgekeurd zooals ze door de voorloopige commissie waren vastgesteld.

Verscheidene aanwezigen teekenden hierna deze Statuten en verbonden zich daarmede als melkleverancier op te treden. Besloten werd de landbouwers nog veertien dagen in de gelegenheid te stellen zich ten kantore van den heer Ladenius, notaris alhier, als lid te doen inschrijven, waarna in een ledenvergadering zal worden beslist of men al- of niet tot den bouw eener fabriek zal overgaan.

De Graafschap Bode 1894-05-19

De Coöperatieve Zuivelfabriek te Doetinchem.

Op uitnodiging van de heer **P. Landry** alhier, hadden zich Donderdagavond op de boven-zaal van het café Willemlink ruim 70 belangstellenden verenigd, om de heer Hartog van Barneveld de vraag te horen inleiden: wat is beter verschillende kleine boterfabriekjes met handbewerking of één groote stoomzuivelfabriek.

De heer Landry roept de aanwezigen een kort woord van welkom toe en zegt, dat de schone resultaten welke, naar hij vernomen had, de kleine fabriekjes opleverden, het hem van gewicht hadden doen achten, dat ook onze landbouwers daarmee op de hoogte zouden komen.

Hij geeft daarom thans het woord aan de inleider.

De heer Hartog meent dat allen het met hem eens zullen zijn, wanneer hij zegt, dat het doel van de boer is zoveel mogelijk geld te maken uit de liter melk. Hierop hebben 4 omstandigheden invloed:

- 1e. de hoeveelheid boter, welke men verkrijgt,
- 2e. de kwaliteit der boter,
- 3e. de prijs dien men kan bedingen,
- 4e. de bereidingskosten aan een en ander verbonden.

En nu is het gemakkelijk gezegd: men moet trachten zo goed mogelijk en zoveel mogelijk boter te verkrijgen, maar er zijn omstandigheden die daarop inwerken;

- 1e. de zindelijkheid der boerin,
- 2e. de gereedschappen en de kelder, welke men gebruikt,
- 3e. de hoeveelheid melk waarover men beschikt om tijdig te kunnen karnen.

Spr. zou niet gaarne willen beweren, dat de boerinnen hier onzindelijk zijn, maar wel durft hij zeggen dat kelders en gereedschappen dikwijls te wensen overlaten en verder ook de kleine boertjes, door het kleine aantal stuks vee, hetwelk ze bezitten, niet altijd in staat zijn de melk op en juiste tijd, d.w.z. wanneer zij rijp is, te karnen. De boter wordt daardoor minder goed, en vandaar dat de grotere boer hogere prijs kan bedingen dan de kleine. Dit laatste vooral heeft er in Limburg en Noord-Brabant toe geleid om samen te werken en schetst Spr. hierna hoe die kleine fabriekjes ontstaan zijn, hoe eerst twee boeren besloten samen te werken en zij de werkzaamheden onderling verdeelden, hoe daarna er zich enigen bij aansloten, tot men er eindelijk zoveel bij elkaar had, dat men een roomafscheider kon aanschaffen, daar dan de melk beter ontroomd werd. De opbrengst werd dan naar verhouding verdeeld. Werkten eerst de vrouwen der aangesloten boeren om de beurt, weldra zag men in, dat het de voorkeur verdiende, wanneer steeds dezelfde zich met de werkzaamheden belastten, en daarom stelde men een man en een vrouw aan die met alles belast werden.

Uit de landbouwcourant „*de Veldpost*” leest de heer Hartog hierna verschillende stukken voor, en daaruit blijkt dat de arbeidskosten in drie verschillende fabriekjes respectievelijk bedroegen 11½, 15 en 25 cent per 100 liter melk. Spr. wil nu deze kleine fabriekjes met handbeweging vergelijken met de grote, welke door stoomkracht werken. De vorige week sprak hij de voorz. der Friesche Landbouwmaatschappij en deze deelde hem mee dat in zijn provincie de arbeidsonkosten 50-60 cent per 100 L. bedroegen; dat maakt dus nogal een groot verschil met de kleine fabrieken.

Ook de heer **Swierstra**, directeur ener Zuivelfabriek, vroeger wandelleraar, noemde hem het cijfer 50. Deze hogere bedragen spruiten vooral voort uit de vervoerkosten, daar bij grote fabrieken men de melk uit verre omstreken moet halen. Deze transportkosten moet men vooral niet uit het oog verliezen, want de kleinere fabriekjes kunnen in het centrum gevestigd worden, zodat men daar met deze uitgaven niets te maken heeft. De afstand is dan hoogstens een kwartier, zodat ieder leverancier de melk kan brengen en wachten tot hij de ondermelk weder terug krijgt.

Spr. zet hierna uiteen hoe het gaat met de melklevering aan deze fabriekjes en deelt mede dat er ook te Epe weldra een tot stand zal komen. Hij raadt dan ook aan daar eens een kijkje te nemen.

De heer **Claterbos** geeft thans daar een cursus, alleen om de landbouwers op de hoogte te brengen met de wijze van werken in die fabriekjes.

En nu zou het niet onmogelijk zijn, dat wanneer men hier besloot ook een kleine fabriek op te richten, een der personen die den cursus te Ede volgde, bereid zou zijn over te komen om hier de zaak op touw te zetten.

Alsnu bestaat er gelegenheid tot debat:

De heer v. Zadelhoff zegt dat men hier van plan was een grote fabriek op te richten. Spr. is

echter met de boterfabrieken niet zo op de hoogte als de vorige spreker, en daarom leest hij een ingezonden stuk voor, voorkomende in *de Post* waarin de door de heer Claterbos in een door hem gehouden voordracht, genoemde cijfers met kracht worden bestreden. Spr. beschrijft hierna hoe hier het plan tot de oprichting ontstaan is, en welke maatregelen reeds genomen waren. Hij deelt mee dat in Didam de bereidingskosten 43 cent met transport en 24 cent per 100 liter zonder transport bedragen en is van oordeel, dat kleine fabriekjes hier slechts verwarring zouden stichten.

De heer Hartog kan zich niet voorstellen, dat de heer Claterbos de bedoelde cijfers gebezigd heeft, daar deze in elk geval onjuist zijn. Hij houdt het er daarom voor dat de verslaggever hem toen verkeerd verstaan heeft. Het verschil tussen de 43 cent van Didam en de 50-60 cent in Friesland is zo groot niet, doch wat ik gezegd heb van 11½, 15 en 25 cent in de kleine fabriekjes, kan nagegaan worden. Deze fabriekjes breiden zich hoe langer hoe meer uit, en wanneer ze geen voordeel opleverden, zou dit niet het geval zijn. Het voordeel van fabrieksmatige bereiding is voor kleine boeren belangrijker dan voor grote. De eersten zijn dan niet meer zo afhankelijk van de winkeliers, die de boter niet naar de kwaliteit, maar naar de hoeveelheid (te leveren winkelwaar) betalen. Voor de grote boeren is het, voordeel alleen in besparing van tijd.

De heer v. Zadelhoff antwoordt dat de boeren niet gemakkelijk tot iets te bewegen zijn, maar zij waren hier nu eenmaal bewogen. Toen kwam er in de vorige vergadering oppositie van de zijde van de heer Landry, en hedenavond zijn de voordelen der kleine fabriekjes voorop gesteld en zijn ze opgehemeld boven de grote. Morgen bij de ondertekening der statuten zal blijken of deze oppositie ten gevolge heeft gehad dat van de zaak niets tot stand zal komen. Spr. heeft bij een en ander volstrekt geen belang maar als voorz. der onderafdeling (GOMvL.) meent hij zijn plicht gedaan te hebben.

De heer Landry verwondert het dat de president der onderafdeling hem oppositie toeschrijft. Spr. heeft er toch deze winter het eerst op aangedrongen, dat er een fabriek zou tot stand komen, maar toen hij van de voordelen der kleine fabrieken hoorde, vond hij het nodig dat de boeren ook daarmee op de hoogte kwamen. Spr. is niet gewoon oppositie tegen het goede te voeren.

De heer v. Zadelhoff zou het woord opposant niet uitgesproken hebben, wanneer de heer Landry direct op de eerste vergadering zijn wensen had kenbaar gemaakt. Thans had men echter alle voorbereidende maatregelen reeds genomen; doch hij hoopt dat wanneer het plan tot oprichting ener grote fabriek mislukt, de heer Landry de boeren verder zoveel zal helpen, dat er kleinere fabriekjes zullen worden opgericht. Het bestuur der onderafdeling zal zijn taak in dit opzicht als afgedaan beschouwen.

De heer Landry merkt op, dat hij bij de eerste vergadering niet zoveel van de kleinere fabrieken wist, doch later is hij daarmee op de hoogte gekomen en thans heeft hij de boeren laten inlichten, omdat het bestuur dit niet deed.

De heer Tiemens van Angerlo zet de voordelen ener grote fabriek uiteen en deelt mee, dat de bereidingskosten aan de fabriek te Angerlo op de dag van gisteren 25 cent per 100 L. bedroegen, met inbegrip van vervoerkosten.

Het debat wordt hier nog gedurende lange tijd voortgezet, werd dikwijls van heftige en persoonlijke aard, en leidde niet tot enige beslissing, alhoewel door de inleider werd voorgesteld, de zaak tot oprichting van een grotere fabriek alhier nog een veertien dagen uit te stellen en een commissie af te vaardigen om in dien tussentijd kleinere fabrieken in werking te gaan zien.

De Graafschap Bode 1894-05-15

Aanbesteding.

Het BESTUUR van de **Room-
boterfabriek** te **WEHL**, zal
op **Vrijdag den 25 Mei**,
's namiddags om **5 uur**, in het
Koffiehuis van den Heer **W. JAN-
SEN** te Wehl

aanbesteden :

**Het maken van Melk-
transportkannen voor
de fabriek.**

Voorwaarden en model in ge-
noemd Koffiehuis.

De graafschap Bode 1894-05-26

ZELHEM.

— In onze gemeente wordt er ernstig
over gedacht een kleine **boterfabriek** met
handcentrifuge op te richten.

Voor den landbouwer zou het zeker te
wenschen zijn, wanneer dit plan verwezen-
lijkt werd.

De Graafschap Bode 1894-05-26

Coöperatieve Stoom-Zuivelfabriek te DOETINCHEM.

Op uitnoodiging van belangstellenden, heeft de voor-
loopige Commissie van bovengenoemde fabriek eene samen-
komst bepaald op

Maandag 28 Mei 1894, 's namiddags **6½ uur**,
bij den heer **G. VAN ELSBERG** te Zeddam

EN
Dinsdag 29 Mei 1894, 's namiddags **7 uur**,
bij den heer **A. J. PRAASTINK**,
in 't Witte Paard te Zelhem,

ten einde zoo noodig voorlichting te geven omtrent de vastge-
stelde Statuten en hen, die tot deze fabriek wenschen toe te treden,
daartoe in de gelegenheid te stellen.

Toegang vrij voor ieder belangstellende.

De voorloopige Commissie:

Jhr. Mr. D. J. A. A. VAN LAWICK VAN PABST TOT NIJEVELT,
Doetinchem.

H. J. VAN ZADELHOFF, Doetinchem.

J. E. J. ANKERSMIT, "

N. Th. LADENIUS, "

J. W. KELLER, "

J. R. HIJINK, Ambt-Doetinchem.

G. v. ONNA, Wijsbergen.

H. KERSJES, Zeddam.

De Graafschap Bode 1894-06-02

WEHL.

— 29 Mei. Op de heden alhier gehouden aanbesteding voor het bouwen van een Stoom-Zuivelfabriek, werd ingeschreven als volgt:

B. Tomassen en B. Kamps, te Wehl f 5949; H. Berendsen, Laag Keppel f 5493; G. H. Ditters, Nijmegen f 6290; F. H. Noorman, Zwolle f 7464; G. R. W. Menting, Wehl f 6000; J. Muskes, Herwen en Aerdt f 5621; J. Wolters, Didam f 5775; G. Eijt, Kilder f 5805; W. Stark, Didam f 5395; Th. Lendering, Groessen f 5540; G. Klappers, Didam f 5589; B. Abelskamp, Doetinchem f 5770; M. Kok, Didam f 6275; H. M. Berendsen, Hoog Keppel f 5525; E. Verkerk, Didam f 5486;

Het werk is aan den laagsten inschrijver gegund.

De graafschap Bode 1894-06-09

WIJNBERGEN.

— Het is zoo goed als zeker, dat alhier een kleine coöperatieve boterfabriek met handbeweging zal worden opgericht.

De graafschap Bode 1894-07-07

WINTERSWIJK.

— De oprichting eener coöperatieve boterfabriek alhier is thans verzekerd. Tot heden zijn reeds 1605 aandeelen van f 10 genomen, en is de melk van 820 koeien toegezegd.

De graafschap Bode 1894-07-28

WEHL.

— Het definitief bestuur van onze nieuwe boterfabriek bestaat thans uit de heeren J. Damen, A. Ketelaar, H. Moorman, L. v. Laak en J. Roes.

Tot directeur der fabriek is benoemd de heer S. J. Heemskerk, thans werkzaam aan de Zuivelfabriek te Zuidbroek.

De graafschap Bode 1894-08-04

WIJNBERGEN.

— In een Vrijdagavond gehouden vergadering van leveranciers der alhier op te richten boterfabriek werd de heer H. Tomenzen tot directeur of werkbaas benoemd. Het halen der zoete- en het terugbrengen der ondermelk werd gegund, voor Wijnbergen aan den heer A. Hieltjes voor f 1.50 per dag, en voor Dichteren aan den heer B. Wiegman voor f 375 per jaar.

Nadat deze vergadering gesloten was, hielden eenige ontevreden een vergadering in de open lucht, waarin zij besloten voor de melklevering te bedanken, daar de kosten voor vervoer, directeur en werklieden de raming verre overtroffen.

De graafschap Bode 1894-08-25

Van Doesburg's correspondent – De boterfabriek Angerlo.

[....]

't Is lang niet al goud wat er blinkt, dat is maar zeker. Gouden bergen hebben zich de landbouwers te Angerlo voorgesteld van de Coöperatieve Zuivelfabriek onlangs door hen opgericht, maar ik geloof dat ze zich deerlijk vergist hebben. Niet dat de onderneming nu reeds zou beginnen te mislukken, verre van dien; maar van al de voordelen welke men zich gedroomd had, zijn er naar mij ter oren kwam al heel weinig verwezenlijkt. Zelden is er zeker een boterfabriek opgericht welke meer kans van slagen had dan deze; onder gunstige financiële conditiën in het leven geroepen, werkt de vereniging in een streek die volgens deskundigen de beste boter oplevert, welke men maar wensen kan.

En toch niettegenstaande dit alles en de betrekkelijk geringe administratiekosten welke men heeft, moeten de landbouwers welke zich verbonden tot het leveren der melk er minder voor-

delig of ten minste niets voordeliger aan toe zijn dan vroeger toen ze óf zelf de boter ter markt brachten, óf de melk aan de Doesburgse Roomboterfabriek leverden. Men meende best zelf de winst die tot heden door anderen, maar deskundigen in de boterhandel, werd gemaakt te kunnen opstrijken, echter vergetende dat al richt men zelf ook een fabriek op daarmee vakkennis en handelsrelatiën maar niet van zelf komen aanwaaien. 't Schijnt dan ook dat hetgeen men met de oprichting der fabriek bereikt heeft niet bestaat in het maken van meerdere winst, wat toch natuurlijk het doel is geweest, maar dat het er eenvoudig op neerkomt dat men, zonder meer te verdienen, zich zelf de verplichting heeft opgelegd om gedurende minstens 29 jaar steeds, de melk aan de Angerlo'se fabriek te leveren.

Misschien breken voor de boterhandel nog eens betere tijden aan dan het dit jaar, volgens mensen van het vak, het geval geweest is, en zal daarmee de fabriek nog eenmaal meer aan het doel gaan beantwoorden; maar in ieder geval kunnen deze voorlopige uitkomsten tot waarschuwing strekken, nu men tegenwoordig overal maar dergelijke fabrieken wil gaan oprichten, ook op plaatsen waar onder gene omstandigheden boter kan gemaakt worden van hetzelfde uitnemend gehalte als te Angerlo, op plaatsen dus waar ze, zou men haast kunnen zeggen, voorbestemd zijn om te mislukken.

[.....]

De Graafschap Bode 1894-08-25

WINTERSWIJK.

— Voor de alhier op te richten Zuivelfabriek is de benooidige grond aangekocht, terwijl voor een bedrag van ruim f11000 is ingeteekend; het onbrekende kapitaal f16000 à f17000, zal door eene 3½ procent obligatieleening gevonden worden, waarvan reeds dadelijk ruim f3000 is genomen; de levering der machineriën voor de inwendige inrichting enz. zal geschieden door de firma H. T. Pijttersen te Sneek; alles zal op flinke en ruime schaal worden ingericht; het aantal koeien, waarvan de melk is toegezegd, bedraagt nu reeds 800, zijnde ten naastebij het derde gedeelte van het getal koeien in onze gemeente; men hoopt de fabriek met 1 Januari, uiterlijk 1 Februari e. k. in werking te stellen.

De Graafschap Bode 1894-09-17

AANBESTEDING.

Op **Woensdag 26 Sept.** a. s., des avonds 5 uur, zal ten huize van Harbers te Beltrum worden

aanbesteed:

Het verfwerk en het inzetten van glas aan de boterfabriek, aldaar.

Inlichting elken werkdag op het werk aldaar te bekomen.

De Graafschap Bode 1894-09-22

— Volgens achterstaande advertentie zal **Maandag 23 Sept. a. s.**, de opening plaats hebben der zuivelfabriek „De Nijverheid” te Wijnbergen. Tegelijkertijd wordt ook een begin gemaakt met de levering der boter. De fabriek is voor belangstellenden dagelijks in werking te zien.

Zuivelfabriek „DE NIJVERHEID”

TE WIJNBERGEN.

Opening der fabriek op **Maandag 23 September a. s.**

De levering van prima kwaliteit **Naturoboter** zal dagelijks aan particulieren plaats hebben, echter bij niet minder dan 2 K.G. tegelijk.

De fabriek is voor belangstellenden dagelijks in werking te zien.

HET BESTUUR.

WIJNBERGEN.

— Maandag l.l. had de opening plaats van de eerste **boterfabriek** op kleinere schaal in deze omgeving.

Door den krachtigen steun van den heer P. Landry was het belanghebbenden mogelijk gemaakt uitvoering te geven aan hun plan om voor gezamenlijke rekening een fabriekje op te richten naar Limburgsch model.

Door verschillende sprekers werd bij de feestelijke opening van „de Nijverheid” het woord gevoerd en de beste wenschen geuit voor het welslagen dezer jeugdige onderneming.

Heelweg - oost en west

twee plaatsjes vlak boven Varsseveld
uit DGB van 1896-02-29

**Geld.-Overijs. Maatschappij van Landbouw.
Afdeling OUDE-IJSEL.**

Onderafdeeling „Heelweg” (thans Afdeling).

VERSLAG van 1 November 1894 tot 31 December 1895.

De onderafdeeling Heelweg bestond op primo Nov. 1894 uit 22 gewone leden. Hiervan overleden er twee, zoodat het aantal leden nog 20 bedroeg. Bovendien waren nog 33 personen adviseerend lid.

Vergaderd werd er tien keer op de gewone tijden in de maanden October 1894 tot einde Dec. 1895.

Gezellig en vriendschappelijk was de toon, die er heerschte.

De besprekingen waren gewijd aan de volgende onderwerpen: 1. Oprichting eener coöperatieve **boterfabriek**;

Omtrent de oprichting eener coöperatieve **boterfabriek** werd eene commissie, van onderzoek, uit 5 personen bestaande, benoemd. Deze commissie, de boterfabrieken te Wijnbergen en te Bredevoort bezocht hebbende,

bracht in de vergadering van Nov. 1894 verslag uit, dat nog al gunstig luidde voor de oprichting. Toch was de deelneming te gering, en werd de oprichting dus verdaagd.

De firma Gebr. Hesselink te Varsseveld verzocht daarop melkeleverantie aan hare op te richten **boterfabriek**; hieraan is door eenigen gevolg gegeven, die zich daarbij goed bevinden.

WIJNBERSWIJK.

— Tot directeur van de alhier te bouwen coöperatieve roomboterfabriek werd door de commissie benoemd de heer J. Stienstra, thans als zoodanig werkzaam aan de **boterfabriek** te Oosterwolde.

ZELHEM.

— In een Woensdag bij den heer G. Kumeling te Velswijk onder deze gemeente gehouden druk bezochte vergadering, werd besloten tot oprichting eener **boterfabriek** en een voorloopige commissie benoemd bestaan de uit de heeren G. Kleve, G. J. Venderbosch en H. Mentink.

Coöperatieve Boterfabriek
„DE NIJVERHEID”
te Wijnbergen.

VERKRIJGBAAR:

**Zuivere gepasteuriseerde
ROOMBOTER.**

De Heer W. J. RAADGEEP
neemt dagelijks bestellingen aan.
HET BESTUUR.

Lezing A. F. Marlet ⁵

„De veevoeding en verpleging van 't vee.“

HUMMELO. - 13 Dec. Gisterenavond hield de heer A. F. Marlet alhier een lezing voor een druk bezette zaal; wel een bewijs, dat de Spreker hier bemind is. En ook thans, geloof ik, stelde hij niemand te leur. Als onderwerp had Spr. voor de pauze gekozen: „*De veevoeding en verpleging van 't vee.*“

Voornamelijk had Spr. hier ons melkvee op het oog. In verband met de eisen, die men aan zijn melkvee stelt, moet de voeding ook worden geregeld. Men kan verschillende eisen stellen, n.l. om veel melk te krijgen, of om vette melk te krijgen. 't Doel van een rationele uitoefening moet zijn: veel goede melk. En op de samenstelling der melk heeft 't voer grote invloed.

Om een goede kwaliteit van melk, met hoog vetgehalte te krijgen, is het nodig in de eerste plaats in 't voeder te geven ene voldoende hoeveelheid eiwit. Hier moet men wel zich wachten voor overdrijving, ook de andere bestanddelen moeten in evenredigheid voorkomen, maar Spr. meent vooral op eiwit te moeten wijzen, daar de vele vergissingen, bij 't veevoederen be- gaan, deze fout ten grondslag hebben.

Om een richtsnoer bij 't veevoederen te hebben dient men zijn voedsel te vergelijken met best weidegras. Hierin zijn de verschillende bestanddelen in goede evenredigheid aanwezig en dit voer is tevens saprijk. Men dient er wel op te letten, dat niet alleen de samenstelling, maar ook de natuur van 't voer groten invloed heeft op zijn verteerbaarheid. Daarom dient men 't voedsel in een saprijken toestand te geven, niet te droog; dan duurt het te lang, eer de stoffen verteerd zijn, eer 't dier weer iets kan opnemen. Intussen wachte men zich ook voor overdrijving. In het saprijke voer moet ook de nodige voedende stof, de nodige kracht zitten. Geeft men te slap voer, zoals veel knollen, wortels of pulp, dan krijgt men wel een grote hoeveelheid melk, doch meteen melk van een laag vetgehalte.

Bovendien meent Spr. te moeten waarschuwen tegen de schadelijke invloed van knollen en koolrapen op de smaak der zuivelproducten. Wil men deze gewassen voeren, dan dient men ze matig toe, en voert tarwezemelen bij, daar deze stof 't eiwitgehalte van 't voer en 't vetgehalte van de melk dientengevolge verhoogt en bovendien de lelijke smaak doet verdwijnen.

Bij de stalvoeding gebruikt men hooi, dat wat voedingswaarde betreft, hoog staat aangeschreven, doch in de vruchtbaarste streken leert 't bijvoeren van de een of andere voederkoek, dat hooi niet alles kan geven. Daar, waar men nog andere stoffen, lager staande dan hooi voert, moet men een keuze doen, welk krachtvoer men moet geven. Velen geven 't overtollige

⁵ A. F. Marlet was één van de twee, door het hoofdbestuur de Zeeuwse M.v.L, begin 1876 aangestelde wandel- leraren, die in dat gewest; *in onderscheidene* delen voordrachten over de wetenschappelijke landbouw moest houden. Marlet kom ik in 1874 ook tegen als Uitgever / hoofdredacteur van een Landbouwkundig Weekblad. Al eerder, vanaf 1881 of mogelijk eerder houd hij lezingen in de Achterhoek, zijn onderwerp is land- en tuin- bouw, in 1888 kom ik de eerste maal – zie knipsel – iets tegen over veeverbetering. (niet verder uitgezocht!)

De Graafschap Bode 1888-06-06

EIBERGEN.

— Maandag 11. werd de aangekondigde tentoonstelling van fokvee gehouden, waar- op 22 zeer goede dieren waren aangebracht.

.....
Na afloop der tentoonstelling trad de heer Marlet als spreker op. In het eerste gedeelte van zijn voordracht behandelde spreker de vee fokkerij en drong daarbij vooral aan op zeer strenge keuze van voor de fokkerij bestemde dieren, zowel vrou- welijke als mannelijke. In het tweede ge- deelte besprak de heer M. de boter quaestie en gaf als zijn meening te kennen, dat de oprichting van boterfabrieken noodza- kelijk is om concurrentie met het buiten- land te kunnen volhouden.

koren, in de mening, 't dan goed te maken, doch hier is 't de vraag: „Wat is voordeliger zijn eigen graan vervoeren of dit verkopen en er de een of andere eiwitrijke stof voor terug te kopen?” 't Is moeilijk hierop een antwoord te geven, doch men moet in 't oog houden, dat bij lage graanprijzen ook de koeken goedkoper zijn, dat men met 't voeren van korensoorten (rogge, gerst, tarwe) in de regel te veel koolhydraten en vetten geeft in verhouding tot eiwit, dat de uitkomsten van sterk koren voeren uitstekend kunnen zijn in den eersten korten tijd, doch op den duur slecht.

Men dwingt de koeien te veel tot vetgroei en merkt de invloed van 't sterkere voeren niet genoeg in de emmer. Bij slecht gewonnen koren daarentegen verliest 't graan als veevoer niet zoveel waarde als voor andere doeleinden.

Van de stoffen, die men wil aankopen, doet men heel verstandig, die uit te sluiten, welke een nadelige invloed uitoefenen, zoals raapkoek, die voor jong vee goed moge zijn, op de melksmaak, vooral wanneer hij warm geweekt wordt gevoerd, nadelig werkt; verder katoenpitkenkoek en meel nooit anders te kopen dan onder behoorlijke garantie, wijl de wijze van behandeling van zaad en koek zo verschillend is (o.a. bij Egyptisch en Amerikaans; ('t laatste is 't beste), dat men nooit zeker is, goede waar te krijgen, en slechte waar schadelijk voor de gezondheid van 't vee en voor de kwaliteit van de melk is.

Ingekuild voer geeft men niet te veel, men houd het verre van de stal, vooral tijdens 't melken, omdat de reuk en smaak zich aan de melk meedeelt, wanneer het tijdens 't melken in de stal aanwezig is. Alleen dan, zegt Spr., gaat men tot inkuilen over, wanneer 't weer niet toelaat te hooien, wanneer men gewassen heeft, die voor hooien niet geschikt zijn, of wanneer men in tijden van voedernood van stoffen, die anders als waardeloos blijven liggen, een tamelijk goed voer wil maken.

Wat de verpleging betreft, werd gewezen op 't goed schoonhouden en reinigen van de huid, opdat deze al zijne functiën goed kan verrichten; op de ruimte van de stal, opdat de dieren niet alleen vrij kunnen staan, maar ook liggen; op 't doelmatig melken, waaronder wordt verstaan een goed uitmelken, een zachte omgang (ook in 't algemeen) en een hoge mate van zindelijkheid. Het wassen van de nier en van de handen voor 't melken wordt als wezenlijk nodig, en niet als een ziekelijke overdrijving, aanbevolen. De stal dient zo warm te zijn, dat wij, er inkomende niet zeggen: „'t is te warm,” noch: „'t is te koud,” en de lucht moet behoorlijk ververst kunnen worden.

Vunzige stallen maken de dieren lusteloos en traag, evenals te warme stallen; de levenswerkzaamheid en daarmee 't voortbrengend vermogen gaat achteruit. Bij een te koude stal wordt ons de voeding te duur, daar wij 't nodige voedsel toe moeten dienen om in 't gebrek aan warmte tegemoet te komen.

In de pauze kwam onder meer het gesprek op 't *systeem Bertels*. De Spr., aangezocht om hierover zijne mening te zeggen, beweerde, dat er van een systeem Bertels eigenlijk geen sprake kon zijn, daar de kleine wijzigingen in 't oude systeem er geen recht toe gaven. Hij bleef volhouden, wat hij in zijn rede gezegd had, dat 't dwaasheid zou zijn, daar te persen, waar men hooien kan, wijl het persvoer ongeveer de helft aan droge stof verliest en ook in andere opzichten zeer achteruit gaat, dat de koek er niet bij in zit, blijkens de eigen overtuiging van den heer Bertels, die erkend heeft, krachtvoer bij te voeren, doch dat de heer Bertels de verdienste heeft, het oude systeem van voederbewaren met enkele wijzigingen weer opgewarmd te hebben, dat dit evenwel het doel van de heer Bertels niet zal zijn geweest, maar wel

om uit de lichtgelovigheid van de landbouwers munt te slaan, want iemand, die 't wel meent met de landbouwer, zal aan boeren, die honger en angst hebben, geen boekje van weinige pagina's verkopen voor een daalder, en andere dingen meer: dat is niet menselijk.

Na de pauze behandelde Spr. de voeding en verpleging van onze varkens.
[niet overgenomen]

Spr. besloot zijne rede met een lofrede op de Landbouwcursussen, die van rijkswege in vele gemeenten worden opgericht. Hierdoor, zegt Spr., zal 't peil van ontwikkeling van de landbouwende stand verhoogd worden; de cursussen geven veel.

Door de geregelde lessen zijn de onderwijzers in staat een goeden grondslag te leggen, 't geen oneindig meer waard is, dan 't aanhoren van enkele lezingen. Over een 20 tal jaren, zegt Spr. zullen, wanneer 't onderwijs zo doorgaat, lezingen als deze niet meer nodig zijn, omdat ieder dan voor zich zelf op de hoogte van de meeste zaken is, of de kennis bezit om zich op de hoogte te stellen.

Hij maakt nog een vergelijking tussen de school te Wageningen en de cursussen ten platte lande, waarbij de vergelijking, wat 't praktisch nut betreft, ten gunste van de wintercursussen uitvalt. Men blijft in zijn omgeving, men blijft in zijn praktijk en wat 't voornaamste is, men wordt niet van een degelijke boer gemaakt tot een heer, waarvoor op een school als te Wageningen zo groot gevaar bestaat. Kon Spr. kiezen tussen: „Alle gemeenten een Landbouwcursus en Wageningen weg, of „omgekeerd,” in 't ware belang van de Landbouw zou hij 't eerste als 't beste deel nemen.

Hij feliciteert dan ook de Gemeente alhier met 't bezit van zulk een cursus en hoopt, dat velen en vooral vele oudere het nut er van zullen inzien, en hun zonen, de toekomstige landbouwers, zullen aansporen hem te bezoeken opdat ze later, wanneer ze de zware strijd met het leven zullen hebben te voeren, met meer kennis en waarschijnlijk met meer succes die durven ondernemen en ten einde strijden.

1895

De Graafschap Bode 1895-02-16

Verslag vergadering G.O.M.v.L. Afd. Dinxperlo Vóór Centrifuges..... maar tegen Boterfabrieken

DINXPERLO. - In de op 8 dezer gehouden vergadering van de onderafdeling *Dinksperloo* van de G. O. M. v. L. [...]

Over de aanschaffing van een of ander landbouwwerktuig voor de afdeling werd nog geen bepaald besluit genomen. De heer Beil raadde ten sterkste aan de aanschaffing van een melkseparator. (Centrifuge) De voordelen hierdoor verkregen, waren z.i. zeer belangrijk. Ten eerste verkreeg men meer en betere boter, ten tweede zouden ook in de zomer goede boter kunnen leveren die landbouwers, die tot nu toe bij gebrek aan goede koele kelders onmogelijk verkoopbare boter kunnen bereiden.

Eindelijk zou, wanneer de meeste landbouwers der gemeente, zo niet ieder voor zich dan misschien enige burensamen een separator gebruikten, ook over het algemeen goede boter bereid en daarvoor goede prijzen bedongen kunnen worden. Spreker noemde voorbeelden uit de naburige gemeenten Süderwick en Spork in Duitsland, waar landbouwers het gehele jaar door voor hun boter, die zij aan vaste klanten (wederverkopers) leverden, 60 tot 66 cts per halve kilo maakten.

Spreker deelt verder mee, dat zelfs leveranciers zouden genegen zijn een separator in bruikleen af te staan en dat zulke te vernemen was bij de heer J. A. Jannen alhier, die een agentuur heeft.

Daarentegen waarschuwt de heer Beil de landbouwers hun melk aan boterfabrieken te leveren. De van daar verkregen ondermelk is slechter dan die in eigen huis verkregen wordt; deze laatste bij gebruik van de separator evenwel gelijk aan de gewone karnemelk, indien men er een weinig goedkoop vet aan toevoegt. Spr. geeft in overweging de beschikbare som te gebruiken om de landbouwers met de separator bekend te maken

WINTERSWIJK.

— j.l. Dinsdagmorgen is de Coöperatieve Zuivelfabriek alhier in werking gesteld. Zij telt thans ruim 300 aandeelhouders en de werkzaamheden zijn begonnen met de melk van 1000 koeien en onder de leiding van den heer Stienstra, vroeger directeur der Zuivelfabriek te Oosterwolde. De afgeroomde melk wordt aan de veehouders terug gegeven, nadat ze is gepasteuriseerd, d. w. z. nadat alle kiemen, die de melk spoedig doen zuur worden of anderen schadelijken invloed uitoefenen, zijn onschadelijk gemaakt. Daardoor is het mogelijk dat het vee steeds zoete melk krijgt, hetgeen een groot voordeel oplevert, wat de voedingswaarde betreft. De room ondergaat een gelijke bewerking als de afgeroomde melk, waardoor een middel is gevonden tot qualiteitsverbetering van de boter en tevens tot het wegnemen van den verkeerden invloed van knollenvoeder.

WIJNBERGEN.

— Aan het bestuur der coöperatieve boterfabriek „de Nijverheid” alhier is door den heer N. Th. Ladenius, Notaris te Doetinchem, de somma van vijftig gulden toegezegd bij den aankoop eener tweede centrifuge, wier aanschaffing noodig is geworden, daar het aantal liters melk met den dag toeneemt.

De Coöperatieve Stoom-Zuivel-Fabriek

„EENDRACHT”

te DOETINCHEM,

werd heden bij akte voor den Notaris N. Th. LADENIUS

OPGERICHT.

Allen die als LID wenschen toe te treden kunnen zich daartoe **nog gedurende 14 dagen na heden** — elken werkdag tot 's middags 5 uur — opgeven ten kantore van genoemden Notaris; terwijl daarna in eene te houden Leden-Vergadering zal worden beallist of tot den bouw eener Fabriek zal worden overgegaan.

De voorloopige Commissie:

Jhr. Mr. D. J. A. A. VAN LAWICK VAN PABST TOT NIEVELT, Doetinchem.

H. J. VAN ZADELHOFF, Doetinchem.

J. E. J. ANKERSMIT, Doetinchem.

J. W. KELLER, Doetinchem.

I. R. HIJNK, Ambt-Doetinchem.

G. v. ONNA, Wijnbergen.

H. KERSJES, Zeddam.

Notaris LADENIUS.

Doetinchem, 18 Mei 1894.

Fabrieks-Zuivelcursus.

 PERSONEN, wonende binnen het gebied der Geldersch-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw, die van **1 Juli** tot **1 Augustus** (gratis) wenschen deel te nemen aan een **theoretischen en practischen Fabrieks-Zuivelcursus**, aan de Zuivelfabriek voor Handkracht op de Cloese te Lochem, worden verzocht zich *zoo spoedig mogelijk* aan te geven bij den Heer J. J. VAN WEIJDOM CLATERBOS op de Cloese te Lochem.

Verslag van de afdeling Zuivelbereiding op de tentoonstelling te Arnhem 24-25 Juli.

ARNHEM. – De Geld.-Overijss. Mij. v. Ldh. vierde de vorige week haar 50-jarig bestaan en de Afd. Arnhem, die als gastvrouw optrad, gaf bij die gelegenheid, daartoe welwillend gesteund, een zeer belangrijke tentoonstelling.

Ons bestek gedooft niet een volledig verslag te geven, want zelfs al bepalen wij ons alleen bij wat de zuivelbereiding betreft, dan nog zullen wij maar enkele grepen kunnen doen omdat van de 1126 ingezonden nummers 423 alleen de zuivel betreffen en vaak nog verzamelingen onder één nummer staan. -

Roomafscheiders / Centrifuges

Als wij de catalogus volgen vinden wij eerst: „roomafscheiders onverschillig voor welke drijfkracht”. Als nieuw komt in deze afd. voor een turbine separatortje Little Giant”, ingezonden door Jan Hamer & Co te Amsterdam. De stoom wordt geleverd door een verplaatsbaar vertikaal stoomketeltje van 1½ H. P. Het is, zoals wij zeiden, weer betrekkelijk wat nieuws - de Lavals turbine-separators zijn er reeds lang - en of dit systeem toekomst heeft zal de praktijk nog moeten uitmaken. -

De welbekende Lavals Alfas waren in verschillende groottes tentoongesteld en gingen met de hoogste onderscheiding het terrein verlaten. Er was ook weer een nieuwe balanscentrifuge, het Flensburger patent van Reinhardt en Menner, die niet verward moet worden met de gewone Balance, zijnde Rendeburger patent. Verbeterde Victoria's waren ingezonden door Dierks & Möllman te Osnabruck. -

De Burmeister & Wain was er alleen ter opluistering. In het geheel waren 20 roomafscheiders ingezonden, het beste bewijs, dat op dit gebied steeds naar vermeerdering en verbetering wordt gestreefd. -

Karn's

Veel wrijving bestaat er ook op het gebied van de karns, er waren niet minder dan 56 stuks ingezonden van zeer verschillende constructie. Er waren Holsteinsche, verbeterde Holsteinsche z. g. Triumph karns, Victoria karns van zeer verschillende grootte en materiaal, ouderwetse stookkarns van verbeterd model, kataraktkarns enz. Zeven waren er tegelijk in werking te zien, waarbij de Holsteinsche zich het best heeft doen kennen. Van de Victoria's kwam alleen een metalen karntje in werking.

Kaaspersen

De kaaspersen waren meest van bekend model n.1. Engelsche ijzeren persen en muurpersen met schuifgewicht. Bij de inzender Spoor uit Bodegraven stond een nieuw soort Noord-Hollandse pers voor Edammer kaas, waarbij ieder kaas afzonderlijk geperst wordt en de pers-hefbomen een schuinen stand hebben, waardoor het inzetten en uitnemen zoveel gemakkelijker is en veel minder ruimte wordt ingenomen.

Het ingezonden kuiperswerk was merendeels van teakhout met ronde kimmen, wat naar het ons wil voorkomen zeer moet bevallen.

De rubriek melktransportwagens heeft onze wensen niet bevredigd. Er was ingezonden een Holst. melkkar voor één paard met ijskast enz. Op zichzelf een nette kar en zeer geschikt om melk langs de huizen uit te tappen, maar wij hadden, nu er zoveel zuivelfabrieken komen en het melktransport van zo grote betekenis wordt, gaarne een eenvoudige, praktische en doeltreffende melkwagen of kar gezien, die volgens zijn model een waarborg gaf, dat de melk ge-

durende het transport zo min mogelijk schade leed.

Onder de voorwerpen en hulpmiddelen ter beoordeling van melk - hoewel een rijke inzending - zagen wij ditmaal niet veel nieuws dan bij de firma *F. H. Pijttersen* een nieuw Lister Babcock's milkcluster. Het is een soort toestel als Dr. Gerbers, of ze deze evenaren of overtreffen zal, is nog de vraag.

„Werktuigen en gereedschappen voor roomwinning of boterbereiding” waren ook rijkelijk ingezonden, voor het merendeel evenwel al gezien. Bij *Boeke en Huidekoper* zagen wij een melkpomp, die ons scheen gemakkelijk gereinigd te kunnen worden en bij *Louis Nagel en Co.* als zeer nieuw Postma's toestel tot het pasteuriseren van melk en room. Volgens mededeling belooft deze vinding van zeer veel nut te zullen zijn voor de zuivelbereiding en volksgezondheid. Mogen degelijke proeven spoedig leren, dat in een wezenlijke behoefte is voorzien !

De zogenaamde spiegeltent van *Dierks en Möllman* uit Osnabruck maakte een zeer gunstige indruk, het zag er alles zo netjes, wij zouden haast zeggen zo spreekwoordelijk Hollands uit. Men zag daar de nieuwste werktuigen voor de zuivelbereiding compleet in verschillende groottes voor boerderijen van 6, 10, 15, 20 en 25 koeien, zomede de werktuigen nodig in fabrieken. Wij vonden het deksel van Dr. Thomers apparaat voor melkonderzoek voor blank, de exposant gaf ons als reden op, dat het gedeeltelijk uit aluminium vervaardigd was. Bepaald nieuws kunnen wij niet zeggen er aangetroffen te hebben.

De boter en kaas was tentoongesteld in een afzonderlijk gebouw, ruim en koel door lommerrijke bomen beschadwd. Een heerlijke gelegenheid als wij ze vroeger niet zagen. De boter was in twee afdelingen gesplitst: A exportboter en B boter voor dadelijk gebruik.

De exportboter zal eerst een reisje naar Indië maken en dan beoordeeld worden. De boter die dan nog goed is moet waarlijk wel duurzaam zijn, tweemaal onder de keerkringen door is wel een zware beproeving. Naar de verpakking te oordelen kan de uitslag nog wel eens niet het juiste adres opgeven waar de meest duurzame boter gezocht moet worden, omdat die zeer verschillend was en van sommige lang niet voldoende.

Wat de boter voor dadelijks gebruik betreft, daar dient gezegd, dat die in fabrieken bereid belangrijk beter was dan die, welke van boerderijen kwam. Hieruit mag evenwel nog niet de positieve conclusie getrokken worden, dat fabrieksboter beter is dan boerenboter, want de fabrieksboter was uit alle deden des lands afkomstig en de boerenboter op een enkel nummer na alleen uit Gelderland; wel mag men met deze feiten voor ogen vaststellen, dat in de warme zomertijd in de fabrieken meer hulpmiddelen aanwezig zijn om de nadelige gevolgen van belangrijke weersveranderingen te bestrijden dan op de boerderijen. -

Onder de inzendingen van boter afkomstig van boerderijen op klei- of gemengde grond waren een drietal inzendingen, die voor bekroning in aanmerking konden komen. Van de boter van boerderijen op zand- of veengrond werd slechts één inzending bekronenswaard bevonden. Over het algemeen was de boter in deze rubrieken verre van onberispelijk en de jury had weinig moeite de besten te vinden. Minder gemakkelijk ging zulks met de fabrieksboter. Verschillende inzendingen konden op zich zelf voor bekroning in aanmerking komen en eerst na nauwkeurige en herhaalde vergelijking kon een besluit genomen worden.

De vrij belangrijke inzending kaas gaf over het algemeen een ongunstige indruk. Hiervan moeten worden uitgezonderd de vier inzendingen Leidsche kaas, die werkelijk alle zonder gebreken waren.

In de Edammer kaas werden in meerdere of mindere mate verschillende gebreken aangetroffen en met uitzondering van de vier bekroonde inzendingen was het oordeel vrij ongunstig, vooral over de kruidkaasjes, die enorm kort waren.

Omtrent de Goudsche kaas kon het oordeel iets gunstiger zijn en waren de bekroningen alleszins verdiend. Van de kruidkaas geldt hetzelfde als wat van de Edammer kruid gezegd is.

De Graafschap Bode 1895-11-09

AALTEN.

— Het plan bestaat hier een **boterfabriek** op te richten; in een j.l. Maandag gehouden vergad-ring werd een commissie benoemd, die door een persoonlijk bezoek bij de boeren een onderzoek zal instellen, hoeveel liter melk zij bereid zullen zijn geregeld te leveren, van welk onderzoek alsdan zal afhangen of een stoom- dan wel een handkrachtfabriek zal worden opgericht.

De Graafschap Bode 1895-11-09

NEEDE.

— Naar men verneemt is men voornemens hier een tweede **boterfabriek** op te richten; een stuk land moet daartoe reeds nabij het station zijn aangekocht.

Aalten-Blik.

Op **Maandag twee December 1800 vijfen negentig** zal de heer **JANSEN** van **Didam** eene vrije bespreking houden over het oprichten van **BOTERFABRIEKEN**.

Entrée voor ieder vrij.

Aanvang 6 uur n.m.

N.B. Zij, die nog Aandeelen wenschen te nemen in de op te richten Coöperatieve Boterfabriek, zullen dien avond daartoe in de gelegenheid gesteld worden.

*Namens de oprichters der
Aaltensche Boterfabriek:*

SLICHER VAN BATH.

AALTEN.

— De oprichting eener **boterfabriek** alhier is reeds zoo goed als voldongen. Maandag j.l. had in de societeit eene bijeenkomst plaats welke door een 50-tal landbouwers en belangstellenden werd bijgewoond. Uit de gevoerde discussie bleek dat de landbouwers over 't algemeen zeer met de zaak zijn ingenomen en, dank zij de goede uiteenzetting, tot in kleine bijzonderheden toe, door den heer Slicher van Bath, alle vertrouwen voor de toekomst daarin stellen. Gedurende de vergadering werd reeds voor een vrij groot aantal aandeelen à f 10 ingeteekend, terwijl de gelegenheid daartoe nog blijft opengesteld (zie annonce in dit blad). Verder vernemen wij nog dat reeds zóóveel melk ter levering is toegezegd dat men waarschijnlijk zal overgaan tot de oprichting van een fabriek met stoomvermogen waarvoor reeds een perceel grond is aangewezen.

AALTEN.

— Naar wij vernemen is reeds voor de oprichting eener coöperatieve **boterfabriek** alhier tot een bedrag van f 5000.— ingeschreven. Hoewel dit kapitaal nog niet voldoende is, bestaat er veel kans dat deze inrichting tot stand zal komen. In het belang der landbouwers zou het zeer te betreuren zijn als de **boterfabriek** er niet kwam. Bijna overal ziet men ze verrijzen en die reeds eenigen tijd, onder bekwame directie, in werking zijn, maken goede zaken.

De landbouwers worden er hier nog eens op attent gemaakt, dat de winst geheel aan hunne zijde komt. Alleen aandeelhouders, die melk aan de fabriek leveren, zullen deelen in de winst, boven de rente, geëvenredigd aan het aantal koeien waarvan de melk geleverd wordt. De andere aandeelhouders

1896

De Graafschap Bode 1896-01-18

Rede prof. Bang: noodzaak pasteurisatie van ondermelk⁶ Voorkoming van onderlinge TBC- besmetting door zuivelfabrieken

Bij varkens betreft lijd het geen twijfel of melk en afvalproducten bij de zuivelbereiding spelen een grote rol bij de verspreiding van tuberculose. De ervaring leert, dat, waar het rundvee tuberculeus is, de varkens het in de regel ook worden.

Onvrijwillige proefnemingen met het slijm uit de centrifuges bevestigen dit en geen wonder, want de bacillen, die in de melk aanwezig zijn, worden voor het grootste deel gedurende het centrifugeren er uitgeslingerd.

Ook bij paarden komt tuberculose voor en dan is na te gaan, dat de oorzaak daarin gezocht moet worden, dat jonge paarden opgefokt zijn met melk van tuberculeuze koeien.

Waar het nu vaststaat, dat melk en afvalproducten van de zuivelbereiding een grote rol kunnen spelen bij de verspreiding van tuberculose, daar rijst van zelf de vraag: wordt die verspreiding door zuivelfabrieken dan niet zeer in de hand gewerkt? Zeer zeker, en het is daarom de plicht van allen, landbouwbedrijf, het gevaar niet weg te cijferen.

Indien dan nu gevaar bestaat, moet gevraagd worden: Wat kan er tot afwering hiervan gedaan worden?

Een grote schrede in de goede richting zou het zijn, als de leden ener coöperatie en de leveranciers van andere fabrieken een strenge controle uitoefenden op de gezondheidstoestand van het vee, waarvan de melk aan de fabriek zal komen. Het is toch in hoge mate onbezonnen, als men zelf een gezond beslag vee heeft, zich te verenigen met personen, die een beslag hebben waarvan men zeker weet, dat het in hoge graad tuberculeus is. Veel zou ook nu reeds gewonnen zijn, als de leden van verenigingen op dit punt een strenge controle op elkaar uitoefenden. Maar dit ligt nog op zijn zachtst gesproken in het verre verschieft en zal ook moeilijk zo ver doorgevoerd kunnen worden, dat het voldoende doeltreft.

Het ligt op de weg der fabrieken, het gevaar af te weren door hetgeen ze afleveren te pasteuriseren, voordat het de fabriek verlaat. Tot welken graad men moet pasteuriseren leren de onderzoekingen van **Prof. Bang**. Een kortstondige verhitting tot 85° C, is voldoende om de smetstof te doden, tot 80° (zelfs gedurende 5 minuten) niet altijd. Tot enige graden lager b.v. tot 65 of 70° scheen de verhitting wel het besmettingsvermogen der bacillen te verzwakken, maar weg te nemen niet, en tot 60° en daarbeneden had zij niet in het minst een verzwakkende inwerking op de smetstof.

Wil men er dus werkelijk zeker van zijn de bacillen te doden, dan moet men de melk verwarmen tot minstens 85° C, en wanneer er geen bepaalde reden voor is om het niet te doen, kan men het zekere voor het onzekere nemen en iets hoger gaan. Hoe meer men het kookpunt (100°) nadert, des te zekerder kan men zijn.

Zo is het dan bekend, hoe het gevaar afgewend kan worden, het ligt nu maar aan de uitvoering. Niet voldoende is het, als de melk verwarmd wordt of over een pasteuriseerapparaat loopt; neen, ze moet tot 85° verhit worden, anders is het beter het niet te doen. Prof. B. betwij-

⁶ Oorspronkelijke kop: Invoer van vee in Bamis in verband met tuberculose (parel- of pokziekte.) dl.III (ZHN.)

felt of er wel allerwege de nodige zorg aan besteed zal worden, want hij zou het bij de wet willen voorschrijven en tevens daarbij bepalen, dat, als men in de fabriek niet bij machte was er aan te voldoen, men verplicht zou zijn de leveranciers daarvan kennis te geven, opdat deze het terugontvangene zouden kunnen koken, voordat het aan de kalveren of varkens werd gegeven.

Het ware wenselijk een pasteuriseerapparaat te hebben, zodanig geconstrueerd, dat de melk het apparaat niet kon verlaten, voordat de nodige warmtegraad bereikt was. Aan de oplossing hiervan wordt reeds ijverig gewerkt en wij hopen binnen een niet te lang tijdsverloop het vraagstuk volkomen opgelost te zien.

Prof. B. besloot zijne rede met te zeggen, dat men nu allerwege de room pasteuriseert tot 75 – 80°, en beval aan tot 85° te gaan, omdat hij geloofde, dat men dan nog even goede boter kon maken.

Bij de gevolgde discussies kwamen eigenlijk geen nieuwe gezichtspunten aan het licht, zodat wij menen te kunnen volstaan met deze woorden uit het slotwoord van de voorzitter aan te halen n.l. dat wij ieder in onzen kring trachten te doen, wat wij kunnen.

W. Sw. (Swaving?)

De Graafschap Bode 1896-02-01

DOETINCHEM.

J.l. Maandag, des nam. 6 uur, werd ten huize van den heer S. Willemink de eerste vergadering gehouden van de afdeeling Doetinchem en Omstreken der Geld. Overijs. Maatschappij van Landbouw.

Tegenwoordig waren 29 leden.

De notulen der vorige vergadering, die waarin deze afdeeling zich gevormd heeft, werden gelezen en goedgekeurd.

Met op één na algemeene stemmen werd de heer H. J. van Zadelhoff als voorzitter der afdeeling herkozen.

Bij de gebruikelijke omvraag vroeg de heer Hijink het woord, om steun te verleen tot het oprichten eener boterfabriek; het bestuur wilde echter na het voor circa 2 jaren voorgevallene hier niet op ingaan en stelde voor, om, mocht de vergadering den gevraagden steun nuttig en noodig oordeelen, alsdan een Commissie te benoemen. Dit voorstel in stemming gebracht, moest als verworpen worden beschouwd, een zuivere stemming kon echter niet gehouden worden daar eenige leden zich hadden verwijderd. De uitslag waarbij 7 leden stemden vóór het benoemen der commissie en 19 leden zich buiten stemming hielden, gaf aan één der leden aanleiding voor te stellen of het reglement te wijzigen, of te besluiten dat bij hoofdelijke stemming zich niemand mag onthouden.

Besloten werd dit voorstel in eene volgende vergadering in behandeling te nemen en daarna de vergadering gesloten.

De Graafschap Bode 1896-02-22

Azewijn

— Bij de Maandag plaats gehad hebbende aanbesteding van den bouw, met bijlevering van de benodigde materialen, van een roomboterfabriek te Azewijn, waren ingekomen vijf inschrijvingsbiljetten; het hoogst was ingeschreven door Klappers te Didam voor f 4300 en het laagst door de Lange te Azewijn voor f 2928.

De Graafschap Bode 1896-03-28

AALTEN.

— De Staatscour. No. 70 bevat de statuten der Aaltensche coöperatieve zuivelfabriek alhier.

DINKSPERLOO.

— Werd voor eenigen tijd bericht dat een drietal leden van de Onderafdeeling Dinxperlo van de G. O. Landbouw-Maatschappij de opdracht hadden ontvangen, de boterfabriek te Wijnbergen te bezichtigen, genoemde heeren hebben zich van die taak gekweten en zullen van hunne bevindingen verslag uitbrengen in eene vergadering, die (blijkens achterstaande advertentie) zal gehouden worden op a.s. Maandag, des avonds te 7 uur, ten huize van den heer Evert te Beest.

In verband met die mededeelingen zal besproken worden de vraag om ook in deze gemeente zulk eene fabriek op te richten, iets wat zeer zeker wel gewenscht zal zijn.

Daar de vergadering door een ieder kosteloos kan worden bijgewoond, is 't te hopen, dat vele belangstellenden, vooral ook vrouwen, tegenwoordig zullen zijn en hun oordeel over die zaak willen mededeelen.

OPRICHTING eener Boterfabriek te Dinxperlo.

Belangstellenden worden uitgenoodigd tot het **bijwonen eener VERGADERING**, op **Maandag 23 Maart a.s.**, des avonds te 7 uur, ten huize van den heer **EVERT** te **Beest** op Broekerplaats in de Heurne van Dinxperlo.

Vergevorderde plannen voor Boterfabriek in Dinxperlo.

Er is alle kans op welslagen van de in het werk gestelde pogingen tot oprichting ener boterfabriek alhier. Een voorlopige commissie heeft een bezoek gebracht aan twee boterfabrieken in de buurt, die eveneens coöperatief werken en is met de resultaten daar verkregen, zeer ingenomen.

Ook de landbouwers die de melk daar leverden verklaarden ten hoogste voldaan te zijn over de loop van zaken; de ondermelk die men terug krijgt van de fabriek bleek een uitstekend voedsel te zijn voor de kalveren en het overige vee, terwijl alleen 's middags een weinig brood wordt bijgevoerd. Men geraakt langzamerhand overtuigd dat er grote voordelen aan de oprichting zijn verbonden.

De plaats waar de fabriek zal worden opgericht is voorlopig bepaald in de buurt van Frederiksplaats in de Heurne.

He oprichtingskapitaal zal worden gestort door de deelnemers in evenredigheid van het aantal koeien dat verbonden is en alle voordelen zullen komen voor de deelnemers.

In een op 20 dezer te Bredenbroek in de openbare school te houden openbare vergadering des avonds te zeven uur, zal men trachten ook in die buurtschap deelnemers te vinden. Er zijn voorlopig verbonden 132 koeien. Een ieder wordt aangeraden zich thans nog op te geven, daar men bij latere toetreding, hoogstwaarschijnlijk slechts gedeeltelijk in de voordelen zal delen.

De Graafschap Bode 1896-04-25

DINKSPERLOO.

— Inzake de **boterfabriek** alhier kan nog worden medegedeeld, dat de oprichtingsvergadering zal worden gehouden in de bijzondere school in de Heurne onder deze gemeente op Woensdag 29 April a.s. des namiddags te 4 uur.

De vergadering te Breedenbroek heeft nog eenige resultaten gehad door de inschrijving van enkele koeien, zoodat het gevorderde aantal van 150 welhaast is bereikt. Nog bestaat gelegenheid tot aanbidding van koeien.

Woensdag zal dus moeten blijken of het bij de landbouwers ernst is.

De Graafschap Bode 1896-05-02

DINKSPERLOO.

— 30 April. In de gisterenavond gehouden vergadering tot oprichting eener **boterfabriek** werd het reglement ontworpen en bepaald dat het oprichtingskapitaal zal worden gevonden door storting van de deelnemers in evenredigheid van het aantal koeien. Er werden 138 koeien ingeschreven, doch daar velen niet bepaald geweten hebben dat zij in de vergadering zelf moesten tegenwoordig zijn, werd besloten dat men zich nog tot uiterlijk Zondagavond a.s. als deelnemer kan aanmelden bij een der commissieleden. Wie dus nog wil mededoen, melde zich voor dien tijd aan.

Allen die zich verbinden willen moeten voorts tegenwoordig zijn op de vergadering die a.s. Woensdag 6 Mei des avonds te 6 uur ten huize van den heer E. te Beest op Broekerplaats zal worden gehouden en waar de acte van oprichting zal worden opgemaakt.

Wie daar niet verschijnt kan niet meer aan de oprichting deelnemen.

De Graafschap Bode 1896-05-23

Moelijkheden bij Kaasbereiding nu en.... in de toekomst

Stelt u zich een koetsier voor, die zijn zaak onder de volgende omstandigheden ten uitvoer moet brengen.

Voerwerk en paarden worden voortdurend gewisseld. Weg en steg zijn hem tamelijk vreemd, de wegwijzer niet betrouwbaar, de oude sporen wekken weinig vertrouwen op, dikwijls is het spoor niet gevolgd en ook houdt het meermalen plotseling op.

Aan het voerwerk werkte niet een meester, maar verscheidene knoeiers hebben zich daarin gedeeld, ieder wiel heeft een andere gemaakt; het een is vast, het andere los gegaan, het ene te groot, het andere te klein. Evenmin passen die vreemde paarden tezamen, die op een half jaar gehuurd zijn; naast de oude stijven knol, draaft een jonge kolderige te vurig vooruit, en bij iedere wegwending, moet men vrezen dat het te schuw wordt.

De passagier, die in de wagen zit, wil ter rechter tijd zijn doel bereiken en bromt ergerlijk, wanneer hij op de hobbelige weg geschud wordt. Vroeger zei hij, toen hij zelf nog gereden had, was alles glad gegaan. Natuurlijk zijn er geen getuigen.

In dezelfde treurige positie, zoals onze koetsier, bevindt zich ook dagelijks ieder kaasmaker. De melk is zijn voerwerk, de paarden zijn gereedschap, het te bereiken doel, een goede kaas te verkrijgen. Enige melkleveranciers zijn meestal bedriegers, houden ziek vee in ongezonde stallen, hebben slecht materiaal tot voer gebruikt en zoveel mogelijk getracht met hun werk spoedig klaar te komen. Laat de kaasmaker dan zien hoe of hij stuurt en de melkkoper zien, hoe of gestuurd wordt.

Het gereedschap, het lokaal en de inrichting stellen zich eveneens, uit slecht en goed, oud en

nieuw materiaal tezamen, dat niet tezamen past of de kaasmaker vreemd is. Wat voor moeilijkheden de weg, de wagen en de paarden opleveren, kan niet vooruit gezien worden.

De door de theorie uit voorzorg geplaatste wegwijzer zegt wel: In zó en zóveel uren moet men het doel bereiken, maar met het xxxxx men volstrekt niet over bergen xxxxken, of staat plotseling voor een dreigende afgrond en weet niet, hoe daar overheen te komen, hoe het doel tot een goede kaas te komen te bereiken is. Geef een flinke accuraten koetsier een goed voerwerk, vertrouwde paarden en een zekeren weg, dan bereikt bij welbehouden en ter rechter tijd zeker zijn doel. Geef een gewillige kaasmaker goede, gelijke melk, een doelmatig ingericht lokaal, de nodige leertijd en ervaring en gij verkrijgt een zekere fabricatie. Deze oude goede raad is een onontbeerlijke wegwijzer zo lang men ons niet zeker stelt. Wij hebben wel gewillige kaasmakers, wij laten hen de best mogelijke kennis opdoen en eigen ervaringen verzamelen.

Wij treffen voorzorg voor bouw, inrichting en doelmatige lokalen. Wij houden toezicht op de melklevering en gunnen ons vast overtuigen, dat in de laatsten tijd veel verbeterd is geworden. Maar waarom wordt er dan toch nog zoveel slechte kaas gemaakt? De boer zegt: wijl de kaasmaker niet verstaat, onder de nu eenmaal gegeven orders te werken; men maakt in Noord-Duitsland ook goede kaas zonder Alpenvoer," en de kaasmaker zegt: „wjl de boer niet meer goed voert en over de hoedanigheid der melk zeer nalatig is.”

Wanneer men vroeger slechte melk bekwaam, wist men er nog goed van af te komen, maar tegenwoordig kan men nooit weten, wat voor nieuwe tot nu toe onbekende moeilijkheden de kaasmaker in de melk en de handelaar in de verkoop tegen treden.

Beide beweringen kan men niet tegenspreken. Van beide kanten is het noodwendig, dat men de ogen niet sluit voor onze eigen fouten en eerst zelf grondig onderzoekt eer men de gehele schuld eenvoudig oopen ander werpt, en zelf alles bij het oude laat. In deze toestand moeten landbouwers en kaasmakers de gemeenschappelijke belangen in het og houden en niet vasthouden wat hun eenzijdig voordeel tot schade van anderen teweeg brengt. Het mag derhalve eindelijk eenmaal aangetoond worden, om in het ganse onpartijdig gebied der wetenschap een weinig toezicht te houden, wat tot nu toe onbekommerd en in stille vlijt aan het licht gebracht is, dat misschien de practische een lichte, de billijk denkende een ernstiger vingerwijzing zijn kan.

Tegenwoordig kunnen we zien, wat de jongste tak der wetenschap, de leer van de kleinste levensvormen, de bacteriologie tot nu toe gedaan heeft, om de practische kaasmaker in zijn onzeker arbeidsveld over menige klippen heen te helpen. Daar de rijping der kaas een gistingsproces is, en vanaf heden nog niet volkomen verklaard is, waar of die onzekerheid van afhankelijk is, heeft men met de aanvang der z.g. bacteriologie, op grond der nieuwe onderzoekingen en kultuurmethoden een plotselinge vlucht genomen.

Op het gebied der melkconservering en boterbereiding (roomzuur en boterconservering) heeft de bacteriologie steeds een belangrijken vooruitgang gemaakt. Maar tot nu toe interesseert ons alleen maar de praktijk der moderne bacteriologie voor de kaas- en boterbereiding. Wij zien in een niet al te verre toekomst de tijd komen, waarin men boter en kaas uit verse melk verwerkt. Bij de boterbereiding is men met de ontroming der centrifuge spoedig klaar en de room moet men met reincultuur fokken, bestaande uit een goede, rijpe, geschikte Bacterie. De gegevens zullen zijn: gelijkmatigheid der producten.

Evenzo moet de kaasmaker de verse melk inenten, om zijn fabricatie meester te kunnen zijn. Waarschijnlijk zal men tot verkrijging der verscheidene kaassoorten met een groot getal

van gistingen te doen hebben. De tijd zal komen waarin men steeds uitstekende boter te voorschijn brengt en precies in staat is de gewenste kaasrijping te verkrijgen.

De Graafschap Bode 1896-05-09

DINKSPERLOO.

— De oprichting van de coöperatieve boterfabriek alhier is thans een voldongen feit.

Woensdagavond is de desbetreffende acte ondertekend. Er hebben zich verbonden 52 deelnemers met 165 koeien.

Tot bestuursleden zijn gekozen de heeren Evert te Beest, A. Bolwerk, F. A. Heesen, J. W. Ormel, G. H. Westerveld allen te Dinkspersloot en G. J. Westerveld te Breda.

16-05-1896, Dag

DINKSPERLOO.

— Abusievelijk is als bestuurslid van de boterfabriek alhier genoemd de heer G. H. Westerveld (wonende op Kaspershuis), dit moet zijn de heer G. J. Caspers te Dinkspersloot.

De Graafschap Bode 1896-06-27

Verg. G.O.M.v.L. over coöp. Boterfabriek Steenderen

Dezer dagen vergaderde de afdeling „Steenderen" der G. O. M. v. L. om de uitslag te vernemen der voor enige weken benoemde commissie tot het oprichten ener coöperatieve boterfabriek. Zoals gemeld zou de fabriek tot stand komen door opneming van kapitaal onder borgstelling der melkleveranciers.

Door de angstvallige voorzichtigheid onzer landbouwers, hebben echter de plannen der late vergadering schipbreuk geleden en blijkt op deze grondslag de oprichting ener fabriek een onmogelijkheid.

De meeste landbouwers willen wel melkleverancier worden, doch algemeen is men bevreesd voor de onderlinge verbinding hetgeen toch zal moeten plaats hebben, wanneer iets van dien aard tot stand wil komen.

Ter verkrijging van het kapitaal werd thans het plan geopperd een lijst te laten circuleren tot borgstelling van 500 gulden per deelnemer, waarvoor zich onmiddellijk enige personen aangaven. Of door dezen maatregel de zaak een gunstige wending zal nemen moet de tijd leren. Vervolgens was aan de orde het reglement voor de aangekochte veewagen; waarin o.m. bepaald is, dat voor elk gebruik per 24 uur f 1 moet betaald worden. De aandeelhouders in deze voorspellen wij een gouden toekomst, want nu reeds wordt van de wagen een veelvuldig gebruik gemaakt. Tot slot der vergadering werden kandidaten gesteld voor de aftredende leden van het Hoofdbestuur en had de benoeming plaats van een afgevaardigde en een plaatsvervanger naar de algemene vergadering te Zwolle, op 11 Aug. aanstaande.

NOTARIS
KALSHOVEN
te 's Heerenberg,

bericht dat de **Boterfabriek** en het **Bouwland** van den heer DEHNEN te Klein-Azewijn, zijn ingezet als volgt:

Koop I: De **Boterfabriek**, met 20 h. op f 1000.
Koop: II: Het **Bouwland**, met 20 h. op f 1000.
De toeslag blijft bepaald op **Woensdag 10 Augustus e.k.** om **1 uur**, bij SLIEPENBEEK te 's Heerenberg, en zullen alsdan ook de machinerieën verkocht worden.

Fabriekje Dehnen, Klein Azewijn staat 2 jr later - 1998-07-23 - nogmaals te koop!

De Graafschap Bode 1896-10-24

EUURLOO.

— Woensdagavond werd in de Klok alhier eene vergadering gehouden van belanghebbenden en belangstellenden in een op te richten coöperatieve **boterfabriek**.

Ongeveer 130 personen, voor het grootste deel veehouders, woonden de vergadering bij.

Door het voorloopig bestuur werd bij monde van den hr. J. C. Hesselink een ontwerp ingediend voor de statuten en het reglement, hetwelk werd vastgesteld.

Voor een op te richten waarborgfonds zijn reeds pl.m. 325 aandeeleu à f 10.— genomen, terwijl men zal trachten het benoodigde kapitaal hier of daar op te nemen; de hoeveelheid toegezegde melk is zoo groot, dat men waarschijnlijk meer ruimte en grootere machines zal noodig hebben, dan waarop oorspronkelijk was gerekend.

Tot leden van het definitief bestuur werden benoemd de hrn. J. C. Hesselink; B. H. Groot Enzerink; E. Lusink GHz.; H. J. Meulenveld; E. J. Oortgiese; G. Kok en S. te Winkel.

Tot commissarissen: de hrn. J. H. Kerkhoven; A. J. Rijkenbarg; G. Lusink; D. J. Reurink en H. J. Kapers.

Aan het Bestuur werd nog opgedragen naar een geschikt punt, zooveel mogelijk in het centrum der veehouders gelegen uit te zien.

De Graafschap Bode 1896-09-19

EUURLO. Barchem

— Door den heer W. J. Tiessink landbouwer te Barchem zal binnenkort op het Paalder eene **boterfabriek** geopend worden. Hoewel deze fabriek voorloopig met handkracht zal worden gedreven, wordt alles toch zoo ingericht dat op den duur ook met een petroleummotor gewerkt kan worden.

De Graafschap Bode 1896-09-26

EUURLO. Barchem

EUURLOO.

— Op de laatste vergadering van onze Dorpsvereeniging kon men niet tot eenstemmigheid komen, omtrent de tegenover de op te richten **boterfabriek** aan te nemen houding.

Vele leden betreurden het, dat men zelf geen **boterfabriek** op coöperatieven grondslag kon oprichten, en de voordeelen thans in handen van een vreemdeling zouden komen.

De volgende week zal op verzoek van een 6 tal leden eene nieuwe vergadering gehouden worden, om nog eens over dit onderwerp te spreken. Of deze eenig goed resultaat zal hebben valt te betwijfelen, daar vroegere plannen telkens op gebrek aan medewerking van de belanghebbenden, dat zijn de landbouwers, zijn afgevoerd.

De Graafschap Bode 1896-11-28

EUURLOO.

— Naar men verneemt is men er in geslaagd de vereischte gelden voor de oprichting van eene coöperatieve **Boterfabriek** te vinden, zoodat de totstandkoming verzekerd is.

De Graafschap Bode 1897-01-02

RUURLOO.

— Dinsdag 11. werd alhier het bouwen van eene **boterfabriek** met handkracht aanbesteed. Inschrijvers waren G. Oortgiese, Ruurloo voor f2450; H. Venderbosch, Ruurloo voor f2581; Stomps, Borkeloo voor f2632; G. Bel, Barchem voor f2640; Van Keulen, Borkeloo voor f2698. De gunning zal binnen acht dagen plaats hebben.

De Graafschap Bode 1897-06-12

TERBORG.

— Naar men van wel ingelichte zijde verneemt, bestaat het plan, alhier eene coöperatieve **boterfabriek** op te richten. Eerstdaags zullen belanghebbenden daartoe worden opgeroepen.

Hierdoor wordt voorzien in een langdurig gemis en 't kan niet anders of deze inrichting, in ons zoo gunstig gelegen plaatsje opgericht, moet slagen.

De Graafschap Bode 1897-06-23

Boterfabriek te Terborg.

Ieder, die **belang stelt** in de **oprichting van een Boterfabriek te Terborg**, wordt verzocht **hiervan blijk te geven**, door **te teekenen** op een der Lijsten bij KAAK en HAMMINK te **Silvolde**, bij KÖSTER te **Elten**, bij WISSINK te **Gaanderen** of bij A. HUENDER te **Terborg**.

De Graafschap Bode 1897-01-23

RUURLOO.

— De benoeming van een directeur der op te richten **boterfabriek** schijnt tot ernstige moeilijkheden aanleiding te zullen geven.

De benoeming door het Bestuur gedaan, schijnt door velen niet als een gelukkige beschouwd te worden, vandaar dat tegen Woensdag eene vergadering van aandeelhouders en melkleveranciers is uitgeschreven teneinde deze zaak nader te bespreken.

Te bejammeren zoude het zeker zijn, wanneer door een overijld besluit de totstandkoming van eene goede zaak in de waagschaal werd gesteld, maar ook dient men rekening te houden met de aanspraken van den benoemde, wanneer deze benoeming althans volgens de voorschriften is geschied.

De Graafschap Bode 1897-06-12

VARSSEVELD.

— Sedert eenigen tijd worden alhier pogingen aangewend tot het oprichten van een coöperatieve **boterfabriek**. Reeds verscheidene landbouwers hebben zich verbonden om melk te leveren.

De Graafschap Bode 1897-06-30

Belanghebbenden bij eene op te richten **Boterfabriek** nabij het dorp **Varsseveld**, worden uitgenoodigd eene **Vergadering** bij te wonen op **Donderdag den eersten Juli 1897**, 's avonds **6 uur**, ten huize van G. J. DUITSHOF in het dorp Varsseveld, waar alsdan gelegenheid is als **lid** toe te treden en eene keuze te doen van een **bestuur**.

De Graafschap Bode 1898-02-09

Liefhebbers van Melk,

te **leveren** voor de **Boterfabriek „Varsseveld”**, worden **verzocht a.s. Donderdag 10 Febr. 1898, 's avonds 6 uur, eene VERGADERING** bij te wonen ten huize van Mej. Wed. **KAAK te Silvolde.**

Het Bestuur.

De Graafschap Bode 1898-06-04

BORKELOO.

— Vrijdag avond had in het hotel „Stad Borculo” eene buitengewone vergadering plaats van aandeelhouders in de pas opgerichte coöperatieve **boterfabriek** alhier.

De reden was, dat door een aantal aandeelhouders werd voorgesteld de Statuten in dier voege te wijzigen dat daardoor ook aankoop van voederartikelen en mestspeciën voor gemeenschappelijke rekening mogelijk werd gemaakt.

Nadat door den voorzitter was gewezen op de vele wijzigingen die daartoe in vele artikelen zouden moeten worden gemaakt en ook was opgemerkt, dat zoo dit voorstel werd aangenomen vele aandeelhouders (nering doenden) in hun bedrijf werden geschaad, werd het beginsel in stemming gebracht en met 100 tegen 83 stemmen verworpen.

In het belang der **boterfabriek** is het gelukkig te noemen, dat de zaak zoo is afgeloopen.

Zeker zullen de landbouwers zich nu tot eene coöperatieve aankoopvereniging aaneensluiten, waarmede ook zij in staat gesteld worden hunne belangen meer afdoende te behartigen, zonder die der **boterfabriek** in gevaar te brengen.

De Graafschap Bode 1898-07-23

NOTARIS

KALSHOVEN

te 's Heerenberg,

zal op **Woensdagen 27 Juli en 10 Augustus 1898**, telkens des namiddags **1 uur**, bij inzet en toeslag, in het logement Sliepenbeek aldaar

publiek verkoopen:

Voor den heer Dehnen te Ruhrort:

1e. Een voor Room- en Kunst-**boterfabriek** ingericht

Huis en Erf

te Klein Azewijn, aan den weg van 's Heerenberg naar Terborg, kadaster Zeddam, Sectie C Nos. 662 en 623 samen groot 32.90 Aren.

2e. Een perceel **BOUWLAND** tegenover de fabriek, kad. Zeddam, Sectie D. No. 322 ged. groot pl.m. 1.34 60 H.A.

Bij de inzet zal worden verkocht: $\frac{1}{2}$ van de te velde staande **ROCCE** op voormeld Bouwland en bij den toeslag: de in de fabriek aanwezige, zoo goed als nieuwe

MACHINERIËN,

voor Margarineboter-fabrikatie; waarvan de koper van koop een recht van naasting heeft.

Aanv. 1 Sept. '98.

Aanwijzing doet de heer MEIJER, op de fabriek.

Fabriekje Dehnen Klein-Azewijn stond ook al te koop 1898-08-03

Lezing H. B. Hylkema '*De veehouder en zijn bedrijf*'

DOETINCHEM. - Woensdag avond hield de Heer H. B. Hylkema, zuivelconsulent der Geld.-Over. Maatschappij v. Landb. voor de leden van de afd. Doetinchem e.a. ten huize van de hr. S. Willeminck een voordracht over „*De Veehouder zijn Bedrijf*”, een onderwerp dat ook in deze streken algemene belangstelling verdient - niet alleen onder de veehouders zelf.

Nadat de vicepresident, de heer Ankersmit, bij afwezigheid van de voorzitter de spreker welkom geheten en aan de vrij talrijk opgekomen aanwezigen had voorgesteld, begon de heer H. zijn boeiende voordracht, die tot het eind met grote belangstelling werd aangehoord.

De Heer H. schetste in 't kort de ogenblikkelijke toestand van landbouw en veeteelt (zuivelindustrie) en spoorde aan tot energie en aaneensluiting om gevaarlijke vijanden van de zuivelbe-reider, concurrentie, vervalsing, verdachtmaking der waar op de wereldmarkt en belemmerende bepalingen van vreemde afneemlanden, de baas te worden. Niet bij de pakken neerzitten is nu geraden, maar woekeren met al onze krachten, zij het wachtwoord.

Vervolgende, over de eigenlijke werkzaamheden van de veehouder, die zijn veestapel verbeteren wil, deelde spreker zijn onderwerp in drie rubrieken – de hoofdpunten waarop de veehouder te letten heeft - in; ten eerste: Goede keuze van vee voor de fokkerij; ten tweede: De verzorging: der jeugdige dieren en ten derde: De gezondheid van het vee en de voeding. Zonder nu juist een cursus te willen houden over die drie gewichtige hoofdpunten wilde de heer H. toch over alles een en ander zeggen, hopende dat het zo ten gehore gebrachte gedeeltelijk meegedragen naar huis, daar tot gedachten wisseling, tot overdenking en tot naleving in 't een of ander punt zou voeren kunnen.

Punt 1. Wat de keuze van het vee aanging wees spreker er op van hoeveel, hoe overwegend veel gewicht het was, dat men de ouders en grootouders en verdere afkomst der te kopen dieren kende en hoe gevaarlijk soms het kopen van zelfs op tentoonstellingen bekroond fokvee kon zijn; hoe ook de kennis der eigenschappen der stieren maar al te vaak veronachtzaamd werd. Goede uiterlijke kentekenen van goed melkvee noemde spreker: fijne kop, slanke hals, dunne huid, goede uiers - Een fijne huid kan goede melkklieren doen verwachten daar de melkklieren ook tot de huidklieren moesten gerekend worden - verder ruime borst, opdat door goede ademhaling goede stofwisseling (voedselomzet) wordt verkregen.

Bij punt 2. voeding der jonge dieren werd, zeid de heer H. maar al te vaak vergeten, dat de eerste melk der moederkoe voor het jonge dier (tot de 14en dag) absoluut nodig is en dat daarom alleen het kopen van jong vee op afgelegen markten zo gevaarlijk was.

Na over voeding een en ander medegedeeld te hebben, waarbij vooral op de goede werking van een behoorlijk gevulde maag werd gewezen en gewaarschuwd werd tegen te lang door-melken der koeien voor de geboorte van het kalf (voeding van het ongeboren kalf) sprak de heer H. uitvoerig over de maar al te vaak niet goed toegepaste kunst van melken en wees daarbij tevens op de noodzakelijkheid van grote reinheid bij die bewerking, waarvan vaak de houdbaarheid der boter afhangt. Goed melken geeft de koe een aangename gewaarwording en grote regelmaat houdt de melkproductie op gelijke hoogte of vermeerdert die zelfs.

Als vanzelf bracht dit de spreker op de waarde der laatste speten melk, die de uier bevat en die

soms tot driemaal zoveel boter bevatten (percentsgewijs) dan de eerste melk. Melken moet geschieden met de volle hand door afsluiting der melkkanalen met duim en wijsvinger en leegdrukken met de drie overige vingers der hand.

De oorsprong van het veehoudersbedrijf in ons vaderland nagaande, vertelde spreker hoe in de zware kleistreken door eeuwenlang streven naar grote melkoprangst bij het vee een prachtig ras melkvee was gekweekt. Evenwel, dit was nog niet het ideaal. Er zijn op de Jersey-eilanden een soort koeien, die tegenover de melkkoeien van Nederland met recht de boterkoeien van Jersey mogen worden genoemd. De Jerseykoe levert minder melk maar meer boter dan onze koeien en om boter is het toch nog meer te doen dan om melk alleen.

Welk verschil, zelfs onder vee van gelijken ouderdom, gelijke behandeling en gelijke voeding voorkomen kan, lichtte spreker door een aantal welsprekende cijfere toe. Melkonderzoek is bepaald noodzakelijk om in deze de weg te leren kennen, dien men met zijn veestapel op moet en spreker achtte zich gelukkig hier ter plaatse te kunnen constateren, dat in deze afdeling een aantal energieke mannen worden gevonden die deze weg bewandelen, al is de omvang (duur) van het onderzoek nog te kort om nu reeds een oordeel te vellen over het gedane werk. Men houd op zijn boerderij melkregisters en fokregisters en sluit zich, waar men zich alleen voor dat werk niet sterk genoeg acht, aaneen. Ook verbetering der gronden, die in deze streek zeer goed voor veeteelt kunnen worden geschikt gemaakt, achtte spreker zeer nodig.

Dat de slechte tijden steeds zo op het landbouwbedrijf zouden blijven drukken als nu het geval is, achtte de heer H. de geschiedenis nagaande, ondenkbaar; men zij gereed, als de betere jaren komen. Door zuivelfabrieken met goedkoper en beter werkwijze zou veel nut te stichten zijn. Maar wat allen, die belang hebben bij de veehouderij en de landbouw, vooral moeten doen is lid worden der *Geld. Over. Maatschappij van Landbouw*, die aller belang beoogt en naarmate zij sterker wordt, meer zal kunnen ondernemen.

Na op deze wijze zijn voordracht besloten te hebben gaf spreker gelegenheid tot debat of het stellen van enkele vragen ter opheldering van het gesprokene, van welke gelegenheid door een paar der aanwezigen werd gebruik gemaakt en de heer H. gelegenheid had te waarschuwen tegen te licht geloof hechten aan zogenaamde reclame-voedingsmiddelen voor het vee, waardoor de veehouder zo vaak grote verliezen leed. Ook gaf de heer H. als een hulpmiddel bij het opvoeden van jong vee zonder de moeder, het toedienen van eierdooier in de eerste weken en daarna van eieren en haver aan; ook moest men het jonge dier door het ophangen van een bosje stroo in het hok zo vroeg mogelijk leren te herkauwen, waarna de gevaren van maagoverlading als overwonnen konden beschouwd worden.

De heer Ankersmit, de vergadering sluitend, sprak met enige goedgekozen woorden de dank der toehoorders uit en riep de heer Hylkema een hartelijk totweerziens toe. Het was reeds vrij laat toen men uiteenging, wat echter niet verhinderde dat een aantal der aanwezigen zich met de heer H. nog een ogenblik onderhielden en hem toezegden, in de geest van het door hem gesprokene, melkregisters aan te leggen en melkonderzoekingen te doen houden.

Lezing zuivelconsulent H. B. Hylkema Zuivelbereiding

WEHL. Dezer dagen trad de **hr. H. B. Hylkema** zuivelconsulent der *Geld. Overijss. Maatschappij van Landbouw* alhier op met een voordracht over de zuivelbereiding in Denemarken en hier te lande, waarvan wij het voornaamste hieronder laten volgen:

Er was in het zuivelbedrijf in de laatste jaren zo'n grote ommekeer dat zelfs een Francis Bacon zich zou verwonderen. Door het betere vervoer steeg de prijs van de boter en van de landerijen en daarmee die van het vee. In 1873 was er een groots slapheid op de Geldmarkt ingetreden. Grote kapitalisten hadden hun geld in vreemde spoorwegmaatschappijen gestoken, maar die maatschappijen waren te niet gegaan; daardoor kwam wantrouwen in de geldbelegging in buitenlandse fondsen; men gaf de voorkeur aan lagere rente in de omgeving.

De zucht naar landbezit werd daardoor groot het werd een jagen daarnaar; hypotheek was niet moeilijk te verkrijgen voor de middenstand, die een stuk grond wilde kopen; er was geld genoeg; men kocht in die jaren duur land. Doch nu zou het bewijs geleverd worden, dat de landbouw met aarzeling de hulp van het kapitaal moest aannemen; het verdwijnen der afstanden, dat voor ons land als een der eerste die zich in een spoorwegnet mochten verheugen in de eerste tijd oorzaak was van de hogere prijzen, zou nu de oorzaak van daling zijn. Het spoorwegnet breidde zich tot verafgelegen landen uit; de vreemde producten konden gemakkelijk de wereldmarkten bereiken en er ontstond een concurrentie, die weldra noodlottig zou worden voor velen, die duur land hadden gekocht.

In 1878 trad plotseling een verlaging der boterprijzen in. Betere wegen en verlaagde prijzen waren schering en inslag in de gesprekken; doch men liet het niet bij besprekingen, men deed meer. Men had gevoeld, dat onze prijzen zich niet meer staande konden houden tegenover die, welke besteed werden voor de productie van andere landen, met name Denemarken.

In 1878 werd een Friese commissie benoemd om gegevens te verzamelen omtrent de oorzaken der hogere prijzen van Deense boter en omtrent de wijze van bereiding. Die commissie sprak het bij haar terugkomst onbewimpeld uit. De Nederlandse boter stond beneden de Deense.

De indruk, die spreker kreeg bij zijn eerste bezoek aan een Deense zuivelinrichting, was dan ook overweldigend. Een gebouw van 40 Meter lengte en 8 Meter breedte met een stoombijp was iets dat getuigde. Het ontromingslokaal zindelijk, koel en fris. De Denen bewezen, dat wanneer er van zindelijkheid sprake was, dit ook toepasselijk kon zijn op hen. De room werd daar afgeschept met een lepel en direct gekarnd. Een brede schuifdeur leidde naar het karnlokaal; ofschoon daar 5 karnen stonden, was er geen oorverdovend geraas, geen schudden van het gebouw. Elke karn werd door een meisje bediend met het horloge bij zich ten einde op het juiste oogenblik de karn buiten werking te stellen. De boter werd afgeschept, in stukjes van 1 K.G. uitgedrukt, in een bak gelegd om hard te worden, daarna op de kneder, weggelegd en weer op de kneder, om eindelijk voor de verpakking gereed te zijn. En dat alles werd uitgevoerd zonder dat de boter met de handen was aangeraakt.

Nog in deze eeuw stond de zuivelbereiding in Denemarken op een lagen trap van ontwikkeling, en nu is ze ons land verre vooruit en wel doordat men in de leer was gegaan en door de hulp van de regering.

Met lof gewaagde spreker van een vrouw J. A. M. Jakobson om aan te tonen hoe ver men het door lust en ijver kan brengen. Geen arbeid was haar te zwaar als zij haar kennis in de zuivelbereiding er maar door vergroten kon en toen zij eenmaal op een bewonderenswaardige hoogte was gekomen, bleef haar de nederigheid om meer te willen leren. Verscheidene landen had zij bezocht, en zij was daardoor in staat tal van kaassoorten te maken.

Onze zuivelbereiding had van anderen *niets* geleerd. *Onze* boerinnen ontbrak het aan kennis. Zij konden zich geen rekenschap geven waarom men zo en niet anders handelde. En wanneer dan eens iemand vermetel genoeg was zich met haar zuivelbereiding bezig te houden dan werd hij met een vernederend glimlachje ontvangen. En toch het moest anders worden. Er moest komen specialisatie en centralisatie, d.w.z. bepaalde personen moesten zich met bepaalde werkzaamheden bezig houden en de gezamenlijke werkzaamheden moesten gebracht worden naar *ene* plaats.

Er zou daardoor tijd vrij komen voor de boer om zich wat meer te bemoeien met zijn vee en zijn akkerbouw, de vrouw zou zich meer aan haar roeping als moeder kunnen wijden. De taak der zuivelbereiding zou overgaan in handen van mannen, die zich daar geregeld meekonden bezig houden.

De fabrieken wonnen veld; de vooroordelen werden op zij gesteld, nu men kon putten uit de rijke ervaring van mannen, die waren voorgegaan. De mannen van behoud kwamen aandragen met allerlei bezwaren: grote kosten, het verdwijnen van de eigenaardige bekoorlijkheden der eigen bereiding, de veehouderij zou er onder lijden, (de *stoomkalveren* zijn berucht geworden), de fabrieksboter kon niet duren, goede kaas kon men niet verkrijgen. Och hé! De meest onpartijdige rechter, de tijd, heeft al deze bezwaren gelogenstraf. Deze heeft bewezen, dat de voorstanders der fabriekmatige zuivelbereiding goed hadden gezien.

De eerste fabrieken waren van particulieren, speculanten, vennootschappen; toen beiden 't wel ging, de fabrikant en de leverancier, toen waren er die begrepen, dat zij niet op de hulp van het kapitaal behoefden te wachten, maar dat men door eigen beheer en eigen administratie de winsten kon behouden. Zij sloegen de handen in elkaar; personen door gemeenschappelijke belangen samengebracht verbonden zich wat men zelf niet vermocht, dat zou men doen in vereniging met elkander; onder verantwoordelijkheid van eigen beheer zou de melk verwerkt worden op fabrieken; de vrouw werd daardoor van veel beslommering ontlast. Zij was te voren de ziel van die bedrijvigheid, de man het hoofd van het bedrijf; hij wist er weinig van; voor de ontwikkeling was, dit toch zo nodig. Nu worden vraagstukken aan zijn oordeel en zijn beslissing onderworpen wat een spoorslag was om zich met het bedrijf op de hoogte te stellen.

De kennis van de melk leerde hem het onderscheid tussen melk en melk kennen, wat de veevokkerij ten goede moest komen. Met vertrouwen ging men op de ingeslagen weg voort. In 1888, tien jaren na de oprichting van de eerste particuliere zuivelfabriek werd de eerste coöperatieve fabriek te Warga opgericht en binnen de tien jaren is het getal tot 326 aangegroeid, behalve de particuliere, die er in die tijd eveneens zijn bijgekomen.

Maar daarmee zijn we er nog niet. Zal de belangstelling gaande worden gehouden dan moet er toewijding zijn. En evenals één zwaluw nog geen zomer maakt, zal één goede fabriek onze waar op de wereldmarkt niet doen herleven. Het was daarom, dat men inzag dat de fabrieken zich moesten verbinden, dat er boterkeuringen (geen botertentoonstellingen) moesten gehouden worden. Het algemeen belang kon daardoor dan beter worden gediend. Maar wij hebben

nog meer te doen.

Op de hoeve kan men reeds invloed uitoefenen op de hoedanigheid, welke de boter op de wereldmarkt zal bezitten.

Door inachtneming van de tekenen des tijds, zullen wij in de toekomst op de wereldmarkt een standpunt innemen, onze voorvaderen waardig.

Deze korte punten schetsen hetgeen de heer Hylkema in aangename bewoordingen aan zijn hoorders mededeelde. Met onverdeelde oplettendheid luisterde men en het deed ons goed te zien, dat zo velen - plm. 75 - de slechte wegen en het minder uitlokkende weer hadden getrotseerd, om iets te horen vertellen van een zaak, waar men in Wehl hart voor heeft en waarvan het belang door de bewoners van die streek zo te juister tijd is ingezien.

Tijdelijk geplaatst

De Graafschap Bode 1935-03-29

zelfde uit andere bron in MAP Crisisjaren

Beperking van de melkproductie

Gemiddeld percentage voor het gehele land vastgesteld op 11 pct⁷

Zoals reeds enigen tijd geleden werd bekend gemaakt is door de Minister van Economische Zaken besloten, dat met het oog op de zorgelijke zuivelpositie de steunregeling ten behoeve van de melkveehouderij tevens dienstbaar zal worden gemaakt aan een beperking van de melkproductie. Thans kunnen omtrent de komende regeling en hetgeen daarmee verband houdt, de volgend mededelingen worden gedaan.

De beperking zal kunnen aanvangen op 1 Juni a.s., terwijl het le beperkingsjaar zal kunnen lopen van 1 Juni a.s. tot uit Mei 1936.

Basis der beperking.

De beperking der melkproductie zal voor de veehouders worden gebaseerd op de productie in de beide voorafgaande kalenderjaren.

Vastgesteld zijn vragenlijsten voor de veehouders en voor de afnemers van de melk, n.l. de zuivelfabrieken en de melkinrichtingen. Het verzamelen van de gegevens omtrent de melkproductie in genoemde basisjaren van waarschijnlijk meer dan 250.009 bedrijven is thans in vollen gang.

De melksteunbeperking per jaar berekend.

Het ligt niet in de bedoeling de beperking van de melksteun over kortere perioden te berekenen dan een vol jaar. Bij het nemen van dit besluit heeft de overweging gegolden, dat de veehouder zoveel mogelijk vrij gelaten dient te worden in de keuze van het tijdvak of de tijdvakken waarin hij de beperking voor zijn bedrijf wil doorvoeren.

Een karnverbod.

Het zelf karnen op de boerderij is na het in werking treden van de Crisis-Zuivelwet sterk toegenomen. Het aantal zelfkarners steeg van pl.m. 18.000 tot pl.m. 40.000.

Met het oog op een clandestiene verwerking van de straks komende ongesteunde overmelk is dit verschijnsel allerbedenklijkst en de Minister is dan ook van oordeel, dat een karnverbod absoluut noodzakelijk zal zijn en dat in het algemeen slechts diegenen van de veehouders een vergunning tot karnen zullen dienen te bekomen, die kunnen aantonen, dat zij deze wijze van zuivelbereiding reeds voor de inwerkingtreding van de Crisis-Zuivelwet uitoefenden.

Ter bestrijding van het euvel van het zelfkarnen acht de Minister het verder wenselijk, dat in de toekomst aan de veehouders voor eigen gebruik een gelimiteerde hoeveelheid boter eventueel onder een speciaal merk tegen gereduceerden prijs worde beschikbaar gesteld.

De contróle bij de uitvoering der regeling zal in hoofdzaak berusten bij de Ned. Zuivel-Centrale en de uitvoeringsorganen daarvan.

Wijziging in afzet of verwerking van de melk.

⁷ Stond 1 % (ZHN.)

Ofschoon node in de bedrijfsvrijheid van de veehouder wordt ingegrepen, is het ten behoeve van het welslagen van de regeling noodzakelijk, dat deze ten aanzien van de wijze van afzet of verwerking van de melk wordt beperkt. De veehouder zal in het algemeen moeten blijven voortzetten, wat hij voorheen deed: de melk leveren aan een zuivelfabriek voor consumptie of zelf verkazen of verkarnen. Werd voorheen de melk in twee van genoemde richtingen, hetzij gelijktijdig dan wel na elkander afgezet of verwerkt, dan kan zulks ook in de naaste toekomst plaats vinden, doch men zal in de aanvang van het melkjaar een keuze moeten doen en in normale omstandigheden deze dan een jaar dienen te handhaven.

Percentage der beperking.

Het gemiddelde beperkingspercentage voor het gehele land is vastgesteld op minstens 11 pct., waarop nog een reserve komt van 0.45 pct, voor nieuwe ontginningsbedrijven en voor eventuele tegenvallers.

De beperking van de melksteun zal gedifferentieerd worden toegepast.

Uitgegaan is van de indeling der groepen van landbouwgebieden. Deze groepen zijn weer onderverdeeld in rubrieken, bij welke splitsing twee factoren in rekening werden gebracht: 1. het aantal melk- en kalfkoeien per 100 H.A. grasland; en 2 de verhouding tussen het aantal melk- en kalfkoeien in Mei-Juni 1930 ten opzichte van het aantal in juni 1934.

Beperkingscijfers.

Zo werden de navolgende beperkingscijfers verkregen: Groepen van landbouwgebieden: zee- klei 19.2 pct., rivierklei 14.8 pct., weidestroken 9.1 pct., zandgronden 12.6 pct., veenkoloniën 18.4 pct., tuinbouwgebieden 10.3 pct., totaal 12.4 pct.

(Dit percentage wordt door de geringere beperking der kleine bedrijven en enige verlichting van beperkingsdruk in de weidedistricten verlaagd tot een bedrag tussen 11 en 11.45 pct.).

Voor de provincies zijn de beperkingcijfers: Groningen 16.8 pct., Friesland 12.2 pct., Drenthe 13.0 pct., Overijssel 10.8 pct., **Gelderland 13.1 pct.**, Utrecht 10.9 pct., Noord-Holland 10.8 pct., Zuid-Holland 11.8 pct., Zeeland 17.5 pct., Noord-Brabant 13.0 pct., Limburg 13.7 pct.

Kleine bedrijven.

Besloten is de kleine bedrijven slechts de helft te beperken van de aan overeenkomstige bedrijven op te leggen percentages.

Een klein bedrijf is in dit verband een bedrijf mét maximaal 3 melk- en kalfkoeien en maximaal 3 H.A. grond, terwijl de exploitant zijn hoofdberoep in de landbouw moet hebben (landbouwen, land- of tuinbouwarbeider).

De prov. Friesland en Zuid-Holland krijgen enige extra toewijzing van melk, omdat deze provincies met hun weidegebieden in groter mate dan de andere provincies worden getroffen.

Op gezette tijden zal aan de veehouders mededeling worden gedaan van de aan hen toegewezen hoeveelheid te steunen melk- en van de door hen reeds verwerkte of afgeleverde hoeveelheid „steunmelk”, opdat door de betrokkene tijdige maatregelen tot beperking der productie kunnen worden getroffen.

De veehouder wordt overigens geheel vrijgelaten t.a.v. het tijdperk waarin hij wenst te beperken.

3e lezing in zake Coöperatieve voorlichting.

Door Ir. G. Posthuma adj.-secretaris G.O.Z.

In de zaal van de heer Jansen alhier had Vrijdagavond de 3e lezing plaats van de door de plaatselijke afdeling van de B. O. G., met medewerking van verschillende landbouworganisaties georganiseerde cursus inzake Coöperatieve voorlichting.

Als spreker trad ditmaal op *Ir. G. Posthumus*, adj.-secretaris van de G.O.Z. te Zutphen, die sprak over „Zuivel-coöperatie, een bolwerk voor den boerenstand, vroeger en nu”.

De heer D. G. Westerveld, voorzitter van de B. O. G. sprak een kort welkomstwoord tot de aanwezigen, in het bijzonder de heer Ir. Posthumus, waarna deze het woord verkreeg.

Spr. ging allereerst in het kort de toestand na, zoals die was, voordat de zuivelfabrieken er waren. Toen Friesland al afzetgebied had voor zijn boter, was Gelderland en Overijssel nog een afgesloten gebied. Dat was omstreeks 1860. De botermakerij had toen ook nog weinig te betekenen. Dat dit in de achter ons liggende 60 à 70 jaren zo is veranderd, vond zijn oorsprong in de landbouw-crisis van 1880.

Het Canadees graan kwam toen op de Europese markt, waardoor de graanprijzen prijzen sterk daalden en het veeteeltbedrijf lonender werd. Ook de boterprijs liep iets terug, maar toch niet in die mate dan de graanprijzen. Men zocht een middel om uit de malaise te komen en in 1879 werd uit Friesland een commissie naar Denemarken gezonden om de toestand aldaar te bestuderen.

Aanvankelijk werd de boter gemaakt op de boerderij. Toen van 1880-1890 een ambulante Zuivelschool onderricht gaf op de boerderijen, werd de kwaliteit belangrijk beter. In 1880 werd de eerste particuliere boterfabriek opgericht. De eerste coöperatieve fabriek volgde in 1886 te **Warga**, die in Gelderland in 1891 te **Didam**. Dat was toen een belangrijke daad en het getuigt van veel durf. Thans is het begrip geheel vertrouwd.

De zuivelfabrieken werden aanvankelijk allen gedreven door handkracht. In 1891 waren er 6 niet-coöperatieve fabrieken 1 coöp, fabriek, en in 1937 was dat aantal resp. 11 en 65. Toch is de boterbereiding op de boerderij nog tot 1912 gehandhaafd gebleven. Geleidelijk sloten de coöp, fabrieken zich aanéén, en werd de G. O. Z. opgericht in 1896 en in 1900 de F. N. Z. Al-lens ontstond een bloeiende fabriekmatige boterbereiding.

Daarna ging spr. na hoe de zaken tegenwoordig staan. 75 %, van de melkopbrengst wordt coöperatief verwerkt, de rest wordt gevent of gaat naar particuliere fabrieken. Door de uitbetaling naar kwaliteit werd de kwaliteit verbeterd. Spr. ging de boterverkoop na. Er zijn 3 verkoopverenigingen, waarbij de fabrieken zijn aangesloten. De Bond van Coöp. Zuivelfabriek geeft advies en houdt regelmatig boterkeuringen.

Na de pauze besprak spr. de betekenis van de zuivelbereiding en de organisatie voor, de landbouwer. Wil de boer baas blijven in eigen huis, dan bestaat de noodzaak tot coöpereren thans nog. Wel is de organisatie sterker, maar ook de particuliere industrie heeft zich versterkt en is het beeld daarvan gewijzigd door de vorming van trust en, kartels. Spr. noemt dan enkele trust op zuivelgebied, t.w. Nastlay – **Nestlé** – concern, oorspronkelijk een Zwitserse maatschappij, die thans over de gehele wereld werkt; de **Hollandia**-fabrieken; de **Galak**, te Rotterdam en dan de Unilever, een 'geweldig machtig lichaam, dat hoewel niet op zuivelgebied werkend, toch als een grote concurrent kan worden beschouwd, want het exploiteert margarine-, zeep-,

veevoederfabrieken en olieslagerijem Het heeft een eigen verkoop-organisatie, waarbij zijn aangesloten de bekende winkels van De Gruyter, Zylstra, Albert Heyn, Albino e.a. Ook met de roomijsfabricage is het begonnen en de coöp, exportslachterij vindt in hoofdzaak de Unilever tegenover zich. Spr. acht . dit een groot gevaar voor de gehele boerenstand, want dergelijke trust wensen een monopolie-industrie en brengen de export in gevaar.

Ook den middenstand ziet thans het gevaar er van in. Indien deze trust de overhand krijgt is de boerenstand er treurig aan toe. Gelukkig behoeft nog niet van een noodtoestand gesproken worden. De boeren dienen echter te beseffen, welke gevaren er dreigen en wat coöperatie voor hen betekent. Het moet zijn een bolwerk voor de boerenstand en men moet samenwerken tegenover de grote maatschappijen, voor vrijheid en onafhankelijkheid van de boerenstand.

Spr. wijst er ten slotte nog op, dat de zuivelfabrieken ook de kwaliteit der boter hebben verbeterd en herinnert aan de melkcursussen, stalcontrôle, t.b.c.-bestrijding. Spr. concludeert, dat de zuivelcoöperatie zijn betekenis nog geenszins heeft verloren en dat zij ook in de toekomst nog dringend nodig is. Spr. hoopt, dat de boeren dat zullen inzien, opdat de maatschappijen tegenover zich zullen vinden een sterke coöperatie.

Van de gelegenheid tot vragen stellen maakten enkelen gebruik en de strijd tussen margarine en boter werd nog besproken.

Ten slotte dankte de voorzitter de spreker zijn leerzaam en prettige lezing en de aanwezigen voor hun belangstelling.

Bijlage 1 **J.J. van Weijdom Claterbos**

Zie afzonderlijke MAP – zie zuivelconsulent Gelderland

